

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék.....	1
1. Bevezető gondolatok.....	2
1.1. Miért szociálpolitika?.....	2
1.2. A dolgozat szerkezete.....	4
1.3. Az adatok forrása.....	5
2. Tények, adatok, számok.....	5
2.1. Alapvetések.....	5
2.2. Szóhasználat.....	7
2.3. Kisebbség, másság, szubkultúra?.....	7
2.4. A társadalomtudományok nézőpontjából.....	9
2.5. Számosság: külföldi kutatások.....	12
2.6. Magyar szám adatok.....	14
3. Homoszexualitás és szociálpolitika.....	16
3.1. Szociológiai és jogi családdefiníciók.....	16
3.2. A család megújuló fogalma.....	17
3.3. A család funkciói.....	21
3.4. LMBT családok.....	27
4. A gyermekvállalás jogi keretei és finanszírozási kérdései.....	29
4.1. A nemzetközi jogi helyzet, mint kiindulópont.....	29
4.2. Együttélés, házasság, párkapcsolat.....	31
4.3. Gyermekvállalás.....	33
4.2. A német modell házasság- és együttélés-felfogása.....	35
4.3. A magyar jogi környezet.....	39
4.4. Az Alkotmánybíróság LMBT-tárgyú határozatai.....	46
4.5. Finanszírozás.....	51
4.6. A jogalkotás szereplői.....	52
5. Az érintettek véleménye.....	53
5.1. Általános vonások.....	53
5.2. A „hogyan” és „miként” módjai.....	55
5.3. A helyszín – külföldön vagy belföldön?.....	58
5.4. Társadalomfilozófia?.....	59
7. Konklúziók, megoldási javaslatok.....	63
7.1. Mit tudunk eddig?.....	63
7.2. Megoldási pontok.....	68
8. Mellékletek.....	72
8.1. Jogszabályok létrehozásának elvi vázlata.....	72
9. Felhasznált irodalom.....	73
9.1. Joganyagok.....	73
9.2. Könyvek, újságok, szakirodalmak.....	73
9.3. Internetről származó irodalmak, újságcikkek.....	75
9.4. Nemzetközi irodalmak.....	77

1. Bevezető gondolatok

Előző szakomon a társadalmpolitikai és szociális munka, szociálpolitika-kurzusokon megismerkedhettem azokkal a társadalmi csoportokkal, amelyek mindennapi nehézségei nap mint nap közzsájon forognak, akár a civil életben, akár a szakmai-tudományos párbeszédekben. Ezeket a csoportokat a szociális munka, szociálpolitika klasszikus alanyainak is tekinthetjük; úgy mint hajléktalanok, gyermekek, nyugdíjasok-idősek, (sok- vagy kisgyermekes) családok, fogyatékosak, hogy tényleg csak a legalapvetőbbeket említsem. Ehhez képest vajmi keveset (vagy inkább semmit sem) hallottam a szexuális alapon szerveződő kisebbségekről, összefoglaló néven az LMBT-személyekről. Hogy erről a társadalmi csoportról ismereteket szerezzek, csak saját kutatómunkámra támaszkodhattam.

1.1. Miért szociálpolitika?

Az LMBT-témájú szakdolgozatok alapvető kérdése, hogy mitől lesz a "melegkérdés" szociálpolitikai kérdés. Erre az alábbiak szerint többféle válasz adható.

I. indoklás – A hazánkban is bekövetkezett politikai, társadalmi és gazdasági változások olyan közeget teremtettek, amelyben már helyet kaphattak azok a témák is, amelyekre korábban nem volt példa. A rendszerváltás olyan helyzetet állított elő (illetve olyan tabu-jelenségekről rántotta le a leplet), mint a szegénység, és annak közbeszédben való megjelenése, a hajléktalanság, a családok nehéz anyagi helyzete vagy akár a homoszexualitás. Ez az értékrend-változás a társadalomban élő személyekre is hatott – ez alatt elsősorban a családszerkezetben bekövetkezett változásokra gondolok¹. A korábban tapasztalt struktúrák már nem fedik teljes egészében a fennálló valóságot. Az individualizáció, liberalizáció, a személyes szabadság és a társadalmi normák megengedőbbé válása lehetővé tette, hogy a társadalomban és a köznapi beszéd témák között helyet kapjanak olyan együttélési formák is, amikre korábban nem volt példa. Ezek a tényezők több kimeneti változást hoztak, amiket a családszerkezet változásai kapcsán tárgyalok részletesebben. A családszerkezet változásával párhuzamosan pedig egyre markánsabb igény mutatkozik a család öndefiniálására is.

II. indoklás – A rendszerváltás lehetővé tette a pluralizált politikai véleményalkotást és az addig nem létező civil mozgalmak létrejöttét is. Ezek a civil szervezetek és a liberális politikai pártok olyan társadalmi közeget szólíthattak meg, amilyre korábban

¹ Ezt a szálát a dolgozat egy későbbi szakaszában kifejtem; ott arra választ kívánok adni, mi alapján tekinthetőek akár az azonos nemű párok is családnak.

nem volt példa. A civil szervezetek alternatív szükséglet-értelmezésükkel, új típusú szükségleteket elégitettek ki, vagy az állam szükséglet-értelmezését hiányosnak tekintő polgárok hoztak létre olyan szervezeteket, mozgalmakat, amelyek őket, a világukat illetve a saját közegüket és a társadalom kapcsolatát a nekik / szerintük megfelelő módon értelmezték. Ezeknek a szükségleteknek a kielégítése nem valósulhat meg a piacon. A család, mint entitás maga is számos problémával küzd, az állam pedig nem elégíthet ki minden (szubjektív) igényt. Így természetesen csak a megszülető civil szektor lett ezeknek a céloknak a megvalósítási színtere. Ezt az új szükséglet-értelmezést és célcsoport-képviselőt valósítja meg a Labrisz csoport, az Inter Alia és a Háttér Társaság (hogyan csak a legjelentősebbeket említsem). Ezek a szervezetek olyan célokért küzdenek, amely véleményem szerint a demokratikus jogállam alapvető jellemzői: az egyenlőség, a szabadság, a tolerancia, az együtt-egymás mellett élés és az emberi jogok összessége. Ebbe a meglehetősen tág témakörbe megkérdőjelezhetetlenül beletartozik a meleg közösség is.

III. indoklás – Míg a fenti indoklások összekapcsolódva, egymást erősítve fejtették ki hatásukat (nemzetközi és magyar viszonylatban egyaránt), a negyedik indoklás már az aktuális jogi helyzethez kapcsolódik. Azt állítom, hogy a jelenleg fennálló szabályozás (a bejegyzett élettársi kapcsolat, illetve az általa nyert és veszített jogok mérlege) legalább annyira szítja, mint enyhíti a feszültségeket. A jelen törvényi háttér ugyanis ellentmond a szociális munka és a szociálpolitika két alapértékének, a szabadságnak és a toleranciának. A dolgozat oldalain bemutatom, hogy a szabályozás a diszkriminációt és az egyenlőtlenséget konzerválja egy látszólag bő jogokat biztosító törvényben (BÉK). Továbbá, azt állítom, hogy a bejegyzett élettársakról szóló törvény visszavonása és újbóli bevezetése pedig egyáltalán nem szolgálja a meleg párok jogbiztonságát. A regisztrált vagy regisztrálatlan homoszexuális- illetve a heteroszexuális kapcsolatok között tapasztalható különbségek értelmetlenek és szükségtelenek.

Nem utolsósorban, valakinek a nemi orientációja sokkal több annál, mi történik a zárt ajtók mögött. A magánügyből úgy lesz közügy, hogy a kormányzat (legalábbis az Egyesült Királyságban) felismerte, hogy a bezárkózás védelmet is jelent, de megágyaz a járulékos diszkriminációnak, a zaklatásnak és a kirekesztésnek. Ahogyan a Moving Forward dokumentum is írja, a szexuális orientáció az emberi személyiség magja, ami meghatározza, kik vagyunk és hogyan éljük az életünket (ld. Botcherby-Creegan: Moving Forward; saját fordítás). Ebből kifolyólag semmilyen hatalomnak nem áll jogában korlátozni az emberi szabadságot és önmegélést, a boldogság keresését.

IV. indoklás – A legutolsó indoklás már az egyéni témaválasztás magyarázata. Ugyanis, bár tisztában vagyok azzal, hogy a fentebb vázolt, nagytársadalmi csoportokkal szemben a homoszexualitás nem olyan jelenség (mint például az előregedő társadalom, ami mindenkit érint, még ha eltérő mértékben is) de tudnunk kell azt, hogy ezek az emberek közöttünk élnek, és szégyen volna ezt a kutatási területet parlagon hagyni. Úgy vélem, hogy bár a téma nehezen kutatható (sőt kevéssé kutatott, hiszen nem mainstream szociálpolitika), érdekes és figyelemfelkeltő. A témát a tág társadalompolitikától a szociálpolitika felé a meleg és leszbikus párok gyermekvállalásának kérdéskörével szűkítettem.

1.2. A dolgozat szerkezete

A családszerkezet változása kapcsán a dolgozat első részében azt fogom bemutatni, hogy a szociológiai és jogi terminológia képes-e arra, hogy az azonos neműek kapcsolatát is családnak tekintse. Ehhez Andorka és Giddens munkásságát, elemzését veszem át.

A második részben azt fogom bemutatni, hogy a magyar jogrend milyen lehetőségeket kínál a meleg és leszbikus pároknak gyermekvállalásra és –nevelésre. Bővebben: milyen nehézségekkel találják - találnák magukat szembe azok a meleg és leszbikus párok, akik gyermeket szeretnének nevelni. Milyen problémákat és esetleg megoldási pontokat látnak a melegek és leszbikusok (akár a gyermekvállalás, akár a társadalmi befogadás kapcsán)? Milyen tapasztalataik vannak azoknak a pároknak, akik belefogtak a gyermekvállalási procedúrába? Milyen (legális és fél-illegális) módszereket vettek igénybe?

A harmadik részben az érintettek véleményét mutatom be. A gyermekvállaló párok, fórum-hozzászólók véleményéből olyan eszmei megoldási lehetőség alakítható ki, amely egyaránt szolgálja a meleg párok és a jóléti állam igényeit, a civil és állami érdekek közeledését. És, mivel szeretnék egyfajta megoldási stratégiát is javasolni, pár szóban bemutatnám, mit definiál problémának a meleg közönség. Bízom ugyanis abban, hogy előbb-utóbb jelen munkám felkelti akár a törvényhozás figyelmét; ez esetben olyan megoldási javaslatokkal élek, amely mindkét fél részére is kielégítő lehet.

Olyan interakciók élnek a két csoport között, amely szükségessé teszi az egymással való viszony szemléltetését. Fennáll az a szituáció ugyanis, hogy a nagyrészt közömbös heteroszexuális közösség meleg barátai, ismerősei körében pozitívan, heteroszexuális

ismerősei körében negatívan nyilatkozik ugyanarról. Ez csak egy példa, de korántsem egyedülálló, szórványos jelenség.

A legutolsó, negyedik logikai részben pedig az aktuális helyzet alapján, előre mutató javaslatokat kívánok adni a problémakör minél megnyugtatóbb rendezéséhez.

1.3. Az adatok forrása

Az alkalmazott kutatási módszerről is szeretnék pár szót ejteni. Nagy kérdés, hogy egy ilyen kényes és bizalmas személyi adatra rákérdező dolgozat mennyire érheti el a célcsoportot, illetve honnan lehetünk biztosak abban, hogy nem ún. elvárt választ kapunk. A munka alapjául szolgáló elméleti ismereteket részben saját kutatásból, részben az irodalomjegyzékben szereplő művekből szereztem. Számos olyan paraméter deríthető ki az adatok másod- vagy harmad-elemzéséből, amit az érintettek vagy a kérdeztettek csak félszavakkal (a sorok között) árultak el.

Az irodalmak másodelemzésén túl, Magyarország egyik legrégebben működő LGBT portálján, a Pride-on fórumozók véleményére, a LABRISZ szövetség tagjaival folytatott interjúkra és az érintett ismerőseimmel folytatott beszélgetésekre alapozok. Ezen együttes módszerek garantálják, hogy kutatásom helytálló lesz.

2. Tények, adatok, számok

2.1. Alapvetések

Bár a dolgozatban leírtak mindkét nemre egyöntetűen igaz megállapításokat tartalmaznak, mégis, a női homoszexualitásra kevesebb figyelem irányul, a kutatások, vizsgálatok nagy része csak a férfi homoszexuálisokról szólnak. Ez azért lehet, mert a társadalmak sokkal megengedőbbek a nők egymás közötti érzelem-kinyilvánítással, kapcsolataival. A másik ok, hogy a legtöbb társadalom a nők között nagyobb mértékű intimitást engedélyez, így a női homoszexualitás jobban rejtve marad. Ebből fakadóan jelenlétük sokszor csak sejthető (Buda, 1994). Ez azt eredményezheti, hogy ha homoszexualitásra gondolunk, csak a férfiak közötti nemi kapcsolat vetődik fel. A gyermekvállalás igénye viszont messze túlmutat a puszta szexuális aktusnál, tehát hogy mi történik a zárt ajtó mögött – elsősorban ezért döntöttem a téma mellett. Bár a téma nem kizárólag, de főleg a női párok figyelmét keltette fel, (a női párokat érinti), így a dolgozat is az ő problémáikat mutatja be.

A tágabb perspektívát, az esélyegyenlőséget tekintve is külön figyelmet érdemel a női homoszexualitás; mert bár általánosságban nemre való tekintet nélkül

diszkriminálják a saját nemükhöz való vonzódó személyeket, mégis a meleg férfiak sikerrel védték meg státuszukat és erősítették meg pozícióikat a meleg felszabadítási mozgalmak során (ld. A. Jasole: Bevezetés a queer-elméletbe, 39-49. oldalak) ezzel szemben a nők, még ha nem is leszbikusok, „csak éppen” szinglik, a társadalom megvetésétől szenvedtek, mondván „mindkét dolog abnormális és általában együtt is járnak” (im. 25. oldal teteje, idézet).

A queer- vagy LMBT-közösség sem egységes; egységes abban, hogy az ellenük irányuló támadásokat elítélik (és minden fórumon tiktakoznak ellene), de a transzszemélyek és a leszbikus—meleg közösség között némi meg nem értés van. Hasonló hajszál-repedés van a leszbikus nők és a meleg férfiak között. Visszatükröződni látszik az, ami a heteroszexuális társadalomban van jelen: a gender-tanulmányok is azt hangsúlyozzák, hogy egyedül a nők képesek elérni női célokat, mivel a férfivilág csak látszat-jogokat, ill. esélyeket, és zárványos kitörési esélyeket adott a nőknek.

A meleg felszabadítási mozgalmakban, hosszú ideig együttműködtek a női- ill. férfi homoszexuális szervezetek, ám jellemzően a nők itt, egy intimebb és egymásra utaltabb környezetben is háttérbe szorultak (ld. A. Jasole, 51, 55, 59. oldalak, idézetek), és saját szervezetükben kimondottan olyan leszbikus női célokat igyekeztek megvalósítani és támogatni, mint például a leszbikus párok általi gyermekvállalás.

Bár ez a mélység meghaladja a dolgozat kereteit, a törésvonal forrása abban az ellentmondásban (és ellentmondása ellenére meglévő!) jelenségben keresendő, hogy bár a férfi-homoszexualitás az állítólagos promiszkuitás miatt mélyen elítélendő, mégis, a kezdeti időszakban összekapcsolódott a független, kemény és önálló aggregénységgel, ami egy férfi-központú világban „tetszetősebb” volt, mint a (leszbikus) nők feminista csoportokat támogató és abban részt is vevő magatartása. Az ezeket az összejöveleteket ellenzők arra hivatkoztak, hogy ez „nőietlen” magatartás, és összemosták a feminizmust, a leszbikusságot és a gyermekszülést megtagadó magatartást. (Pető Andrea: Női esélyegyenlőség Európában. Balassi Kiadó, 2003. Budapest)

A történelem változása során eleinte szóra sem érdemes eset, a zsidó-keresztény kultúrkör felfutásával büntetendő megvetett cselekvés, az utóbbi évtizedekben egyre inkább elfogadott jelenség lett, de mindig is léteztek olyan társadalmi eszmék, politikai pártok, amelyek tiltakoztak a homoszexualitás közbeszédbe kerülése ellen. A másik oldal, a melegjogokat az emberi jogok egy ágának tekintő eszmeáramlatok támogatták a melegmozgalmakat, mint ahogyan napjainkban, Magyarországon is van olyan párt, amely felkarolta a melegek ügyét, ám hozzá kell tennünk azt is, hogy ez a támogatás

nincs ingyen: a meleg közösség jelentős szavazóbázist jelent, és minden párt törekszik ezen plusz szavazatok megszerzésére.

2.2. Szóhasználat

A homoszexualitás szót (a ma ismert és használt fogalmat) 1869-ben, Kertbeny Károly, magyar újságíró alkotta meg, a görög „homo” és a latin „sexus” szavak összeolvasztásával, hogy leváltsa a korábban használatos, nem közérthető és pontatlan (más jelentésű!) fogalmakat. Ez csak egyike volt Kertbeny újításainak: javaslatai között szerepelt az önkielégítéssel kapcsolatos monoszexuális, valamint a heteroszexuális kifejezés – ez normálszexuális változatban is.

A szó meghonosodása előtt ugyanis szodómiáról, máskor fajtalankodásról vagy perverzióról beszéltek. E szavak világos értelmezése nehézkes, ugyanis ezekkel a kifejezésekkel illették alkalmanként a szokásostól eltérő (hetero-) szexuális közösülést, az állatokkal való közösülést, illetve a prostitúciót is (Bullough nyomán). Így, bár a kategóriákat összemosták, de leszűkülve létezett egy „helyes” és egy „helytelen” szexualitás.

2.3. Kisebbség, másság, szubkultúra?

A homoszexualitás fogalmi definíciói körülbelül ebben a környezetben mozognak. Nehéz ugyanis definiálni, mi a kisebbség, mit tekintünk másságnak, és mit szubkultúrának.

A kisebbség fogalmát illetően nincs konszenzusos, illetve általánosan elfogadott definíció. Kisebbségnek azt a társadalomban élő csoportosulást nevezhetjük, amely létszámát tekintve kisebb, mint az állam lakosságának többi része, tehát nincs domináns helyzetben. Tagjai olyan etnikai, vallási, nyelvi sajátosságokkal rendelkezhetnek, amelyek megkülönböztetik őket a lakosság többi részének sajátosságaitól, de összeköti őket a kultúrájuk, hagyományaik, vallásuk és nyelvük megőrzésére irányuló szolidaritás érzése². Ezzel azonban csak a nemzeti és etnikai kisebbségeket azonosítottuk. Ezért kötöttem össze a kisebbség fogalmát a Magyar Köztársaság Alkotmányának 70. paragrafus (1) bekezdésével. A faj, szín, nem, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti biológiai és szociális helyzetet és az Egyenlő Bánásmód Hatóság által védett

² Forrás: Dr. Szemesi Sándor: A kisebbségek a nemzetközi jogban – segédanyag (<http://anna99.freeweb.hu>) letöltve: 2010. október 14.

tulajdonságokat,³ mint lehetséges csoportképző jellemzőket azonosítottam. Az „egyéb helyzet” kifejezéssel és az EBH által védett szexuális irányultsággal a kisebbség fogalma teljessé tehető, hiszen egy kisebbséget a többségi társadalom viszonyulásának metszetében is értelmezhetünk.

A másság fogalma ennél bonyolultabb. Napjainkban a másság fogalma elsősorban a homoszexuálisokkal azonosul, holott ez a kifejezés ennél sokkal tágabb. A kifejezés alatt a többségtől valamilyen módon és valamiben eltérő gyakorlatot, véleményt, állapotot érthetünk. Másnak lenni nem csak a nemi élet, hanem a politikai, vallási, filozófiai vélemények tekintetében is lehet. Az emberi individualizáció és személyiségfejlődés csodájaként mindannyian mások vagyunk (Magyar Tímea és Tóth Viktor nyomán, Kárpáti Igaz Szó Online, 2005. január 27. (<http://www.hhrf.org/karpatiigazszo/050127/sz01.html>)).

A szubkultúra fogalmi környezete ennél is összetettebb. A szubkultúra fogalmát Albert Cohen vezette be a szociológiába. A kultúra egészének keretében ez magába foglal egy sajátos életvitelt, értékrendszert, ideát, viselkedési szabályt és normát. A szubkultúra nincs elszigetelve az univerzális és uralkodó kultúrához mérten, csak bizonyos mértékben behatárolt. Ebben az értelemben úgy lehet definiálni, mint értékek, szabályok, normák és viselkedési formák összességét, amelyeket az egyes csoportok tagjai elsajátítanak, preferálnak, tisztelnek, hangoztatnak és melyeknek serkentik a fejlődését. A szubkultúrák azért keletkeznek, mert lehetetlen megteremteni ugyanazokat az életkörülményeket egy társadalom minden egyes tagja számára. Általában megelégszenek az ellenállás szimbolikus formáival, stílus meghatározó tevékenységekkel (öltözködés, beszéd, nyelv, kitűzők, jelképek). A szubkultúrák a valahová tartozás igényét szolgálják, az önazonosság, a mi-tudat megélésére adnak lehetőséget (Rác, 1989).

A szubkultúrák a valahová tartozás igényét szolgálják, az önazonosság, a mi-tudat megélésére adnak lehetőséget. (Rác, 1989) Másságról is szó van, a valahová tartozás és

³ A védendő tulajdonságok az EBH honlapján a következők: nem, faji hovatartozás, bőrszín, nemzetiség, nemzeti, vagy etnikai kisebbséghez való tartozás, anyanyelv, fogyatékoság, egészségi állapot, vallási vagy világnézeti meggyőződés, politikai vagy más vélemény, családi állapot, anyaság (terhesség) vagy apaság, szexuális irányultság, nemi identitás, életkor, társadalmi származás, vagyoni helyzet, foglalkoztatási jogviszonyának vagy munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonyának részmunkaidős jellege, illetve határozott időtartama, érdekképviselőhez való tartozása, egyéb helyzete, tulajdonsága vagy jellemzője.

a valahová nem tartozás határainak kijelöléséről. A csoportmásságban lehetőség van a szubkulturális válaszok kidolgozására a domináns kultúra válaszainak alternatívájaként. (Rác, 1998.) (Forrás: http://www.bloodgoth.eoldal.hu/cikkek/mit-is-jelent-a-szubkultura-szo_/jelentes.html Internetről letöltve: 2011. február 10.)

A homoszexualitás, bár mindhárom jellemzővel bír, nem sorolható be egyik kategóriába sem. A Filmvilág 1994/2. számában Balassa Péter, Tóth László és Donáth László beszélget a kisebbség és a homoszexualitás problémakörével. Tóth László definíciója a homoszexuális közösségre a következő: a szatellit-kultúra speciális szempontból közelít az öt foglalkoztató problémákhoz, de a szubkulturával ellentétben átmetszi a különböző társadalmi csoporthatárokat. A definíció forrása: <http://www.otkenyer.hu/ketf-szer.php>, Kétfajta szerelem: beszélgetés a homoszexualitásról, in: Filmvilág, 1994/2. (28—34. oldal).

2.4. A társadalomtudományok nézőpontjából

Michel Foucault „A szexualitás története” című könyvében az emberek besorolásában bekövetkezett változásra hívja föl a figyelmet: a szodómia „a tilalmas cselekedetek egyik típusa volt; az elkövetője pusztán jogi alany volt, semmi egyéb. A 19. századi homoszexuális azonban már személyiség” (Foucault: A szexualitás története). A homoszexuális cselekvésformák tehát fokozatosan homoszexuális egyénekké konvertálódtak, méghozzá legtöbbször rögtön konkrét alanyként vált ismertté: olyan vizsgálódás és kezelés alanyaként, melyet ma pszichiátriainak neveznénk. A betegség kategória alól szabadulás jele volt az Amerikai Pszichiátriai Társaság 1973-as határozata, amelynek alapján a homoszexualitás az Egyesült Államokban lekerült a mentális betegségek listájáról. A tudomány mai állása szerint a homoszexualitás genetikai eredetű, pszichoszociális ingerek által aktivált társadalmi jelenség, bár a homoszexualitás kialakulásának biológiai alapjai még nem tisztázottak. Ez nagy rejtély a genetikusok és az evolúcióbiológusok számára is.

A társadalomtudósok számára fontosabb kérdés, hogy a homoszexualitás esszenciális vagy társadalmilag konstruált jelenség-e. Az esszencialista gondolkodók azt állítják, hogy az ember szexuális orientációja nem függ attól a kultúrától, amelyben él, vagyis természetes és veleszületett tulajdonság. Ez az állapot minden időben létezett, de háttérbe szorult.

A konstruktivisták úgy vélik, hogy a homoszexualitás a szocializáció és önmegértés alapján alakított jelenség, ami tehát így kultúrafüggő, és történelmi korokban különféle kontextusban jelent meg, vagyis időben, térben, társadalmi típustól függően más és más jelentést hordozott. A pontos definíciót ld. A. Jagose, 20-21. oldalak. Ezt a két megközelítést tovább bonyolítja a Kinsey-felmérések tág biszexualitás-skálája (ld. következő fejezet).

A szociológusok csak az 1950-es évektől kezdtek foglalkozni a homoszexualitással; Steven Seidman amerikai szociológus szerint azért, mert fel sem merült, hogy megkérdőjelezzék a fennálló heteroszexuális társadalmi rend helytállóságát. Kenneth Plummer nevéhez fűződik a homoszexuálissá válás első átfogó szociológiai munkája (1975), amelyben a szerző azt hangsúlyozza, hogy a homoszexualitás nem individuális, hanem a másokkal folytatott interakciók során alakul ki. Szerinte a társadalmi jelentések határozzák meg a szexualitásunkat és a szexualitás a társadalom által kap jelentést. Ebből következik, hogy a szexuális normák kultúra függőek, s a szexuális normaszegést is csak egy adott társadalmon belül lehet értelmezni. Négyféle homoszexualitást különböztet meg, attól függően, hogy milyen a homoszexuális tapasztalat társadalmi kontextusa, illetve, hogy ez a tapasztalat milyen szerepet játszik az egyén önmagáról alkotott képével kapcsolatban.

Az (1) alkalmi homoszexualitást jelentett és általában a fiatalkori kísérletekhez tartozik. Olyan futó homoszexuális érintkezést jelent, amely nincs hatással az egyén szexuális alaporientációjára. A bontakozó szexuális kíváncsiság számlájára írható.

A (2) személyes homoszexualitás: ez a magatartásmód központi, mondhatni alapvető az egyén életében, de rejtve maradt a családjá, munkatársai, iskolatársai előtt. Ez az illető csak elszigetelt, támogató-elfogadó közegben vállalja fel önmagát, ahol nyíltan el is fogadják. Véleményem szerint az ebben az identitás-mezőben élő személyek teljesen elfogadták önmagukat és vonzódásuk tárgyát, nemi vágyaikat diszkréten, szigorúan magánéletüknek tekintve élik meg.

A (3) szituációhoz kötött homoszexualitás: ide azok tartoznak, akik viszonylag rendszeresen részt vesznek homoszexuális aktusban, de önmagukat mégsem tartják homoszexuálisnak, nem vált életük részévé. Ez olyan rendszeresen előforduló érintkezés, amely az egyén számára nem jelent prioritást, viszont egy adott helyzetben (katonaság, börtön) él vele. Többnyire a heteroszexuális viselkedés helyettesítésére szolgál. Az illetőt, ha ezeket a csoportthatásokat nem tudja a helyén kezelni, erős

személyiség- és szerepkonfliktus kínozhatja, ami kiindulópontja lehet az LMBT közösség elleni agresszióknak.

A (4) az életformaként megfogalmazódó homoszexualitás: énképükben jelentős szerepet játszik a homoszexualitás (talán túl excentrikus módon is), valamint kötődnek a meleg szubkultúrához is. Részt vesznek a rájuk irányuló / értük létrehozott programok, tüntetések, megmozdulások szervezésében.

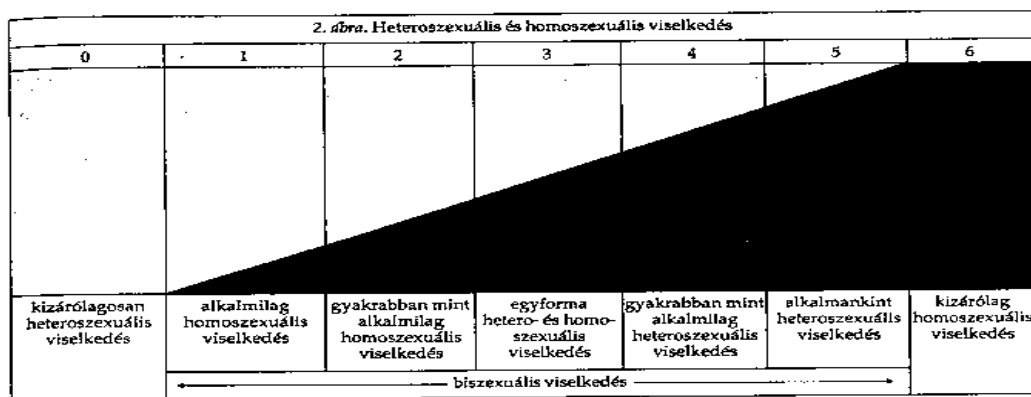
Az alkalmi és szituációhoz kötött forma elsődleges devianciának számít, hiszen nincsenek komolyabb következményei, megbocsátható, elviselhető, a társadalom elfogadja, ellenben a másik kettővel, amik már másodlagos devianciának számítanak. Ezeknél a társadalmi minősítés már elkerülhetetlen, beindul a stigmatizáció. Kutatásának középpontjában az állt, hogy a homoszexuálissá válás folyamatát, a homoszexuálisok mindennapjait milyen mértékben befolyásolják a társadalmi reakciók (Takács, 2004).

A homoszexuális szubkultúrák kialakulásához szerinte a társadalom elítélő reakciói vezetnek. A negatív megítélés, a stigmatizáció járul hozzá a tartós kapcsolatok kialakulásának nehézségeihez, az interakciós problémákhoz (ld. hasonló értelmezésben Tóth 1994). „A homoszexualitás, mint társadalmi tapasztalat egyszerűen értelmezhetetlen a felé irányuló társadalmi reakciók elemzése nélkül” (Plummer 1975, idézi Takács 2004).

Mary McIntosh elméletei még Foucault-ot is megelőzték. 1968-ban megjelent „A homoszexuális szerep” című (megjelenése óta klasszikusnak számító) tanulmányában kifejti, hogy a homoszexualitás nem olyan dolog, ami valakinek vagy van, vagy nincs. Azt mondja, hogy a homoszexuális érzések és magatartásformák nem kizárólag azon egyének jellegzetességei, akiket szeretünk homoszexuálisnak nevezni, vannak köztük olyanok is, akik egyáltalán nem élnek homoszexuális életet. A társadalom által megbélyegzett, stigmatizált egyének, akik nem a társadalmi normáknak megfelelően viselkednek, ezáltal tulajdonképpen elválasztódnak a társadalom nagyobbik felétől. Ez a folyamat „tisztán tartja” a társadalom nagyobbik felét, és elválasztja őket a normaszegőktől. Hangsúlyozza, hogy a homoszexuális szerepet meg kell különböztetni a homoszexuális magatartástól, hiszen ezeket a magatartásformákat nem sajátítják ki azok, akik felvállalják a homoszexuális szerepet. Hangsúlyozta azt is, hogy vannak olyan társadalmak, ahol léteznek homoszexuális magatartásformák, de nincsenek homoszexuálisok (Takács, 2004).

2.5. Számosság: külföldi kutatások

Az alapvető probléma az, hogy sem a mindennapi szóhasználatban, sem a tudományos szakirodalomban nincs egyértelmű definíció arra nézve, hogy mit is tekintünk homoszexualitásnak. A leghíresebb és talán a legvitatottabb felmérés Alfred Kinsey nevéhez köthető. Ő és csapata az 1940-es évektől 4000 felnőtt amerikai férfit kérdeztek szexuális szokásairól. Az eredmények szerint a megkérdezettek 37%-ának volt legalább egy, orgazmushoz vezető szexuális kapcsolata egy másik férfival (Tóth 1994:40-42. oldal). Az általa szerkesztett skála egyik végpontján a csak heteroszexuális, a másikon a homoszexuális orientáció helyezkedett el. A skálát a következőképpen kell elképzelni:

1. ábra - A szexuális orientáció, Forrás: A homoszexuális hatálytalanítása Kinsey által (http://www2.hu-berlin.de/sexology/HUDOK/html/a_homoszexualitas_hatalyvtalani.html letöltve: 2010. november 22.)

Kizárólag heteroszexuális viselkedés	Alkalmi homoszexuális viselkedés		Egyforma hetero- és homoszexualitás		Alkalmi heteroszexuális viselkedés	Kizárólag homoszexuális viselkedés
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
			5%	3%	4%	6%

1. táblázat - a Kinsey-jelentés százalécai (saját szerk.)

A válaszadó férfiak 4%-a tartozott a 6. kategóriába; további 6% a 7. kategóriába. Ezen felül még 3% inkább homoszexuális érdeklődésű (5. kategória) és 5% preferálja egyaránt a férfi és női partnereket is. Homoszexuálisnak a minta 13%-a, biszexuálisnak további 5%-a volt tekinthető. A Kinsey-Intézet névadója 1956-ban bekövetkezett halála után is folytatta az adatgyűjtést, és az 1963-ig felgyűlt kutatási anyagokat publikálták is 1979-ben. Ebben a tanulmányban leírják, hogy csak azokat a férfiakat érdemes

homoszexuálisnak tekinteni, akiknek hat vagy annál több partnerük volt. Maga az adatfelvétel igen problematikus, mivel a megkérdezettek egyáltalán nem reprezentálják a felnőtt amerikai lakosságot.

Kinsey előtt a legtöbb szakember azt hitte, hogy a kizárólag heteroszexuálisok aránya a társadalomban olyan nagy, a többiek aránya pedig olyan kevés, hogy az már szinte szóra sem érdemes. Vagyis a homoszexuális aktusokat olyan ritkának tartották, mintha azok pusztán „természetellenes” kivételek lennének.

Kinsey kutatásával azonban bebizonyította, hogy ez a szemlélet téves. Statisztikáiból kiderült például, hogy a középkorúnak tekinthető férfiak közel 50%-ának (és a nők kb. 20%-ának) már volt orgazmushoz vezető élménye saját nemével. Bár ezeket a számokat, arányokat módosították mások adatai, Kinsey megállapításai alapvetően kiállták az idők próbáját, vagyis bebizonyosodott, hogy a hetero- és homoszexualitás csak fokozatok kérdése (forrás: http://www2.hu-berlin.de/sexology/ECU6/html/a_matter_of_degree.html letöltve: 2011. február 10). Mint ahogyan a négyes tipológiában is láttuk: attól még, hogy valakinek orgazmusa volt, még nem tekinthető homoszexuálisnak.

Általánosságban véve elmondhatjuk, hogy az angolszász kultúrában (Egyesült Királyság, Egyesült Államok, és kisebb mértékben Ausztrália is) nagy figyelmet szentelnek, nemcsak a számosság, hanem a mérés körüli bizonytalanságoknak is. Az Egyesült Királyság Nemzeti Statisztikai Hivatala (Office for National Statistics, ONS) által kiadott jelentésben (Measuring Sexual Identity: An Evaluation Report – September 2010) foglalkoznak a szexuális identitás mérésének problémájával (4. oldal) éppúgy, mint a számok becslésével (8. oldal) és a melegidentitások azonosításának lehetőségeivel (16. oldal).

A magyar Háztartás-panelnek megfelelő angol kérdőív az „Opinions and General Lifestyle Survey (GLF) nevet viseli, amit magyarul Vélemény- és Általános életmód-felmérésnek lehetne fordítani. Ennek a felmérésnek az LMBT-populációt érintő kérdések kidolgozása közben a szakértők, akadémikusok és az érintetteket képviselő csoportok úgy találták, hogy a szexuális orientáció különböző dimenziói vannak.

A szexuális orientáció dönti el, hogy az egyén társkereső aktivitása döntően milyen nemű partnerre irányul. Bár hasonló jelentéssel bír a szexuális preferencia kifejezés is, ebben az esetben a nemi érdeklődés még nem rögzült (tehát a figyelem azonos és eltérő nemű személyre is irányulhat. Ha a szexuális vonzódás iránya korai életkorban eldőlt,

egyértelműen a „vonzódás” szó jobb a „preferencia” helyett. A szexuális orientáció tehát nem más, mint az egyén heteroszexualitása vagy homoszexualitása (vagy biszexualitása). Ezt a szexuális partnerek előnyben részesítése alapján lehet meghatározni.

A szexuális viselkedés lényege az, hogy az ember hogyan él a szexualitásával.

A szexuális identitás azt jelenti, hogy az egyén mit vall saját maga identitásáról. Ez az ember személyiségének a magja, ön-és társdefiniálásának az alapja.

2.6. Magyar számadatok

Hazánkban rendkívül kevés vizsgálat irányult a homoszexuálisok társadalmi arányának felmérésére. A Haynal Imre Egészségtudományi Egyetem 1991-ben végzett felmérése egy ezek közül, melyet azért indítottak, hogy megtudják, körülbelül mennyi Magyarországon a homoszexuálisok aránya. A felmérésben körülbelül 2000 fő 15 év feletti magyar állampolgár vett részt. A minta reprezentatívnak bizonyult. Az eredmények szerint a válaszadók 4,3 százalékának volt legalább egyszer homoszexuális kapcsolata élete során.

Pontos számadatokat mondani lehetetlenség, ám ha tudjuk, hogy a kb. 10 millió magyar 70%-a, vagyis 7 millió fő az, aki szexuálisan aktív, aminek 5-7%-a a saját neméhez vonzódik, akkor a magyar lesbikus, meleg, biszexuális, transzszexuális populáció mérete nagyon durva becsléssel 300-400 ezer főt jelent. Tóth László szerint számuk 150-400 ezer között mozog. Bármelyik számot fogadjuk is el, a meleg közösség egyik legnagyobb lélekszámú kisebbségnek tekinthető (Tóth, 1994:42).

Mint említettem, nem található egyértelmű definíció arra nézve, hogy mit is tekintünk homoszexualitásnak (<http://www.otkenyer.hu/kate-h03.php>). Ellenben a 10%-os arány szinte minden ilyen témájú munkában felbukkan, ugyanis a leginkább mértékadó közelítések a lakosság 5-7%-áról beszélnek. Ha elfogadjuk ezeket az értékeket, akkor megkockáztathatunk egy olyan becslést, amely szerint Magyarországnak körülbelül 350-400 ezer homoszexuális állampolgára van. Budapestre vetítve ez 70 ezer meleg és lesbikus személyt jelent. Sajnálatos módon a „szexuálisan aktív” kifejezéssel is gondok vannak, ugyanis nem lehet azt sem egyértelműen megállapítani, hogy mettől meddig terjed a szexuálisan aktív időszak az ember életében – főleg ha figyelembe vesszük azt, hogy az első szexuális tapasztalatokat egyre korábbi élet-szakaszokban szerezzük. Hogy mégis szolgáljak valami kézzelfoghatóval, az irodalmaim alapján a szexuálisan aktív időszakot 16 és 70 éves kor közé tettem.

Ezen felmérések azt mutatják, hogy az európai típusú társadalmakban a felnőtt férfi lakosságot nézve a homoszexuális férfiak aránya körülbelül 5-15 százalék. A számok becslésen alapulnak. A válasz megtagadása, illetve a valós szexualitás be nem vallása a negatív társadalmi hozzáállás miatt, illetve ennek az adatnak a személyes, sőt bizalmas és kényes volta miatt a pontos felmérések készítése lehetetlen, amit nehezít az is, hogy a homoszexualitásnak sem viselkedésbeli, sem közlésbeli egyértelmű jele nincsen, amiből felismerhető lenne (Buda, 1994). Részben vitatkozom ezzel az állítással. A pártolók, az ügynek elkötelezett támogatók, szexuális orientációtól függetlenül igenis kiteszik, vagy felveszik és bátran hordják is azokat a szimbólumokat, kiegészítőket, színeket, ruhákat, amiket a meleg és leszbikus közösség körében ismert. (Erről érdekes cikket lehet olvasni a Háttér Társaság weboldalán: <http://hatter.hu/szimbolumok>). Tehát, bár azt továbbra sem lehet biztosra megállítani, hogy ha valaki hordja a szimbólumokat, az a saját neméhez vonzódik, de egyértelműen elfogadó az illető.

A kutatások tehát azt igazolják, hogy bármilyen népeiséget, vagy bármilyen gazdasági, politikai háttérű térséget vagy országot veszünk is alapul, a népesség egy meghatározható méretű, stabil aránya általában az LMBT társadalmi csoportba tartozik. Mivel ún. szatellit-kultúráról van szó, amely átszövi az egész társadalmi struktúrát, nem lehet a decilisek, az iskolai végzettség, a lakóhelyválasztás vagy az egyéb egyéni preferenciák alapján besorolni bárkit is ebbe a csoportba. Kétségtelenül lehet találni olyan mutatókat, ahol lehet összefüggés, de ez véleményem szerint csak több faktor együttállása esetén áll fenn.

Az egyéni fejlődés során tehát rengeteg szexuális foratókönyvvel találkozunk, amelyek közül nekünk kell kiválasztanunk a számunkra leginkább megfelelőt. A végleges választás egy interaktív folyamat eredménye, amely az adott körülményektől függ. És ahogyan az azonos körülmények is másképpen érintik az egyes embert, ezeknek az egyéni választásoknak is eltérő lesz az eredményük. Nem meglepő tehát, hogy az emberi szexuális viselkedés igen különböző lehet, és ezen belül, a szexuális igények egyénileg is nagyon eltérhetnek. Bizonyos szokások oly egyediek és különlegesek, hogy jelenlétük problémássá és probléma forrásává válhat (pedofília, állatokkal való közösülés). Bár minden társadalom tolerálja a szexuális viselkedés változatainak bizonyos fajtáit, de korántsem fogadja el a teljes viselkedési skálát.

3. Homoszexualitás és szociálpolitika

3.1. Szociológiai és jogi családdefiníciók

Mint a bevezetőben említettem, szakdolgozatom első részében arra a kérdésre kerestem a választ, hogy a jog és a szociológia tudománya családnak tekintheti-e két férfi vagy két nő kapcsolatát. Erre a kérdésre elméleti választ adok, de ehhez a szociológia két neves személyiségét és kutatómunkáját kell tekintetben figyelembe vennem. Az egyik Andorka Rudolf, a másik Anthony Giddens.

Andorka a családot a házasságon keresztül, tehát „konzervatív” módon értelmezi – ehhez a fogalmi kerethez tehát szükséges a házasság definiálása is. A házasság az a cselekmény, amellyel különemű felnőttek házastársi-családi kapcsolatot létesítenek egymás között (Andorka Rudolf: Bevezetés a szociológiába, Osiris, 2006. 394. oldal). Házasságon értik sok esetben nemcsak a kapcsolat (hivatalos) létesítését, hanem magát a kapcsolatot is, a kialakulásától a megszűnéséig. A magyar Családjogi törvény két igen erős kitételt tartalmaz: érvényes házasságot csak két felnőtt korú (18 évnél idősebb) különemű személy köthet. Míg azonban az életkori korlát alól lehet felmentést adni (gyámügyi engedéllyel 16 éves korban házasság köthető), addig a nemek szabálya megkerülhetetlen.

Az ő értelmezésében tehát a házasság jogi aktus, ami állami kontrollt jelent. Ez a kontroll öröklődik tovább a családra is, tehát ebben a fogalomkörben a család is inkább jogi, mint emberi fogalom. Ezt a jogi szemléletet erősíti a családformák minél pontosabb definiálása – gondoljunk csak bele abba, hány családformát ismer a szociológia (ld. Andorka Rudolf: Bevezetés a szociológiába, Osiris, 2006. 394. oldal).

Ellenben Giddensnél azt olvashatjuk, hogy „szexuális értelemben is nagyobb a változatosság, mint valaha”, illetve „sok nyugati társadalomban egyre inkább elfogadott a homoszexualitás, ezért az élettársi kapcsolat vagy a család nemcsak heteroszexuális, hanem homoszexuális párok kapcsolatára is épülhet” (A. Giddens: Szociológia, 171. oldal).

A fenti gondolatok összegzéseként elmondhatjuk, hogy Giddens a házasságot két felnőtt ember között fennálló, társadalmilag elismert szexuális kapcsolatának definiálja, ebben a tekintetben tehát nem különbözteti meg az azonos nemű vagy különemű partnerkapcsolatokat (sőt, elméletben megnyitja a szociológia házasság-definícióját a melegházasságok előtt is), inkább a nemi identitás elméletek mentén értelmezi, és ezekből alkotja meg a saját család-felfogását. Ő a családot is két felnőtt személy

magánügyének tekinti, annyi kiegészítéssel, hogy ez a társadalmi kiscsoportos szerveződés közös felelősséget vállal a gyermekekért.

Az élettársi kapcsolat általánosságban két ember érzelmi és vagyoni közössége, amely a hivatalos formulákat akár teljesen nélkülözheti, ezért a személyi döntések szabadságának a része, hogy az ember eldöntse, eldönthesse, milyen típusú kapcsolatban kíván élni. Élettársi kapcsolat esetén, a párokat az egymás iránti ragaszkodás tartja együtt. Ez Magyarországon, a Háztartáspanel és a népszámlálási adatok szerint úgy mutatkozik meg, hogy sok esetben az együttélés a házasság előszobája: a párok közös gyermek születésekor, vagy a gyermek törvényessé tételéhez összeházasodnak.

A nemzetközi és magyar jogi szakirodalom tartalmaz egy speciális formulát is: ez a bejegyzett élettársi kapcsolat (BÉK), amely a meleg és leszbikus pároknak biztosít törvény előtt is elismert kapcsolatrendszer. Erről bővebben a jogi kereteket, lehetőségeket boncolgató részben lesz szó.

3.2. A család megújuló fogalma

Bár a homoszexualitás és a szociálpolitika egymástól távol álló fogalmak, mégis releváns kapcsolat fedezhető fel közöttük. A tudományos közbeszédben egyre nagyobb hangot kapnak az új szociális kockázatok⁴, amelyekre új szociálpolitikai megoldásokat kell találni. Ilyen új szociálpolitikai—társadalompolitikai jelenség a meleg párok gyermekvállalása is, amivel véleményem szerint belátható időn belül foglalkoznunk kell.

A bevezetőben megemlítettem a családszerkezetet érintő társadalmi változásokat. A Korfa hírlevél pontosítva fogalmaz: a házasság és együttélés egymáshoz viszonyított arányának a változásáról beszél. Az elmúlt évtizedekben ugyanis nagy változás következett be a párkapcsolatok alakulása terén. Bár a kapcsolatok sokfélesége (ld. együttélés, egyszülőség, házasság) mindig is jelen volt a magyar társadalomban, szinte csak a házasság számított egyedülként elfogadott kapcsolati formának (KORFA, 2008. 3-4. szám). Ezzel szemben az együttélések és az egyszülős családok aránya és száma (valószínűleg a stigmatizációs hatás miatt) rendkívül alacsony volt. A bekövetkezett társadalmi változások tehát nem a házasság kizárólagos voltát szüntették meg, hanem teret adtak a többi családformának is – elsősorban tehát az arányok változtak. A

⁴ G. Bonoli: Az új szociális kockázatok... (435. old.) c. tanulmány nyomán; in: Nyilas Mihály (szerk.): Jóléti államok a 21. században

népesedési hírlevél első oldalán látható grafikonról leolvasható, hogy meredeken zuhan a házasságkötési arány 1950-1954 és 2006 között (KORFA, 2008. 3-4. 1. oldal). Bár van egy kis emelkedés 1955 és 1964 között (illetve hullámvész '55 és '75 között), innen a mutatószám esése már megállíthatatlan.

A KSH Mikrocenzus vizsgálata (1949-2005) adatai alapján is arra a következtetésre juthatunk, hogy Magyarország a családi kapcsolatok formáját tekintve – eltekintve a 20. század utolsó egy-két évtizedétől – a hagyománytisztelő országok közé tartozott, a férfi és a nő együttélése szinte kizárólag házasságon alapult. A társadalom, főleg vidéken, elutasította a házasságkötés nélküli együttéléseket. A század utolsó évtizedében azonban erőteljesen átrendeződött a családformák egymáshoz viszonyított aránya. Bár az élettársi kapcsolatok száma és aránya folyamatosan növekedik, magyar társadalom alapegysége továbbra is a házasságkötésen alapuló család, a KSH adatai alapján. 2005 áprilisában az ország lakosságának döntő többsége, 8 millió 212 ezer személy, a népesség 82 százaléka élt családban, háromnegyedük házaspár alkotta családban. Növekedik emellett az egyszülős családok is.

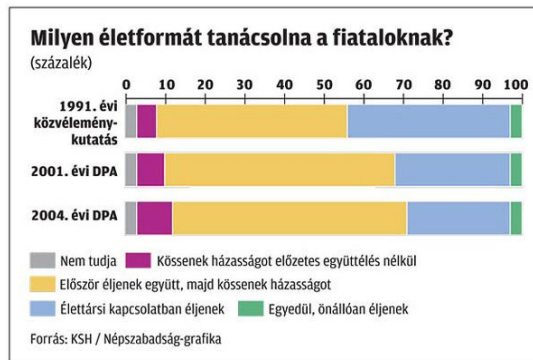
Év	Házaspáros típusú családok			A házaspáros típusú családok közül élettársi kapcsolat	Egyszülős családok	Összesen
	Együtt	Házastárs	Élettársi kapcsolat			
1949	87,1	-	-	-	12,9	100
1960	86,6	-	-	-	13,4	100
1970	89,8	87,7	2,1	2,4	10,2	100
1980	88,7	-	-	-	11,3	100
1990	84,5	80,1	4,3	5,1	15,5	100
2001	83,5	74,1	9,5	11,3	16,5	100
2005	83,2	71,0	12,2	14,7	16,8	100

2. Táblázat - A családok összetételének változása, 1949–2005. Forrás: KSH Mikrocenzus 2005.

A Pécsi Néplap Internetes kiadásának egy 2011. márciusi cikke szerint a házasságkötések számának csökkenése tavaly szeptemberben megállt (országos adatokat tekintve), ugyanis 2010 utolsó negyedében átlagosan 7,3 százalékkal több házasság kötött, mint egy évvel korábban, a házasságkötések száma pedig továbbra is növekszik.

Elavult volna a házasság intézménye? Magyarországon a párok az együttélést házasság előtti átmeneti időszaknak tartják, mintegy annak előszobájának tekintik, ami

megfelel a jegyesség időszakának is. Ezt erősíti meg Ferencz Gábor, a Népszabadság Online újságírójának 2008. december 20-án kelt cikke is, amelyben úgy fogalmaz, hogy bár az élettársi kapcsolatok egyre népszerűbbé válnak, egyértelműen a házasság a preferált életforma, ezt a közgondolkodás kérdőjelezi meg. A számok szerint, bár megszűnőben van a házasság hegemoniája (ennek jelei, hogy fiatalok egyre későbbi életkorban, és egyre kisebb arányban házasodnak), a társadalom egyértelműen házasságpárti (legalábbis az újságíró ezt feltételezi Pongrácz Tiborné, a KSH Népegyesítő Kutató Intézetének munkatársának egy elemzése alapján). A KORFA jelen számának 2. táblázatából [Az egyes korcsoportokba tartozók megoszlása, jelenlegi partnerkapcsolatuk szerint, 2001/2002 (%)] kitűnik, hogy minden korcsoportban magasabb a házások aránya, mint az élettársaké. És hogy milyen kapcsolattípust ajánlanak a fiataloknak? A már említett NOL-cikk grafikát is közöl: mint látható, kiemelkedően aránnyal vezet az „Együttélés és utána házasság”-opció. Az 1991. évi közvélemény-kutatás szerint az együttéléssel bevezetett házasságot a válaszadók kb. 50%-a tekinti jó opciónak (2001-ben és 2004-ben ez az arány még tovább növekedett). Bár 1991-ben a házasság nélküli együttélést is 40%-nyi válaszadó javasolta, de 2001-ben és 2004-ben ez nagyon visszaszorult).

2. ábra - Milyen életformát tanácsolna a fiataloknak? (Forrás: <http://www.nol.hu/kep/84773>, KSH-Népszabadság grafika, Internetről letöltve: 2011. január 16.)

Nemzetközi adatként a Pew Research Center kutatását tudom idézni. Az amerikai kutatók szerint visszaszorulóban van az a családkép, amelynek a házasság képezi az alapját. A Time Magazinnal közös felmérés szerint ma a 18 év alatti amerikai gyerekek 29%-a olyan családban él, ahol a szülők különváltak, vagy nem is házasodtak össze. Ez az arány ötszöröse az ötven évvel ezelőtti számoknak. A gyerekek 15%-ának szülei elváltak vagy külön élnek, 14 százalékuk esetében nem is voltak házások. Ezekben belül 6% azok fiatalok aránya, akiknek szülei nem is tervezték, hogy házasságban nevelik fel gyerekeiket (www.sociomater.hu).

A kutatás szerint ma az amerikaiak 39 százaléka gondolja úgy, hogy a házasság intézménye elavult. Ezt a nézetet támaszthatja alá, hogy az amerikai statisztikai hivatal adatai szerint ez év szeptemberében a 18 év feletti lakosságnak „csak” 52 százaléka élt házasságban. Igaz, a felmérés során megkérdezett nem házas felnőttek 46 százaléka mondta, hogy szeretne majd megházasodni. Ez az arány a párkapcsolatban élők esetében 64 százalék volt.

A SOCIOMATER honlapon megjelent cikkben szó volt arról is, hogy az amerikaiak szerint jelenleg kikből áll (vagy állhat) a család. A Time Magazin és a Pew Research Center közös felmérése során megkérdezett személyek „egyetértettek abban, hogy a házas szülők gyerekekkel megfelelő definíció a család fogalmára” de ötből négyen úgy látják, hogy több kategóriát is létre lehetne hozni. Szerintük az együtt élő, eltérő nemű párok gyerekeikkel, avagy egy egyedülálló szülő a gyermekével/gyermekével is családot alkot. Ötből hárman még tovább mennek: ők készek a gyermeket nevelő azonos nemű párokat is családnak tekinteni. A családok összetételének differenciálódása az amerikaiak 34 százaléka szerint hasznos a társadalomnak, 32 százaléka szerint semmilyen hatása sincs a jelenségnek, 29 százaléka szerint viszont inkább negatív folyamatnak kell tekinteni (www.sociomater.hu, Internetről letöltve: 2010. november 23.).

Tendencia, hogy egyre több ország ad nyilvánosan, törvényi háttérrel is jogokat a meleg pároknak – ám Magyarországon ezek a jogok jelenleg stagnálnak. Azok a melegek, akik bejegyzett élettársi kapcsolatot kötnek, ugyanúgy kimondják az igent az anyakönyvvezető előtt (maga a kapcsolati forma igen hasonló a házassághoz; azért is vezették be számos országban, mert meglévő kapcsolati formát utánoz le⁵), de kapcsolatuk néhány jelentős pontban eltér a házasságtól (ld. a jogi szabályozásnál).

A bejegyzett élettársi kapcsolatok számának alakulásának mérlege. A FRISSMELEG portálon megjelent adatok szerint 2010. június 6-ig összesen 112 (augusztus 15-ig 125 darab) bejegyzett élettársi kapcsolatot kötöttek Magyarországon (az adatok a Háttér társaságtól származnak). Az alábbi táblázat időrendben és nemi bontásban mutatja ezeket a statisztikákat:

⁵ Vagyis heteroszexuális kapcsolatrendszerrel veszi fel – amihez a meleg párok nagyon szívesen képeznek le magukra nézve. Lásd: 25-26. oldal, 3.5. fejezet: Mit is tudunk eddig?

Időszak	Női párok	Férfi párok	Összesen
2009. július-március	27	68	95
2010. áprilisában	5	5	10
2010. májusában	1	5	6
2010. június 1-6-ig	0	2	2
Összesen:	33	80	113

3. táblázat: Bejegyzett élettársi kapcsolatok száma. Forrás: FRISSMELEG / Háttér (saját szerk.)

A bejegyzett élettársi kapcsolatok számának alakulását a KSH is nyomon követi:

A felek neme	Bejegyzett élettársi kapcsolatok száma	29 éves korig	30 és 39 éves kor között	40 és 49 éves kor között	50 és 59 éves kor között	60 év felett	Össz.	A felek átlagos életkora a kapcsolat létesítésekor, év	A felek életkora közötti átlagos különbség, év
Férfi	61	30	44	27	9	12	122	39,5	9,7
Nő	19	9	22	7	–	–	38	34,8	3,3
Összesen	80	39	66	34	9	12	160	38,4	8,1

4. táblázat - Bejegyzett élettársi kapcsolatok száma. Forrás: KSH STADAT 2010. (saját szerk.)

Látható, hogy elsősorban a férfi párok, és közülük is a 29-39 év közöttiek érdeklődnek leginkább ez iránt a kapcsolati forma iránt.

3.3. A család funkciói

Az alábbi táblázat szintaxisul és összefoglalásképpen készítettem, aszerint, hogy a klasszikusnak tekinthető családi funkciókat elláthatják-e a nem-hagyományos családok is. (Andorka Rudolf: Bevezetés a szociológiába, Osiris, 2006. 399. oldal lap aljától). Értelemszerűen az első oszlopba a családi funkciókat illesztettem – további két oszlopba pedig mindezeket a „normális (heteroszexuális) / „alternatív” (homoszexuális) család tengelye mentén vizsgálom. Megjegyzem, szóhasználatomban a homoszexualitás nemekre vonatkozó megnevezését eltérő kifejezésekkel illetem (meleg—leszbikus).

	Heteroszexuális párkapcsolat esetében	Homoszexuális párkapcsolat esetében
Termelés	Teljes körűen ellátható	Teljes körűen ellátható
Fogyasztás	Teljes körűen ellátható	Teljes körűen ellátható
Reprodukció	Alapvetően és kizárólagosan ebben a	Természetszerűleg ez nem valósulhat meg. Megoldást

	kapcsolattípusban képzelt el.	csak az örökbefogadás jelent.
A felnőttek pszichés védelme	Teljes körűen ellátható	Teljes körűen ellátható
A gyermekek szocializációja	Teljes körűen ellátható	Teljes körűen ellátható

5. táblázat – Családi funkciók megoszlása különemű és azonos nemű párkapcsolatokban (saját szerk.)

Ebben a két vetületben értelmezve a család funkcióit, könnyen belátható, hogy a család funkcióinak döntő többsége kielégíthető mindkét párkapcsolati típusban. Bár a termelés és fogyasztás jelentősége az elmúlt időkben csökkent – Andorka szóhasználatában: családon kívülre került – elláthatóak meleg és leszbikus együttélések esetén is.

A meg nem valósítható funkció, a reprodukció már egy speciális jellemző. A gyermeknemzés és –szülés, születés (vagyis a közös biológiai utód nemzése) csak heteroszexuális párok, vagyis férfi és nő között történhet. Meleg kapcsolatok esetén két lehetőség áll fenn: vagy az egyik partner viszi be a kapcsolatba (korábbi kapcsolatából származó) gyermekét, vagy a pár az örökbefogadás mellett dönt.

A felnőttek pszichés védelme alatt elsősorban a párkapcsolatban élő felnőttek egymás iránt érzett intim kapcsolatát értettem. A pszichológiában rég ismert és bizonyított, hogy a családban uralkodó feszült légkör nagymértékben rontja a gyermekek iskolai teljesítményét. Ezt tágabb környezetben értelmezve, a társadalomból a meleg párok felé irányuló ellenérzés – vagy nyílt verbális, tettleges agresszió – a párkapcsolat ellehetetlenülésének forrása⁶. Ebben az esetben a pár olyan feszültség alatt áll, amit toleráns társadalmi kapcsolatok nélkül nem lehet sokáig bírni – meglátásom szerint ez vezet az egynemű kapcsolatok korai felbomlásához. Ettől a negatív aspektustól eltekintve, meleg párkapcsolatban is épp úgy képesek egymás pszichés védelmére, mint egy heteroszexuális kapcsolatban. Sőt, a dolgozat későbbi fejezeteiben látható, hogy a párok egy része ugyanazt a meghitt szerelmi kapcsolatot keresi (és/vagy abban él) mint a heteroszexuális párok.

⁶ Tóth László egy riportalanya éppen ezt a gondolatmenetet fejti ki a saját szavaival (A homoszexualitásról, T-Twins, 1994)

Az új intimitás, amit Giddens az Elszabadult világban emleget, számomra a homoszexuális kapcsolatokat is jelenti, bár nem derül ki egyértelműen, hogy értelmezéseit kiterjeszti-e a meleg párokra is. Ha viszont társítom Giddens gondolatához a Toldi-cikkben kifejezett, az azonos neműek kapcsolatának jogi legitimitását is (és nem mellesleg az Esping-Anderseni gondolatot, miszerint a házasság már nem gazdasági kényszer), láthatóvá válik az a „lehet” -kategória, amivel a meleg-leszbikus párok-családok élhetnek: jogi támogatással kifejezhetik élettársuk iránt azt az intimitást, ami a heteroszexuális kapcsolatokat is jellemzi. Amíg azonban ezt a heteroszexuálisok önként és természetesen megtehetik, akár a nyílt utcán is, a meleg párok erre csak a magánlakás falai között kapnak jogot. A társadalmi előítéletek csökkenésével olyan életre kaphatnak esélyt, amit a heteroszexuális világ kiváltsága – Magyarországra pedig ez fokozottan igaz.

Az ötödik, a gyermek szocializációját érintő kérdés is összetett. A téma egyik legnagyobb szakértője, Bagdy Emőke pszichológus a szocializációról (1977) ezt így írja: „a társadalomba való beilleszkedés folyamata, amelynek során az egyén megtanulja megismerni önmagát és környezetét, elsajátítja az együttélés szabályait, a lehetséges és elvárt viselkedésmódokat. Összefoglalóan: az egyén megtanul emberi módon élni és viselkedni”.

Több szocializációs színteret különböztetünk meg. Az elsődleges (szűkebb értelemben vett) szocializáció színtere a család, ahol a gyermek elsajátítja az alapvető normákat és megtanul alkalmazkodni hozzájuk. A bővebb-tágabb szocializációs színterek az iskola és a munkahely. Ez a kortárs-csoportok közt zajló folyamat legalább olyan jelentőségű lehet, mint az anyától érkező hatások.

A család elsődleges feladata a gyermek gondozása, illetve az együttélés során magatartási, viselkedési minták közvetítése. Ez spontán módon, nem szándékosan (és nem tudatosan) történik. Eredményeképpen a gyermeknél a mindennapos együttélés során keletkező benyomások és tapasztalatok tükröződnek a másokhoz való viszonyában, viselkedésében (ezt szociális tanulásnak nevezzük).

Másodlagos funkciójaként tudatosan irányított nevelési hatásokat fejt ki. Tudatos nevelés, szokások kialakítása, fegyelmezés, tanítás, jutalmazás. Ebben a folyamatban szerepet kapnak a szülők elképzelései az ideális gyermeknevelés elveiről és módszereiről. Eredményeképpen kialakul a gyermek életprogramja – értékrendje és magatartásmódjai megszilárdulnak.

Hasonlóan fontos feladata a felnőttek lelki támogatásával szembeni feladat jelentősége is. A mindennapi életben felmerülő feszültségek, kudarcok elviselésére a család nyújtja a legnagyobb segítséget. (Ezután a baráti-munkahelyi kör is jelentős erőt ad, és végül, ha szükséges, intézményi segítséget is igénybe lehet venni.)

Hogy erre szükség van, azt az a statisztikai következtetés támasztja alá, hogy minden problematikus viselkedés (mint a bűnözés, alkoholizmus és egyéb függőség, mentális betegségek, öngyilkosság) nagyobb számban fordul elő nem házások, mint házias személyek között. Az ilyen társadalmi zavarokkal küzdő személyek gyermekkorát legtöbbször megkeserítették a család különféle problémái, konfliktusai, melyek megzavarták a gyermek szocializálódását. Ez oda vezetett, hogy a társadalompolitika is felismerte, a családokat támogatni kell, hogy ezek a problémák kivédhetőek legyenek. Továbbértelmezve: a deviancia gyakoribb bármilyen családon kívül, mint belül.

Véleményem szerint ezt az ötödik funkciót, a gyermekek nevelését, szocializációját az azonos nemű párok is képesek ellátni. Nincs bizonyíték arra, hogy a melegek által nevelt gyermek maga is homoszexuális lesz. Az ORIGO internetes oldalán található cikk ugyan védelmet nyújt a meleg családoknak (mondván, ők is jó szülők), de mivel szerzőként, illetve szerzőkre való hivatkozásként csak „brit tudósokat” találtam, így ezt a cikket a bulvár kategóriába soroltam. Korábbi olvasmány-élményeim alkalmával találkoztam azzal a tévhittel, hogy a melegek és leszbikusok által nevelt gyermekek maguk is homoszexuálisok lesznek. Ezt Bailey 1995-ös vizsgálatsorozata cáfolta meg. Ebben a kutatásban meleg apák felnőtt gyermekeit vizsgálta, és több mint 90 százalékukat heteroszexuálisnak találta. Mivel a heteroszexuális és a nem heteroszexuális gyerekek ugyanannyi időt töltöttek az apával, ezért elmondható, hogy az apák szexuális orientációjának hatása a fiuk szexuális orientációjára nagyon kicsi vagy egyáltalán nem létezik. A maradék 10% „meleggé válásának” aránya megegyezik az „önmagától meleggé” váló homoszexuális férfiak arányával⁷.

A meleg és leszbikus szülők gyerekek nemi szocializációjával kapcsolatos sztereotípiák például, hogy az általuk felnevelt gyerekek zavart fognak mutatni a nemi identitásukat vagy a nemi szerepüknek megfelelő viselkedést illetően. Azt sugallják, hogy akiket meleg apák vagy leszbikus anyák nevelnek föl, maguk is melegké vagy

⁷ Az adatok szerint a melegek és leszbikusok aránya 5-7% a modern (európai jellegű) társadalomban. Mivel ez nagyon intim és bizalmas adat, a rejtőzködőkkel nem elképzelhetően a 10%-nyi arány sem. A pontos adatok, adatvédelmi okok és személyiségi jogok érdekében meghatározhatatlanok, csak becslésen alapulnak.

leszbikusokká válnak. Ennek megerősítésére vagy megcáfolására projektív tesztekkel és interjúkkal végeztek kutatásokat 5-14 éves gyerekek között. „Normális” fejlődést tártak fel a leszbikus anyák gyerekeinél. Mindegyik gyerek jól érezte magát a saját nemi szerepében, és nem kívánt az ellenkező nem tagja lenni. Nem volt tehát bizonyíték arra, hogy a leszbikus anyák gyerekeinek a nemi identitással nehézségeik lennének.

Számos tanulmány vizsgálta a leszbikus anyák gyerekeit (elsősorban az Egyesült Államokban, ahol elég komoly precedens van leszbikus szülőpárokra). E kutatások szerint a gyerekek viselkedése a konvencionális nemi szerepek között maradt. Kirkpatrick és munkatársai nem találtak különbséget leszbikus és heteroszexuális anyák gyerekei között a játékeszköz-preferenciákban, különböző tevékenységekben, érdeklődésben és a szakmaválasztásban (részlet az Amerikai Pszichológiai Társaság 1995-ös kiadványából; Mások, 2001/12. sz., 20–22. old.).

Az külvilágból érkező ingerek közvetítését (ami által megtanítható a gyermekkel a társadalomban élés szabályai) a meleg és leszbikus szülők is teljes mértékben képesek ellátni. Erre utal egy bővebb és tárgyilagosabb irodalom, amelyet a MÁSOK újság (Interneten terjesztett PDF) 2001. évi decemberi számának 18-20. oldalán találtam – a Láner Zoltán (a magazin munkatársa?) Kiss Zoltán gyermekpszichológussal készített interjút. A beszélgetés során a pszichológus többször és egyértelműen kifejti, hogy nem az apa nemi identitásától, hanem a család légkörétől függ, hogy milyen egészségesen nő fel a gyermek. Bár nincs egyértelmű válasz arra, hogy egy meleg párnál nevelkedő gyermek maga is meleg lesz-e (ezt számos más faktor befolyásolja), biztos, hogy nem egy kiragadott faktor alapján kell ezt eldönteni⁸. A pszichológus vélekedése szerint, ha a közvetlen lakó-környezet homoszexuális mintát is sugall, a tágabb közeg akkor is adhat heteroszexuális viselkedésmintákat. Idézem: „... a gyerek mindennapjaiba beleszövődik a felismerés, hogy sokféle módon lehet ebben a világban jól élni”. Több ingerből hatékonyabban választhatja ki a számára legmegfelelőbbet. Hermetikusan elzárni a melegek által nevelt gyermeket nem szerencsés, mert „csak úgy tudja megtanulni egy gyerek, hogyan lehet elfogadni a különbözőségeket, fogyatékosokat, ha például együtt jár óvodába, iskolába velük”.

Sőt, az azonos nemű párok által nevelt gyerekek ugyanolyan jól teljesítenek az életben, mint a hagyományos férfi-nő családok gyerekei - állapította meg egy

⁸ A vizsgált faktorok: genetikai adottságok, magzati-serdülőkori hormonális hatások, neveltetés, környezeti hatások.

nemzetközi tanulmány, amely a *Journal of Marriage and Family* amerikai szaklapban jelent meg. Sokkal inkább a szülői tevékenység minősége számít, mint a szülők neme – ezzel összegezte a kutatások eredményét Judith Stacey, a New York-i Egyetem szociológusa, a tanulmány társszerzője.

Michael Lamb, az angliai Cambridge Egyetem pszichológiaprofesszora úgy nyilatkozott: ezek a kutatások arról győzték meg, hogy egy személy neméből egyáltalán nem következik az, mennyire lesz jó szülő. Szerinte a gyerekek egészséges alkalmazkodóképesség elsajátításához nincs szükségük arra, hogy férfi és nő is nevelje őket (ORIGO: Nemzetközi tanulmány: az azonos nemű párok ugyanolyan jó szülők, 2010, január 23).

A család válsága régóta téma. A Berger-szerzőpáros hatalmas vitairódmalmat indított el az 1980-as, hasonló címmel megjelent könyvükkel. Publikációjukban három, igen erősen megkülönböztethető álláspontot fogalmaztak meg attól függően, hogy ez a három csoport milyen véleményt alkot a családot illetően. A legmesszebb menő irányzat a teljes család (mint a nők megalázásának és kihasználásának színterének) szétzúzását javasolja. Indokaik között szerepel az, hogy a család számos súlyos mentális problémát generál, vagyis az egyik alapvető funkcióját, a felnőttek pszichés védelmét egyáltalán nem látja el. Ha csak ezt a kiragadott példát tekintem, a család ignorálása jogos lenne. Be kell látnunk azonban, hogy ez az út nem járható. A család az a tradicionális intézmény, amely egyes-egyedül képes felvenni a piaccal a versenyt, illetve képes semlegesíteni annak negatív hatásait.

Az ezzel maximálisan szembehelyezkedő konzervatív elképzelés éppen a minél hagyományosabb (Andorka és Berger szóhasználatában: polgári) családkép megőrzésére törekszik, jól körülvonalazható női-férfi szerepekkel. Személyes meggyőződésem szerint azonban – a globalizációs, demográfiai és egyéb hatások következtében – nem lehet ilyen erősen ragaszkodni egyetlen értékhez sem, ha azokat nem igazítjuk az adott korhoz. A vallott értékek és a fejlett társadalom könnyen fázis-csúszásba kerülhet, ami a durkheimi anómia állapothoz vezethet.

A harmadik csoportosulás nem mond ellent a két véleménynek, sokkal inkább kiegészíti azt. Ezek a személyek azt mondják, a családra szükség van, de adott esetben szükségük van némi jól irányzott szakmai segítségre – ezért ezt a csoportot professzionális szakmacsoportnak nevezhetjük.

A család válsága azonban korántsem csak a demográfiai kérdés – ezek egyben szociális kihívások is. A hagyományos családmoddelt nem a homoszexualitás (vagy az

általános szexuális szabadság) „előretörése”, hanem azok a társadalmi-gazdasági változások gyengítik, amelyek azt eredményezték, hogy egy fizetésből nem lehet egy családot eltartani és TB-t fizetni mindenki után. Ezek a problémák jelentőségükben messze túlmutatnak a „melegkérdésen”. Az, hogy egy ilyen feketebárány jelenséget okolnak a fertilitás csökkenéséért, megmutatja, hogy a szakértői közeg sem képes – vagy talán nem akar? – mélyebbre látni a témában.

3.4. LMBT családok

Ha szigorúan, konzervatív módon értelmezem a családot – a gyermekek nemzését, felnevelését célzó, a szocializációt magában foglaló környezetként – ez a komplex feladatkör kiemelkedő, sőt, kizárólagos funkció lesz. Erős túlzással ebben az esetben azt mondhatnám, hogy csak az a család, amelynek léte gyermekvállalásra, gyermeknevelésre irányul. Ezt a leszűkített értelmezést a strassbourgi Emberi Jogi Bíróság 2008. január 22-én kelt, E. B. kontra Franciaország ügyben hozott hazánkra is kötelező érvényű döntése írja felül, amely családnak tekinti az azonos nemű gyermekes és gyermektelen párokat is. A Bíróság megállapította, hogy sérti az Európai Emberi Jogok Egyezményének 8. cikkelyét az, ha egy leszbikus párkapcsolatban élő nő örökbefogadási kérelmet a kérelmező homoszexualitása miatt elutasították. A Bíróság szerint az „ellenkező nemű példakép” hiányára történő hivatkozás „sem nem elég meggyőző, sem nem elég nyomós ahhoz, hogy ez alapján meg lehessen tagadni az örökbefogadás engedélyezését (a Magyar LMBT Szövetség nyilatkozata).

Pierre Bourdieu óta tudjuk, hogy a család privilégium, mint ahogyan családban élés is az. Ezzel szemben, mondja Bourdieu elmélete, komoly normasértést követ el az, aki nem él családban. Heteronormatív, vagyis szigorúan csak a heteroszexuális mintát elfogadni hajlandó társadalmi közegben az is normaszegőnek számít, aki nem igazodik a szexuális elvárásokhoz, és azonos nemű partnerével kíván együtt élni és/vagy gyermeket nevelni.

A bekövetkezett gyermekszám-esés miatt lehetne mégis megengedni azt, hogy a meleg és leszbikus párok is kivegyék részüket a társadalmi reprodukcióból, és ezáltal a társadalom hasznos tagjai legyenek. Ehhez persze az szükséges, hogy a társadalom és a tudós közösség kilépjen a csupán nemi életet megítélő magatartásból – vagyis ismerje el, hogy a homoszexualitás sokkal többől áll, mint a nemi vonzódás iránya és a szexuális érintkezés. A következő hozzászólás a PRIDE fórumán, 2010.03.07-én, 21:07-kor született: „Bizzuk rá a meleg párokra, hogy vállalnak-e 3 évesnél idősebb

gyermeket. A kutatások egyébként azt mutatják, hogy a meleg párok jóval nagyobb arányban hajlandóak idősebb / sajátjuktól eltérő etnikai hatterű / 'problémás' gyereket örökbe fogadni. Pont azokat, akik másnak nem kellene. Ennek ellenére akadályozzuk, hogy az ilyen párok gyerekhez jussanak”.

Az, hogy a meleg párok kapcsolata családnak minősüljön, más irányból is megalapozott. Adamik Mária tanárnővel egyetértünk abban, hogy rendkívüli módon a családi lét minden aspektusától megfosztott saját nemükhöz vonzódó férfiak és nők mennyire igyekeznek mégis – szinte minden áron – heteroszexuális család módjára élni.

A családi lét minden aspektusától megfosztás több formában van jelen. Az első ilyen, hogy a kitárulkozás (coming out) után számos esetben kitagadás, otthonról való elüldözés, fizikai és verbális erőszak a válasz a szülők, testvérek, főleg az autoriter apa és egyéb férfirokonok részéről. Erről egy megrázó beszélgetés olvasható az Öt Kenyér oldalain (elérhető: <http://www.otkenyer.hu/m9-1-16.php>). Ellenpéldára szintén ezen a portálon akadtam, ennek a munkának Fisher Eszter a szerzője (Fisher Eszter: Nehéz együttélés, <http://www.otkenyer.hu/nehez-egyutteles.php>). A második ilyen megfosztás, hogy objektíven nem tekinthető családnak a több éve együtt lakó baráti társaság, sem a szintén több éve együtt élő (érzelmi- és vagyonközösséget alkotó) azonos nemű pár, mivel a családnak nyilvánításnak alapfeltétele a vérrokonság. Szintén nem tekintik családnak a több éve érzelmi- és vagyonközösségben együtt élő azonos nemű párokat. Szintén ilyen jogfosztás, hogy csupán otthonuk falai között fejezhetik ki azt az intimitást, amit mások (értelemszerűen a heteroszexuálisok) megtehetnek. Öröklési, hozzátartozói nyugdíj-ellátások tekintetében szintén ki vannak zárva ezen lehetőségekből.

Ebben benne van az állandó és tartós, monogám, szereteten és szerelmen alapuló kapcsolat igénye éppúgy, mint a gyermek után vágyakozó lesbikusok törekvése. Miért kell onnan kizárni őket, mikor ők éppen a promiszkuis meglétet akarják megtagadni?

Vagyis éppen oda szeretnének tartozni, ahonnan kirekesztjük őket. Ha oda szeretnének tartozni, és felvállalják annak áldozatait, ezeket az életközösségeket illő lenne családként tekinteni. Érzésem szerint ezzel a heteronormatív társadalom nem kerülne veszélybe.

Mindent egybevetve, a család lényegében az, amit az ember annak definiál. A definiálás sokoldalúsága, vagy bizonyos esetekben körülíratlansága adja meg a kifejezés rugalmasságát. Ezek alapján az azonos nemű párok által alkotott életközösséget családnak tekintem.

4. A gyermekvállalás jogi keretei és finanszírozási kérdései

4.1. A nemzetközi jogi helyzet, mint kiindulópont

Az Európai Unió, létrejöttének számos lépcsőfokán, helyzetét újra- és újraértékelve, számos nemzetközi érvényű dokumentumot alkotott, amelyek közül néhány a meleg és leszbikus személyek helyzetével, jogsérelmeivel, valamint családhoz, gyermekneveléshez, örökbefogadáshoz kapcsolódó jogaival foglalkozik. Ezek az okmányok vagy direkt az LMBT-személyekre vonatkoznak (vagyis meghatározott cikkelyük részesíti őket védelemben, illetve az LMBT-szervezetekre irányulóan íródtak) vagy az alapvető emberjogi kategóriából került levezetésre a védelmük szükségessége. Az alábbiakban ezekről lesz szó.

Az Európai Unió Alapjogi Chartájának 21. cikkelye szerint tilos a szexuális irányultság szerinti megkülönböztetés – ez a tilalom azonban nem csupán az Unió kompetenciájába tartozó területekre vonatkozik, hanem az összes jogterületre.

Az Európai Tanács Parlamenti Közgyűlésének 924. (1981) számú ajánlása a homoszexuálisokkal szembeni hátrányos megkülönböztetés megszüntetéséről szóló ajánlás felszólítja a tagállamokat, hogy szüntesse meg az azonos neműek szexuális kapcsolatának büntetőjog általi üldözését, a homoszexuális személyekről való adatgyűjtést, tegyenek lépéseket a foglalkoztatási diszkriminációk ellen.

Az Európai Tanács Parlamenti Közgyűlésének 1474. (2000) számú ajánlása a meleg és leszbikusok helyzetéről a büntetőjogi üldözés és a diszkrimináció tilalmán túl a bejegyzett élettársi kapcsolatok intézményesítését, illetve a homofób attitűdök oktatási rendszeren keresztüli mérséklését javasolja a tagállamoknak.

A direkt az LMBT-közösség védelmére íródott ajánlások közül kiemelkedik az Európai Parlament 0852/98. számú határozata a meleg és leszbikusok egyenlő jogairól. Ebben az okmányban a Parlament felszólítja a már tag és a tagjelölt országokat, hogy szüntessék meg az azonos nemű kapcsolatok büntethetőségét⁹ illetve azonos beleegyezési korhatárt állapítson meg a szexuális kapcsolatokat illetően. Külön cél, hogy az ajánlás elfogadása révén a tagjelölt országok fordítsanak nagyobb figyelmet az LMBT-közösség jogaira a csatlakozási eljárás során.

⁹ Számos országban (ld. alább) súlyosan büntetik az azonos neműek között fennálló szexuális kapcsolatot, míg a külön neműek között csak az erőszakos nemi érintkezéseket büntetik. Ez hatalmas egyenlőtlenség, ennek megszüntetésére irányul a rendelet.

Az Európai Parlament és az Európai Tanács 2006/54/EK irányelve a nők és férfiak esélyegyenlőségét hivatott elősegíteni, azzal az értelmezéssel is, hogy a nemüket megváltoztató személyeket is védelembe részesíti, vagyis nemcsak a nemi, hanem a nemi identitás szerinti hátrányos megkülönböztetést is tiltja.

Az Európai Parlament P6_TA(2006)0018. számú állásfoglalása a homofóbiáról Európában című jelentés többek között arra hívja fel a tagállamok figyelmét, hogy a gyűlöletbeszéd és a gyűlölet-bűncselekmények elleni fellépést terjesszék ki a meleg és leszbikusok sérelmére, szexuális orientációik miatt bekövetkezett bűncselekményekre is, illetve lépéseket szorgalmaz annak érdekében, hogy az LMBT-közösség tagjai ne szenvedjenek hátrányt öröklési, vagyoni, társadalombiztosítási ügyekben.

Az egyezmények közül kiemelkedik az Európa Tanács 1950-ben kelt „Egyezmény az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről” címet viselő okmány. Ennek a 8. cikkelye kimondja a magán- és családi élethez való jogot, amely az Európai Emberi Jogi Bíróság több határozatában is úgy értelmezett, hogy a homoszexuális személyek örökbefogadási jogára is kiterjed. Ezt erősíti meg a 2008-ban kelt „Gyermekek örökbefogadásáról szóló európai egyezmény” címet viselő okmány is, amelynek 7. cikkelyének első bekezdése alapján a tag-államoknak nemcsak családok, hanem egyének számára is lehetővé kell tenni az örökbe-fogadást. A második bekezdés értelmében erre az azonos nemű házastársaknak, az azonos nemű élettársaknak (a forrásban: a bejegyzett élettársi kapcsolatban élőknek), illetve a tartós párkapcsolatban¹⁰ élő azonos- és különemű párok esetében is lehetőséget kell teremteni.

A Magyarország által is aláírt 2008. december 18-án, az ENSZ 63. ülészakán elfogadott dokumentum felszólítja a világ országait, hogy az emberi jogokat a nemi orientációra és a nemi identitásra való tekintet nélkül mindenki számára biztosítsák; szüntessék meg a büntetőjogi üldözést, illetve a nemi orientáció vagy identitás miatt bekövetkezett bűncselekmények elkövetőit állítsák bíróság elé.

Jelen téma esetén ajánlatos bemutatni az egyes országokban indított pereket is.

Az itt ismertetett esetekben a meleg közösség jogai érvényesültek. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának „Dudgeon kontra Egyesült Királyság (1980)” ügyben hozott határozata megállapította, hogy (bár az ügy idején Észak-Írországban büntették az

¹⁰ Ebben a szöveggörnyezetben a „tartós párkapcsolat” kifejezés a gyenge pont: tagállamonként változhat ugyanis, hány év együtt töltött idő szükséges ahhoz, hogy a kapcsolatot tartóssá lehessen nyilvánítani: Magyarországon ismereteim szerint ez az idő öt év, amit egy lakcímrre bejelentve lehet igazolni.

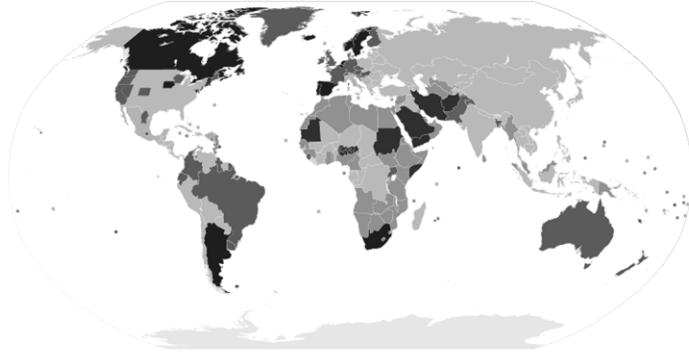
azonos neműek közötti beleegyezésen alapuló szexuális kapcsolatot!) Mr. Dudgeon büntethetősége ellentmond a család és magánélet védelmének, mert bünteti a szexuális irányultságot, mint emberi személyiség megnyilvánulását. A Bíróság vélekedése szerint valakinek a magánéletébe nem lehet beavatkozni a társadalom vélt sérelme, vagy a többségi társadalom vélekedése szerint sem. A Bíróság ezáltal elismerte, hogy a homoszexuálisoknak is van joguk magánülethez.

Az Emberi Jogok Európai Bíróságának „da Silva Mouta kontra Portugália (1999)” ügyben hozott határozata gyermek-elhelyezési per körül született. A kérelmező korábbi házasságából született gyermekének szülői felügyeleti jogát kezdeményezte, de a helyi bíróság megtagadta ezt, arra hivatkozva, hogy a kérelmező homoszexuális. A Bíróság megállapította, hogy sérült a kérelmező családi élethez való joga – a helyi bíróság az ítéletet a kérelmező szexuális irányultsága alapján hozta meg, amely az egyezmény a hátrányos megkülönböztetést tiltó 14. bekezdésbe ütközik. Ebben az esetben tehát két megállapítást lehet leszűrni: a Bíróság szerint megtarthatja szülői jogait az a személy, aki korábbi különmű párkapcsolatát hátrahagyva azonos nemű párkapcsolatot kezd; illetve számomra azt is sugallja a döntés, hogy a Bíróság nem keveri össze a pedofiliát a homoszexualitással.

Az Emberi Jogok Európai Bírósága „E. B. kontra Franciaország (2008)” ügyben örökbefogadásra irányuló perben hozott határozatot. A kérelmező tartós párkapcsolatban élt azonos nemű partnerével, és gyermeket szeretett volna örökbe fogadni. Kérelmét az egyéni örökbefogadás lehetősége ellenére elutasították. A Bíróság kimondta, hogy az örökbe fogadást a kérelmező szexuális orientációja miatt tagadták meg, ami ellentétes a családi élet védelmét kifejező 8. és a hátrányos megkülönböztetést tiltó 14. cikkelyel. A Bíróság az indoklásban kifejtette, hogy a szexuális irányultságon alapuló megkülönböztetés csak különösen meggyőző és nyomós érvek miatt következhet be, azonban az ellenkező nemű példakép hiánya nem meggyőző erejű indok. A fejezet forrása: <http://www.szmm.gov.hu/main.php?folderID=21369>, Internetről letöltve: 2011. január 16.

4.2. Együttélés, házasság, párkapcsolat

Az alábbi kép a homoszexuálisok együttélési-párkapcsolati jogait ábrázolja világviszonylatban, azonos színnel jelölve azokat az országokat, amelyek körülbelül azonos mértékű jogokat biztosítanak:

3. ábra - A homoszexuálisok jogai világviszonylatban. Forrás: Wikipedia magyar portál, „Azonos neműek házassága” szócikk. Internetről letöltve: 2011. február 25. 15:00 Internetes forrás: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/53/World_homosexuality_laws.svg

Az Interneten található eredeti képen látható, hogy minél kékebb a színezés, annál erősebb – stabilabb, vagy éppen: a heteroszexuálisokéhoz hasonlóak – a jogaik. Kanadában, Argentínában, Spanyolországban, néhány skandináv országban, a Dél-Afrikai Köztársaságban házasságra is lehetőség van. Az Egyesült Államok pár államában házasság is, de néhányban csak bejegyzett / regisztrált vagy de facto élettársi kapcsolat van.

A térkép másik vetülete a büntethetőséget ábrázolja. Minél inkább közeledik a barnához a színezés, annál keményebben szankcionálják a melegkapcsolatokat. Afrika számos országában kemény (pénz-) büntetést, az arab országokban általában halálbüntetést, vagy életfogytiglani börtönbüntetést von maga után a homoszexualitás.

Ha a kérdést fókuszáljuk Európára, az alábbi képet láthatjuk:

4. ábra - A homoszexuálisok jogai európai viszonylatban. Forrás: Wikipedia magyar portál, „Azonos neműek házassága” szócikk. Internetről letöltve: 2011. február 25. 15:00 Internetes forrás: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/archive/d/dd/20110221040214!Same_sex_marriage_map_Europe_detailed.svg

A színezés nagyjából megfelel a világviszonylati térképen látottaknak. Sajnos a térkép hibája miatt téves információk jelennek meg: Romániában, Olaszországban, Görögországban (a kép szerkesztésének időpontjában!) az együttélés és párkapcsolat kérdéseiről jelenleg politikai-társadalmi vita van.

Házasságra Argentínában, Belgiumban, Dél-Afrikában, Hollandiában, Izlandon, Kanadában, Norvégiában, Portugáliában, Spanyolországban, Svédországban, valamint Mexikóvárosban, az USA öt tagállamában (Massachusetts, Connecticut, Iowa, Vermont, és New Hampshire) és fővárosában (Washington DC) van lehetőségük a meleg pároknak.

Izraelben, Mexikóban és az USA pár államában (Maryland, New York, Rhode Island) az azonos neműek nem köthetnek házasságot, de teljes értékű házasságnak ismerik el a külföldön, illetve az USA más tagállamaiban azonos nemű párok által kötött házasságokat.

Számos országban (Andorra, Ausztria, Csehország, Dánia, Egyesült Királyság, Finnország, Franciaország, Írország, Liechtenstein, Magyarország, Németország, Luxemburg, Svájc, Szlovénia, Új-Zéland, valamint az USA és Mexikó egyes államai) bevezette a bejegyzett (regisztrált) élettársi kapcsolatot. Ez vagy csak nevében különbözik a házasságtól (pl. Egyesült Királyság), vagy a házassághoz hasonló jogokat biztosít a feleknek, de mégsem teljesen azonos a házassággal (pl. Franciaország, Németország – ld. a következő fejezetben).

Több országban (Horvátország, Izrael, valamint Brazília, Olaszország és az Egyesült Államok egyes tartományai/államai) az azonos nemű párok „de facto” együttélését, kapcsolatát a különmemű párokéhoz hasonlóan elismerik, ám ez a házassághoz képest jóval kevesebb joggal, illetve kötelezettséggel jár. Vagyis, elismerik ezeket a kapcsolatokat, de azokat nem formalizálják, nem rendezik jogilag, ezáltal semmi támogatást nem biztosítanak az itt élő pároknak. A legrosszabb helyzetben persze azok a párok vannak, ahol törvényben vagy az alkotmányban kifejezetten tiltják az azonos nemű párok közötti házasságot (ilyen pl. Ukrajna, Litvánia, Lettország, Szerbia, az USA számos tagállama).

4.3. Gyermekvállalás

Legalább ennyire összetett és bonyolult a helyzet a gyermekvállalás témájában is, sőt, nincs is minden esetben egyezés: egy viszonylag széles párkapcsolati jogokat

biztosító ország nem biztos, hogy hasonlóan széles gyermekvállalási jogokat garantál az érintetteknek.

A viták két különálló kérdésben összpontosulnak: az egyik az azonos nemű párok gyermekvállalásának hogyanja, a másik az azonos nemű szülők – továbbá a nem biológiai szülő, vagyis a partner – és a gyermek közti kapcsolat törvényi szabályozása.

Érdekes az ellentmondás abban a tekintetben, hogy a homoszexuális személyek (egyéni) gyermekvállalását általában sehol sem tiltják, mégsem engedik egyértelműen meg az azonos nemű pároknak, hogy gyermeket nevelhessenek – holott nincs olyan tanulmány, amely meggyőzően károsnak ítélné ezt¹¹. Az örökbefogadási eljárásokat nem előzi meg sem hipnózis, sem Szondi-teszt, semmilyen más módszer, hogy a melegeket kiszűrjék. Úgy tűnik tehát, hogy a homoszexuális irányultság nem akadály a saját gyermek vállalásának (a biológiai szülőket szexuális orientációjuktól függetlenül szülőknek ismerik el). A legtöbb országban a homoszexuálisok által történő örökbefogadásnak sincs törvényi akadály, bár ebben az esetben az azonos nemű párnak általában csak az egyik tagja lesz törvényesen szülő. A fő kérdés tehát inkább az, hogyan ismertessék el az azonos nemű pár mindkét tagját törvényes szülőnek.

A biológiailag saját gyermek vállalása lesbikus párok esetén egyszerűbb. A beavatkozás megoldható „házilag” is, egy jó ismerős útján, vagy akár mesterséges megtermékenyítéssel is. Férfi párok esetén ez bonyolultabb, hiszen szükség van egy olyan nőre, aki vállalja a béranya-eljárást. Itt erkölcsi-etikai kérdésként merül fel az, hogy ezért neki jár-e, járhat-e bármiféle ellenszolgáltatás.

A nem biológiai szülő helyzete kérdésesebb. Hogy a szülő nő és magzata között biológiai kapcsolat áll fenn, ez világos, de a szülői jogokat miért kell megtagadni a partnertől? A gyermek érdekeinek partner általi képviselése elsőrendű kérdéssé válik, ha a szülő elérhetetlenné válik (baleset vagy halál esetén például).

Az örökbefogadásnak az azonos neműek esetében négy fajtája lehetséges. Ezek közül nem mindegyik fajtát támogatja egy-egy ország.

Az első esetben a pár egyik tagja sem biológiai szülője a gyermeknek, és csak egyikük fogadja örökbe a gyermeket. Ebben az esetben közösen nevelik ugyan a gyermeket, de törvényesen csak egyikük válik a gyermek szülőjévé. A Wikipedián

¹¹ Az érveket és ellenérveket a Wikipedia „Azonos nemű párok gyermekvállalása” című szócikke tartalmazza. Forrás: http://hu.wikipedia.org/wiki/Azonos_nem%C5%B1_p%C3%A1rok_gyermekv%C3%A1llal%C3%A1sa Internetről letöltve: 2011. január 2.

olvasható, hogy az örökbefogadás valamely formáját szinte minden országban engedélyezik. Bár több országban elsőbbséget biztosítanak a heteroszexuális pároknak – ami az eredeti szövegkörnyezetben úgy értelmezhető, hogy ez nehezítés abba az irányba, hogy a melegek és leszbikusok nehezebben juthassanak gyermekhez.

A második esetben a gyermek az azonos nemű pár egyik tagjának sem a biológiai gyermeke. Ez az úgynevezett közös örökbefogadási lehetőség a melegek és leszbikusok számára Andorrában, Liechtensteinben Belgiumban, Izraelben, Spanyolországban Dániában, az Egyesült Királyságban, Hollandiában, Izlandon, Norvégiában, Svédországban, Uruguayban illetve Kanada és az Egyesült Államok egyes államaiban érhető el.

A harmadik esetben a pár egyik tagjának biológiai gyermekét fogadja örökbe a partner. Ezt a mostohagyermek örökbefogadásának nevezik. Ez a lehetőség a második pontban említett országok mellett Németországban áll rendelkezésre.

A negyedik eset átmenet a második és a harmadik eset között, ilyenkor a pár egyik tagja partnerének korábban örökbefogadott gyermekét fogadja örökbe.

A rész forrásául szolgáló cikk egész terjedelmében megtalálható a Wikipedián. A forrás elérhető az „Azonos nemű párok gyermekvállalása” szócikk alatt.

4.2. A német modell házasság- és együttélés-felfogása

Ebbe a különleges nemzetközi helyzetbe ágyazódik bele az alábbiakban ismertető német modell. Úgy vélem, a közismert demográfiai trendek ismeretében az együttélés lehet az az új kapcsolatrendszer Németországban is, amely kiegészíti a házasság intézményét.

A fogalmak nincsenek kellő mértékben definiálva sem a német, sem a magyar alkotmányban: sem az nincs pontosan körülírva, ami a trendek értelmében kezd kimenni a divatból, sem az, ami felválthatja ezeket. Bár megemlítendő, hogy a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény II. cím (A törvény hatálya) 4. § c—dd pontja definiálja a családot, a következő formulával: „egy lakásban, vagy személyes gondoskodást nyújtó bentlakásos szociális, gyermekvédelmi intézményben együtt lakó, ott bejelentett lakóhellyel vagy tartózkodási hellyel rendelkező közeli hozzátartozók közössége”. Az alpontok viszont csak a közeli hozzátartozókat (házastárs, élettárs, gyermek) tekintik a család részének, így az öndefiníálásra nem nyílik lehetőség.

Toldi Judit választása azért esett Németországra, mert 1999-ben 19,5 millióan éltek házasságban, és 2,1 milliónyian élettársi kapcsolatban – 2000-ben a statisztika szerint a németek 5,3%-a élt bármilyen jellegű élettársi kapcsolatban (Niemayer: Wirtschaft und Statistik 2000, idézi Toldi J.).

A német alkotmány a házasság és a család intézményének védelmét állami kötelezettségként nevesíti. Azonban a kihirdetés óta bekövetkezett német és nemzetközi tendenciák szükségessé tették, hogy a német (és a magyar) alaptörvények lépést tartsanak a kor fejlődésével, legyenek tekintettel az állampolgárok felől érkező igényekre. Ezzel kapcsolatban kikötés, hogy a megfogalmazott jogszabályi keret alkalmas legyen későbbi jogállapotok leírására is. Ez különösen a kölcsönhatásos mechanizmus fennállása esetén fontos, ugyanis nemcsak az állampolgárok igényei alakítják az Alkotmányt, de az Alkotmány lehetőségei (hogy mit engednek, és mit nem) alakítják az állampolgárok jogszabadságát – tehát a megfogalmazott lehetőségek ösztönözni kezdik azok igénybevételét. Ahogy Toldi J. írja: „azáltal, hogy bizonyos intézmények részére alkotmányjogi garanciát biztosítunk, azok ... a változások ösztönzőiként jelentkeznek”.

A szerző fő kérdése a tanulmányban az, hogy a házasság értékének védelme mennyire terjeszthető ki az együttélés formájára, azaz: hogy az alaptörvény vonatkozó szakasza (Art. 6 Abs. 1 GG) mennyire tekinthető a társadalmi változásokat követő normának; van-e lehetőség a házasság és család fogalmának kiterjesztő értelmezésére.

A házasság és az együttélés mégsem vonható az alkotmányos védelem ugyanazon fokára, a köztük található erős különbségek miatt. Bár a házasság jelentéstartamának gyengülése nem új keletű – évtizedek óta alacsony házassági kedv jellemzi a kontinenst; alacsony az új házasságok száma, magas a válások aránya – a társadalom szélesebb köre tekinti elfogadottnak, mint az együttélési formákat. Tradicionális, jelképértékű intézmény, amely templomi esküvő esetén Isten színe előtt is, de polgári házasság esetén a jog és az állam előtt is hitelesnek tekinthető. Az életközösség felbontása szintén csak jogi eszközökkel történik, éppolyan hivatalos és formális procedúrával, ahogy kötött.

Ezzel szemben a nem regisztráltan együtt élők biztosítani kívánják azt a jogukat, hogy kapcsolatukról, annak kezdetéről és végéről ők saját elhatározásukkal döntsenek, külső szereplők nélkül.

További különbségek jelentkeznek, ha a fogalmat nemi dimenziók mentén is értelmezzük. A német alapjogban a házasság családjogi viszonynak minősül, melyre a családjogi törvények vonatkoznak, míg az élettársi kapcsolatokra vonatkozó rendelkezések külön jogszabályok tartalmazzák. A vonatkozó jogszabályok szerint házasságot csak két különnemű fél köthet, de élettársi kapcsolatot homoszexuálisok is köthetnek. A tekintetben, hogy melyik együttélési formát preferálja a német jogrend, egyértelműen a házasság élvez nagyobb jogokat, illetve kedvezményeket a benne élőknek. A „valamit valamiért” elv méltányolható lenne, ha nem lenne ekkora jogszakadék a két intézmény lehetőségei között. Ilyen megkötés például az, hogy bizonyos – a házassággal automatikusan együtt járó jogokat – az együtt élők csak hosszabb együttélés után gyakorolhatják, míg más jogokat azonnal, de lényegesen szűkebb körben. (A témában Tóth Ádám írt, a Családi jog I. évfolyam második számában.)

A jogalkotó – mikor a házasság és a család intézményének védelmét állami kötelezettségként nevesítette – kizárta a lehetőséget arra, hogy a házasságon kívüli együttélési formák is alkotmányosan védettek legyenek. Ezt erősíti meg az a gyakorlat, hogy a homoszexuálisok életközösségeire vonatkozó döntések külön jogszabályban találhatóak, külön a heteroszexuális vonatkozásúaktól, ami némi diszkriminációt sejtet.

Toldi Judit szerint a szabályozás hiányos: bár a házasság fogalma körülhatárolt, a családé már korántsem. Nemzetközi viszonylatban az ENSZ Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata (1948) az irányadó, mely szerint: “A család a társadalom természetes és alapvető egysége, melynek joga van a társadalom, valamint az állam védelmére” – tehát itt is csak a védelem szükségessége szerepel, de pontos és egyértelmű definíció nem. És mivel nincs rögzítve, hogy kikből álljon—állhat a család, ebben az esetben lehetőség nyílik a saját definiálásra is – tehát az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata szerint nem csak a jogi, hanem a szociológiai tartalmú család is részesülhet alkotmányos védelemben. Ez a hatáskör azonban nem alkalmazható az atipikus együttélési formára – a homoszexuálisok párkapcsolatára.

Toldi Judit értelmezésében az együttélés akkor nevezhető családnak, ha abban kiskorú gyermek nevelkedik. Ez persze nem jelenti azt, hogy az ilyen “családmodell” minden tekintetben azonos alkotmányjogi jogállással rendelkezik, mint a házasság. A két jogintézmény csak akkor vethető össze, ha gyermeknevelésről és gyermekvédelemről is szó van. További különbség, hogy a házassággal ellentétben az élettársi kapcsolaton alapuló családok bármikor felbonthatók. Összegzésképpen tehát

elmondhatjuk, hogy az alaptörvény Art 6 Abs. 1 GG része által nyújtott intézményi védelem az élettársi kapcsolatra csak akkor vonatkozik, ha ez a közösségben élő gyermek védelmét szolgálja.

Ha azt állítjuk, hogy az élettársi közösségekben élők is családot alkotnak, megnyílik az esély, hogy az élettársi kapcsolatok is élvezhessenek alkotmányos védelmet. Addig azonban polgárjogi—szabadságjogi kategória marad, hogy az ember házasságra, vagy együttélésre adja-e a fejét.

A homoszexuális párkapcsolatok esetében a törvény meglepően részletesebben szabályozott, mint a heteroszexuálisok esetében –ebben az esetben is kifejezem aggályaimat az LMBT párkapcsolatok túlszabályozottságára; ez az állapot a meleg és leszbikus párok jogi megkötöttségét eredményezheti, oly szájízzel, mintha a törvények átböngészése nélkül semmit sem tehetnének.

A törvényalkotó meglehetősen bőkezű volt a jogok és kötelezettségek tekintetében. A német „regisztrált partnerkapcsolat”-ban élők között egymás között tartási kötelezettség van, egymás törvényes örökösének minősülnek, illetve megilleti őket a közös név viselésének joga.

Az özvegyi nyugdíjak, a gyermeknevelés, az örökbefogadás kivételével ezek a lehetőségek eme párkapcsolatok már szinte a házassághoz közelítenek.

Ebben a kontextusban fel kell tenni a kérdést, hogy a homoszexuális kapcsolatok ilyen mértékű legalizálása nem veszélyezteti-e a házasság intézményét – vagyis ha a melegek és leszbikusok ennyire erős, házassághoz közelítő kapcsolatban élhetnek, megvalósul-e még az „eredeti” házasság intézményének alkotmányos védelme? További kérdés lehet, mi történne, ha legálissá válna az azonos neműek házassága. Erre van példa, jelenleg Hollandiában, Belgiumban, Spanyolországban, Dél-Afrikában, Kanadában, Norvégiában, Svédországban, valamint az USA néhány államában köthetnek házasságot, ami nagy vitákat generált az adott ország lakossága, vallási csoportjai és a döntéshozók között.

A törvény ellenzői azzal érveltek, hogy ezzel ellehetetlenülne, mellőzötté válna az eredeti házasság intézménye, ezért alkotmányellenes. A német alkotmány házasságról szóló szakaszának (Art. 6 Abs. 1 GG) intézményi védelme a tradicionális kapcsolatforma, a házasság megóvását célozza. Ezek a törekvések konkrétan nem szerepelnek, a Német Szövetségi Alkotmánybíróság gyakorlata azonban egyértelműen

megfogalmazta őket. A házasság intézményének kiterjesztésével a hagyományos forma nem kerül hátrányosabb helyzetbe, hiszen az egynemű párok csupán ahhoz hasonló pozíciót nyernek.

Ezen túl, az Alkotmány nem zárja ki a hasonló jogintézmények alkotmányos védelmét. Az élettársi kapcsolatot ellenzők gyakori érve, hogy a házasság a családalapítás előfeltétele, és így előnyt élvez a meglegházasságokkal szemben. Az válasz azonban kézenfekvő: a család intézményének védelme akkor is érvényes, ha a házaspár nemzéképtelen. Ebből pedig az következik, hogy a gyermektelen párok semmiben sem “értékesebbek”, mint a társadalmi reprodukcióból más okból kimaradó egyneműek.

Mások azzal érvelnek, hogy az azonos neműek gyűrűváltásának tilalma az alkotmány egyenlő elbánást biztosító rendelkezésébe ütközik. Ez a gyanú viszont megalapozatlan, hiszen az alkotmány házasságfogalma egyértelműen férfi és nő szövetségét takarja.

Összefoglalásképpen a német modellben található együttélési formákat együtt kezeltem. Mint a Toldi-cikk legelső mondata is utal rá, a házasság és a család a német alkotmány megkülönböztetett védelemben részesülő entitásai, ezáltal az állam “különös” intézményi oltalmát élvezik. Az élettársi kapcsolat alapjogi garanciáit a hatodik szakasz első bekezdéséből nem levezethető, ez a csupán a cselekvési illetve személyi szabadság jogával társítható. Az ilyen együttélési modellt, nevesítik törvényi szinten, valamint a bírósági ítéletek kialakítják e jog gyakorlásának garanciáit. Ami különösen fontos, a regisztrált párkapcsolatról szóló törvényi szabályozás alapján a német Alkotmánybíróság egy 2002-es ítéletében kimondja, hogy az egyneműek élettársi kapcsolata nem sérti az alkotmány családot és házasságot különös mértékben óvó rendelkezését.

Az együttélés új formájának szabályozása azonban nemcsak a német jogban vet fel alkotmányos kérdéseket: mint érezhető, valamennyi, az adekvát jogi megoldást kereső állam szembesül ezzel a problémával. A kérdésben elsőként nyilatkozó államok precedenst teremthetnek, a jog-összehasonlító műhelymunkán belüli információ-csere pedig különösen fontos, hiszen az egyes szabályozási modellek bemutatása a jövőbeni közös európai törvényhozás számára is iránymutató lehet.

4.3. A magyar jogi környezet

Magyarország, a sikeres Európai Unió csatlakozás érdekében számos nemzetközi okmányt és egyezményt ratifikált, illetve nemzeti törvényeiben gyakran hivatkozott és

hivatkozik ezekre. Ezek az okmányok vagy direkt az LGBT-személyekre vonatkoznak (vagyis meghatározott cikkelyük részesíti őket védelemben, illetve a szervezetekre irányulóan íródtak) vagy az alapvető emberjogi kategóriából került levezetésre a védelmük szükségessége. A Szociális- és Munkaügyi Minisztérium (SZMM, ma: NEFMI) honlapján található összefoglaló ezeknek a dokumentumoknak a lényegi tartalmába vezeti be olvasóját.

Hogy az aktuális helyzetet bemutassam, mint a szociológiai, elméletalapozó részben, itt is a házassághoz hasonlítom a (bejegyzett) élettársi kapcsolatot és joghatásait. Magyarországon házasságot (a családjogi törvény értelmében) csak egy nő és egy férfi köthet, de az élettársi kapcsolatok esetében ennél összetettebb a kép, mint ahogyan azt be fogom mutatni.

ÁLTALÁNOS ISMÉRVEK

A 2009. évi XXIX. törvény 2009. július 1-jétől az azonos nemű élettársak számára lehetővé teszi, hogy kapcsolatukat bejegyzett élettársi kapcsolatként tegyék hivatalossá. A bejegyzett élettársi kapcsolat joghatásait tekintve a házasság jogintézményéhez hasonló, de bizonyos pontokon igen nagy a távolság a két lehetőség között.

A törvény elfogadására azután került sor, hogy az Alkotmánybíróság alkotmányellenesnek találta és ezért megsemmisítette a 2007. évi CLXXXIV törvényt. Az AB azt sérelmezte, hogy a korábbi törvény azonos és különböző nemű párok számára is lehetővé tette volna bejegyzett élettársi kapcsolat létesítését. Mivel a házasság és a bejegyzett élettársi kapcsolat nagyon közeli jogintézmények, a heteroszexuális párok esetében ez a házasság intézményének megkettőződését jelentette volna. A heteroszexuális párok részére tehát két, igen erős jogosultságokat jelentő intézmény jelent volna meg a jogban, míg a homoszexuális párok csak egy, ám stabil és erős élettársi kapcsolatot nyertek volna. Számukra egy ilyen kapcsolat nem csak, hogy alkotmányos joguk, de egyben az Alkotmányból levezethető követelmény is lett volna.

Bejegyzett élettársi kapcsolat csak azonos nemű személyek között jöhet létre. Ahhoz, hogy kapcsolatukat hivatalossá tegyék, fel kell keresniük az okmányirodát, anyakönyvvezetőt, ahol nyilatkozniuk kell arról, hogy a bejegyzett élettársi kapcsolatnak nincs törvényes akadálya és igazolniuk kell a bejegyzett élettársi kapcsolat törvényes feltételeinek meglétét is, amiről az anyakönyvvezető jegyzőkönyvet készít.

Nem létesíthető bejegyzett élettársi kapcsolat az egyenes ági rokonok és testvérek; a testvérnek testvére vér szerinti leszármazója; a bejegyzett élettársnak volt bejegyzett élettársa egyenes ági rokona között. Ez utóbbi két esetben azonban a jegyzőtől felmentést lehet kérni. Nem létesíthet továbbá érvényesen bejegyzett élettársi kapcsolatot az, aki gondnokság alatt áll, vagy valamelyik fél nyilvánvalóan cselekvőképtelen állapotában van, de az adott pillanatban gondnokság alatt nem áll.

Ha a két fél igazolta, hogy a bejegyzett élettársi kapcsolat megkötésének nincs akadálya, kitűzik – a felek kívánságait figyelembe véve – a bejegyzett élettársi kapcsolat létrehozásának időpontját. Ha a bejegyzett élettársi kapcsolat létrehozását megelőző eljárásról készített jegyzőkönyv felvételét követő hat hónapon belül nem kerül sor a bejegyzett élettársi kapcsolat létesítésére, az eljárást meg kell ismételni.

A bejegyzett élettársi kapcsolat és a házasságkötés létrejöttének feltételei között két lényeges különbség van. Az egyik, hogy a házasság két különemű személy között, a bejegyzett élettársi kapcsolat azonos neműek között jöhet csak létre. A másik fontos kikötés, hogy a tizenhatodik életévét betöltött kiskorúaknak lehetőségük van (gyámhatósági engedély birtokában) a házasság-kötésre, de bejegyzett élettársi kapcsolatot csak akkor lehet létesíteni, ha mindkét fél betöltötte a 18. életévét.

A bejegyzett élettársi kapcsolat joghatásainak tekintetében is a házasság az a kiinduló intézmény, amelyen keresztül a BÉK értelmezhető. A két jogintézmény joghatásait tekintve azonos a Családjogi törvényben szabályozott vagyoni, a lakáshasználati, tartási kötelezettségi, sőt egészségügyi, társadalombiztosítási, szociális, munkajogi kedvezmények, jogosultságok döntési jogok, tanúvallomás megtagadásának joga tekintetében is. Szintén azonos státusban vannak az öröklési jog vonatkozásában is, tehát a felek egymás örökösei.

KÜLÖNBSÉGEK: ÖRÖKBEOFODÁS

A házastársak és a bejegyzett élettársak jogai közti különbség az örökbefogadás, az emberi reprodukció, és a névviselés tekintetében van. A bejegyzett élettársi kapcsolatban élők számára a törvény nem teszi lehetővé a közös örökbefogadást. Ez azt jelenti, hogy a bejegyzett élettársak közösen nem fogadhatnak örökbe gyermeket, és arra sincs lehetőségük, hogy az egyik élettárs a másik, a kapcsolatba bevitt gyermekét fogadja örökbe.

Az új PTK szerint családi állapotától függetlenül mindenki jogosult egyéni örökbefogadásra (e tekintetben mindegy, hogy az illető egyedülálló, vagy élettársi, bejegyzett élettársi-, vagy házastársi kapcsolatban élő személyről van szó), ám előnyben kell részesíteni a házastársak által történő közös örökbefogadást. Ez a megkülönböztetés teljesen indokolatlan és súlyosan diszkriminatív. Az élettársi kapcsolatban nevelkedő gyermekek érdekei komolyan sérülhetnek, ha a (nevelő-) szülei nem képesek teljes mértékben biztosítani gyermekeik jogainak érvényesülését.

A köztársasági elnöki vétó után az Országgyűlés újra napirendjére tűzte az új Polgári Törvénykönyvről szóló törvényjavaslatot. Mint ismeretes, a Szabad Demokraták Szövetsége olyan módosító javaslatot terjesztett be, amely a bejegyzett élettársakat a házastársakkal azonos elbírálás alá helyezte volna az örökbefogadás területén, továbbá azt is lehetővé tette volna, hogy örökbe fogadják partnerük vérszerinti gyermekét. A javaslatot az illetékes bizottságok nem támogatták, ám az Alkotmányügyi bizottság egy olyan új módosító javaslatot dolgozott ki, amely lehetővé teszi mind az azonos, mind a különemű élettársak számára, hogy örökbe fogadják partnerük vér szerinti gyermekét. Az Országgyűlés a módosító javaslatot elfogadta, sőt, azt kiterjesztette a korábban az egyik fél által örökbe fogadott gyermekekre is.

Ezt a diszkriminatív szabályozást szüntette volna meg az MSZP-s képviselők által benyújtott, korábban mind a Kormány, mind a mind a parlamenti bizottságok által támogatott módosító javaslat. Az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium szerint a módosító javaslat visszavonására azért volt szükség, mert közben elfogadásra került a bejegyzett élettársi kapcsolatról szóló törvény: ez azonban teljesen figyelmen kívül hagyja, hogy a javaslat nem csak az azonos nemű bejegyzett élettársak, hanem a jóval nagyobb számban érintett különemű élettársak helyzetét is rendezte volna, akikre a közben elfogadott törvény nem is vonatkozik.

Nyíltabban vallott a módosítás visszavonásának valódi okairól a Szociális és Munkaügyi Minisztérium. Egyértelművé tették, hogy még a különemű élettársak által nevelt gyermekek feláldozása árán is hajlandóak megakadályozni, hogy egy gyermeknek a törvény szerint is két azonos nemű szülője legyen. Álságos a Minisztérium érvelése, hiszen a javaslat kapcsán nem az a kérdés, hogy a gyermeknek mi jobb, ha azonos vagy külön nemű, házas vagy nem házas pár neveli: a gyermeket így is, úgy is az a pár neveli, a kérdés csak az, hogy milyen jogi kapcsolat fűzi a gyermeket az őt nevelő szülőkhöz. Ezt az érvelést saját felvetésemmel egészíteném ki: mi a jobb a

gyermek számára – egyszülős családban, netán állandó titkolózás közepette, vagy harmonikus (akár homoszexuális) kapcsolatban felnőni? ¹²

Ezt a központi, szakmai attitűdöt támasztja alá Makki Marie-Rose, 2009. szeptember 11-én, a HETEK magazin internetes rovatában megjelent cikke. Nem vitatom az álláspontot, hogy „a gyermek érdeke előrébb való, mint a felnőttek jogegyenlőségi vitái”, ám biztos vagyok abban, hogy a helyzet kellő mérlegeléssel – és persze társadalmi felhatalmazással, tehát bizonyos idő után – minden fél részére megnyugtatóan rendezésre kerülhet. A megkérdozettek attitűdje számomra elfogadhatatlan, mert mellőzi a szakmai érveket. Mórucz Lajosné (a Gólyahír Egyesület vezetője) és Dr. Katonáné dr. Pehr Erika (az akkori SZMM Gyermekek- és Ifjúságvédelmi Főosztályának osztályvezetője) is szinte csak a köznyelvben is gyakran hallható véleményeket „süti el”. Ezeknek a felhangoknak az értelme, hogy ha a meleg párok gyermeket akarnak, csináljanak maguknak. Ez nem a szociális szakmához méltó társalgási forma. Ez az attitűd jól tetten érhető az alábbi idézetben:

„Amikor kerekasztal-beszélgetésekben a meleg szervezetek képviselői nekem szegezték a kérdést, hogy tőlünk miért nem kaphatnak babát a meleg párok, azt válaszoltam nekik: ha örökbe akarnak fogadni, csináljanak maguknak egy szervezetet, hirdessék meg magukat nyíltan, és nézzük meg, hány anya akarja nekik adni a gyermekét? Megígértem nekik, hogy ha nálunk jelentkezik olyan anya, aki melegeknek akarja odaadni a gyermekét, szólok nekik. De kilenc év alatt egyetlen ilyen esettel sem találkoztam. Kérdés, hogy milyen alapon várják el a melegek a heteroszexuális társadalomtól, hogy az köteles legyen nekik biztosítani gyermeket?” – Mórucz Lajosné szavait idézi: Makki Marie-Rose, Hetek, 2009. szept. 11.

Mínta Móruczné szerint a meleg párok feleslegesen kapálóznak, hiszen, mint mondta, egyetlen anya sem adná melegeknek a gyermekét, mikor folyamatos utánpótlás van kiváló minőségű heteroszexuális házaspárokból. Tehát a vita ugyanott tart, mint mindig: a meleg párokról még véletlenül sem merül fel, hogy képesek lennének szülői kötelességeket és jogokat ellátni?

¹² Itt utalnék arra a buta közfelfogásra, mely szerint a melegek által nevelt gyermek is homoszexuális lesz. Ezt az állítást megfordítva, a heteroszexuális szülők által nevelt (és később homoszexuálissá lett) gyermeknek kötelező lett volna „rendes” emberré, heteroszexuálissá válnia...

Ezzel kapcsolatban a gyermekpszichológia egyik, ha nem a legnagyobb alakja, Ranschburg Jenő azt fejtegeti, a gyermek fejlődésére nem az jelenti a legnagyobb kockázatot, ha meleg pár neveli, hanem ha csak egy szülő van mellette.

Ebben a szöveggörnyezetben az is benne van, hogy a bejegyzett élettársi kapcsolat is csak egy „kegy” a heteroszexuális társadalomtól – amiért a meleg közönségnek hálásnak kellene lennie, és nem mindenféle plusz jogokat követelnie (ez a homoszexuális ismerőseim összegzett vélekedése). Számomra tehát úgy tűnik, hogy a Kormány és a Parlament inkább a heteroszexuális párokat is bünteti, csak hogy a homoszexuális párok elessenek jogaiktól.

KÜLÖNBBSÉGEK: EMBERI REPRODUKCIÓ

További eltérés a házassági lehetőségektől, hogy nem alkalmazhatók a bejegyzett élettársak esetén az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvénynek az emberi reprodukcióra irányuló rendelkezései sem (a törvényben: 3. § 4. bekezdés). Ezt nem csak az Egészségügyi Törvény, hanem a BÉK is kizárja. Ez az eljárás csak házastársak és különmemű élettársak esetén alkalmazható, ez utóbbinál is csak akkor, ha az élettársak egyike sem áll házastársi kapcsolatban. Nyilvánvalóan logikus a felvetés, hiszen egy férfi jobb esetben saját feleségét szeretné gyermekhez juttatni, és nem a „szeretőjét”. A kórházi mesterséges megtermékenyítés ugyanis csak házaspárok esetében fennálló lehetőség. Hogy egy lesbikus pár legalább egyike jogi és biológiai anyja legyen a gyermeknek, ki kell játszani a törvényt: egyedülálló nőnek kell az illetőnek kiadni magát és olyan orvost keresni, aki kiad egy olyan véleményt, hogy életkora vagy egészségi állapota miatt természetes úton gyermeket nem vállalhat. Akkor az Eü. tv. 167. § (4) bekezdése alapján már részt vehet mesterséges megtermékenyítésben. Továbbra is fenn marad az a probléma, hogy a szülő nő párja hivatalosan semmilyen jogi kapcsolatban nem fog állni a gyerekkel. Az örökbefogadást meg a Csjt. tiltja, tehát semmilyen jogi lehetőség nincs második anyaként bejegyeztetni magát. Ez a probléma azért súlyos, mert ha a biológiai anya akadályoztatva van a gyermek jogainak ellátását-képviseletét tekintve, a párja ugyanúgy ki van zárva minden lehetőségből, hogy a közösen nevelt gyermek ügyében eljárjon.

Az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. Törvény, 167. § (1) alapján reprodukciós eljárás házastársi vagy különmeműek közötti élettársi kapcsolatban álló személyeknél végezhető el, amennyiben bármely félnél fennálló egészségi ok következtében a kapcsolatból természetes úton nagy valószínűséggel egészséges gyermek nem

származhat. A (4) bekezdés szerint egyedülálló nő esetében a reprodukciós eljárás csak akkor végezhető el, ha az illető életkora vagy egészségi állapota miatt gyermeket természetes úton nagy valószínűséggel nem vállalhat. A bejegyzett élettársi kapcsolatról szóló 2009. évi XXIX. törvény egy bekezdése pedig egyértelműen kizárja az azonos nemű párokat ebből az eljárásból.

KÜLÖNBSÉGEK: NÉVVISSELÉS

Az azonos nemű élettársak névviselésére vonatkozó szabályok is eltérnek a házasfeleket érintő szabályozástól. Míg ugyanis a házastársak eldönthetik, hogy megtartják-e saját nevüket, illetve felveszik házastársuk nevét, addig a bejegyzett élettársaknak ilyen választási lehetőségük nincs, ők nem vehetik fel egymás nevét.

A KAPCSOLATOK ÉRVÉNYTELENSÉGE

A Családjogi törvény 7. § (1) értelmében érvénytelennek kell tekinteni a házasságot, ha a felek valamelyikének egy korábbi házassága vagy bejegyzett élettársi kapcsolata fennáll. Ezt egyfajta bigámiának lehetne tekinteni – ez egy vicces szituáció, mert azt jelentené, hogy egy férfinak van egy felesége és egy férfi élettársa is, tehát hivatalos környezetben az illető úr papíron egyaránt lenne homoszexuális, illetve heteroszexuális. Nem bejegyzett (értsd: nem hivatalos) élettársi kapcsolata bárkinek lehet: házsnak, elválnak, özvegynek, vagy egyedülállónak, heteroszexuálisnak, homoszexuálisnak. Senki nem tilthatja meg, hogy egy házasságos férfi vagy nő otthagya házastársát, együtt éljen egy bármilyen nemű személlyel.

KISKAPUK

Mint a szövegben többször említettem, számos, nem teljesen egyértelmű és nem tiszta helyzet merül fel. A cikkben leírt megállapítások nem zárják ki, hogy azonos nemű párok az alábbi - törvényes módokon - gyermeket neveljenek:

1. egy egyedülálló lesbikus törvényesen mesterséges megtermékenyítésben vesz részt, majd ha - akár esetleg évekkel később – párkapcsolatot létesít, azt azonos nemű párjával közösen neveli;
2. egy egyedülálló vagy azonos nemű párkapcsolatban élő nő vagy férfi egyénileg gyermeket fogad örökbe, majd a gyermeket azonos nemű párjával közösen neveli;
3. egy heteroszexuális párkapcsolatban élő, gyermekes nő vagy férfi a válás után gyermekét azonos nemű párjával közösen neveli;

4. egy leszbikus pár megegyezik egy férfi ismerősével, hogy házi úton megtermékenyítik a pár egyik tagját vagy egy meleg férfi pár megegyezik egy nő ismerősével, hogy az kihordja valamelyikük spermájával történt megtermékenyítéssel születendő gyermeket, majd a gyermeket a pár közösen neveli.

Mint látható, ezek a szituációk korántsem egyértelműek, vagyis nem tiszták, hanem a meglévő jogi kiskapukat, leszabályozatlan – vagy éppen túlszabályozott – utakat nyitják meg.

4.4. Az Alkotmánybíróság LMBT-tárgyú határozatai

Magyarország egyik legfontosabb jogintézménye az Alkotmánybíróság. Ez a testület foglalkozik a törvények előzetes, illetve utólagos, vagy egy másik megközelítésben az absztrakt és a konkrét normakontrollal; vagyis a jogszabályok és az Alkotmány viszonyát elemzi. Előzetes normakontrollt csak a Köztársasági elnök kérhet, de nemzetközi szerződések esetén a miniszterelnök vagy a kormány is (hogy az aláírandó nemzetközi szerződés ellentmond-e az alkotmányunknak). Ennél számomra és a téma szempontjából fontosabb, hogy utólagos normakontrollt bárki kérhet, és kérték is, ahogyan alább látható.

Absztrakt („általános”) normakontrollról akkor beszélhetünk, ha egy jogszabály alkotmányosságának önmagában való vizsgálata zajlik. Ha az alkotmánybíróság megállapítja a jogszabály alkotmányellenességét, mindenkire kiterjedő hatállyal megsemmisíti azt.

Konkrét („pontos”) normakontrollt valamely konkrét ügy kapcsán kérnek, de akkor is csak magának a jogszabálynak az alkotmányellenességét vizsgálja az alkotmánybíróság, amelyet az adott ügy során alkalmazni kell vagy kellett.

A 14/1995. (III. 13.) AB határozat egy jogszabály alkotmányellenességének utólagos vizsgálatára irányuló eljárásban született. Az indítványozó a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény (a továbbiakban: Csjt.) 10. § (1) bekezdésének kérte az alkotmányossági vizsgálatát, mert kifogásolta, hogy „Házasságot nagykorú férfi és nő köthet”. Ugyancsak kezdeményezte a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (a továbbiakban: Ptk.) 578/G. § (1) bekezdésének felülvizsgálatát, mivel az indítványozó szerint nem megfelelő az idézett passzus, amely az élettársak fogalmát „házasságkötés nélkül, közös háztartásban érzelmi és gazdasági közösségben együttélő

nő és férfi”-ként határozta meg. Az indítványozó a beadványában kifejtette, véleménye szerint a két törvényi rendelkezés azáltal, hogy nem teszi lehetővé azonos neműek házasságkötését, illetve nem ismeri el élettársi kapcsolatukat, hátrányos megkülönböztetést alkalmaz nemi szerepek (ill. szexuális orientáció – javítás tőlem) szerint. Ezek a kifogásolt részek nemcsak az Alkotmány 66. § (1) bekezdésének a férfiak és nők egyenjogúságát biztosító rendelkezéseket sértik, hanem a 70/A. §-nak a bármilyen hátrányos megkülönböztetést tilalmazó szabályát is.

Az Alkotmánybíróság az indítványt elutasította, azzal az indoklással, hogy „a házasság intézménye kultúránkban és jogunkban is hagyományosan férfi és nő életközössége”. Viszont maga a testület is elismerte, hogy átalakulóban van a családszerkezet¹³ (annak tartósságát tekintve), valamint a melegmozgalmak révén általánosan bekövetkezett a homoszexualitás dekriminalizálása – ám ez még nem elegendő ok arra, hogy eltérjünk a házasságnak attól a hagyományos értelmezésétől, ami jelenleg a köztudat része. A házasságot ugyanis azért nevesíti az Alkotmány 15. § - a is együtt a családdal („A Magyar Köztársaság védi a házasság és a család intézményét”), mivel azt a gyermekvállalás színterének tekinti. A heteroszexuális házasságok, az Alkotmány védelme alatt tehát képessé válnak közös gyermek vállalására, nevelésére.

Mindezek ellenére, az Alkotmánybíróság a III. rész elején elismeri, hogy „két személy tartós életközössége megvalósíthat olyan értékeket, hogy [...] az együttélő személyek nemétől függetlenül igényt tarthat jogi elismerésre” – ebbe az értelmezésem szerint már az azonos neműek közötti életközösségek is benne foglaltatnak. A határozat ezen bekezdése nem zárja ki ezeknek az így megvalósuló értékek védelmét – inkább ahhoz kellene erős alkotmányos indok, hogy az emberek megkülönböztetve legyenek azáltal, milyen nemű élettárral élnek együtt. Az Alkotmánybíróság a kisebbségvédő szerepét, és az antidiszkriminációs rendelkezések akkor töltik be funkciójukat, ha olyan egységes keretet alkotnak, amelyek lefednek minden szituációt.

A 154/2008. (XII. 17.) AB határozat jogszabály alkotmányellenességének utólagos vizsgálatára és mulasztásban megnyilvánuló alkotmányellenesség megállapítására irányuló indítványok tárgyában született. Az AB ennek a határozatának első pontja

¹³ A határozat szövege: „Az utóbbi évtizedekben kultúrkörünkben általában bekövetkezett a homoszexualitás dekriminalizációja; s mozgalmak indultak a homoszexuálisok hátrányos megkülönböztetése ellen. Másrészt változások tapasztalhatók a hagyományos családmodellben is, elsősorban a házasságok tartósságát tekintve.”

megállapította, hogy az azonos nemű személyek számára a bejegyzett élettársi kapcsolat jogintézményének létrehozása nem alkotmányellenes. A határozat második pontjában megállapítja, hogy a bejegyzett élettársi kapcsolatról szóló 2007. évi CLXXXIV. törvény alkotmányellenes, ezért azt megsemmisíti, vagyis az nem lép hatályba. A törvény nagy hatást tett a közvéleményre, ezt mutatja az is, hogy az Alkotmánybírósághoz hat beadvány érkezett a tárggyal kapcsolatban.

Az egyik indítványozó Indokolása szerint az Alkotmányba ütközik, hogy a Békvtv. 2. § (2) bekezdése azonosítja a bejegyzett élettársi kapcsolatot a házassággal. A két jogintézmény lényegét, létesítésének formai kellékeit, joghatásait tekintve tulajdonképpen semmiben nem különbözik egymástól (beadványában azokat a részeket kívánta törölni, amelyek megegyeznek a házasságéval), ezért a bejegyzett élettársi kapcsolat „a házasság Alkotmány által védett intézményét gyengíti, diszkriminálja és végső soron ellehetetleníti”. Az indítványozó azt feltételezte, hogy ha mindkét esemény nyilvános és ünnepélyes lesz, a közvélemény nem fog majd különbséget tenni közöttük, mert ez „zavarokat fog okozni a „közgondolkodásban és - gyakorlatban”. Hivatkozási alapként a 14/1995. (III. 13.) AB határozat házasságra és családra hivatkozó indoklásait tartalmazza,

A második indítványozó szerint az Alkotmány 2. § (1) bekezdésének, 15. §-ának, 67. §-ának és 70/A. §-ának, valamint az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata 16. Cikkének, végezetül pedig az Emberi Jogok Európai Egyezménye 12. Cikkének a sérelmét mutatta be. Kifejtette, hogy szerinte állami védelem csakis a házasságot illeti meg, ezzel szemben a Békvtv. a házasságot tartalmilag megkettőzte volna – ez a megkettőzés, egy külön házasság az azonos párok számára az Alkotmány 15. §-ába ütközik. Ez az illető burkolt alkotmánymódosításnak tartja a Békvtv.-t, mivel az valójában az egynemű párokra is kiterjesztette volna a házasságkötés lehetőségét.

Az Alkotmánybíróság szerint az indítványok megalapozottak. Az indoklás hosszan sorolja azokat az európai emberi jogi ügyeket, amelyekben ilyen vagy olyan ítéletek születtek a témában,

Habár az indoklás 1.4. pontja szerint az önrendelkezési jogból nem csupán a házasságkötéshez való jog vezethető le, hanem az élettársi kapcsolat létesítése is szorosan e joghoz kötődik, a törvényhozónak jogában áll a házastársak és a házasságkötést mellőző élettársak jogviszonyát eltérően szabályozni. Az egyes párkapcsolati formák törvényi szintű elismerésének és a védelem szükségességének és mértékének megítélése ugyanis a jogalkotó mérlegelési körébe tartozik. A

törvényhozónak lehetősége van egyfelől arra, hogy a rövidebb vagy hosszabb időtartamú, lazább vagy szorosabb de facto élettársi viszonyban élők, a bejegyzett élettársak, másfelől a házastársak jogait és kötelességeit differenciáltan, eltérő módon és mértékben határozza meg.

Az indítványozók szerint a házasság védelmére vonatkozó rendelkezésével nem egyeztethető össze egy, a házassághoz a megtévesztésig hasonlító jogintézmény. Az indoklás azonban felhívja a figyelmet arra, hogy az intézményt bevezető országok sem a házasság leváltására vezették be, hanem az „az országok többségében [...] az azonos neműek számára létrehozott, a számukra nem elérhető házasságot pótló jogintézmény”. A törvény egységes szabálya nyomán tehát a különböző neműek párkapcsolatának jogi elismerése háromféle jogi kategóriába lenne sorolható: a) házasság, b) bejegyzett élettársi kapcsolat és c) élettársi kapcsolat. Az azonos neműek számára pedig kétféle alternatíva kínálkozik: választhatják a bejegyzett élettársi kapcsolatot vagy élhetnek anélküli élettársi kapcsolatban.

Mivel azonban az Alkotmánybíróság a Béktv. egészét megsemmisítette, ezért az indítványozók által állított sérelmét, illetve a mulasztásban megnyilvánuló alkotmányellenesség fennállásának megállapítására irányuló kérelmet nem vizsgálta tovább. (Idézetek a 154/2008. (XII. 17.) AB határozatból.)

A 533/B/2009. AB határozat jogszabály alkotmányellenességének utólagos vizsgálatára, nemzetközi szerződésbe ütközésének megállapítására, valamint mulasztásban megnyilvánuló alkotmányellenesség megállapítására irányuló indítványok tárgyában jött létre.

Az Alkotmánybíróság a bejegyzett élettársi kapcsolatról, az ezzel összefüggő, valamint az élettársi viszony igazolásának megkönnyítéséhez szükséges egyes törvények módosításáról szóló 2009. évi XXIX. törvény alkotmányellenességének megállapítására és megsemmisítésére irányuló indítványokat elutasítja.

Az Alkotmánybírósághoz kilenc indítvány érkezett a bejegyzett élettársi kapcsolatról, az ezzel összefüggő, valamint az élettársi viszony igazolásának megkönnyítéséhez szükséges egyes törvények módosításáról szóló 2009. évi XXIX. törvénnyel (a továbbiakban: Békmtv.) kapcsolatban, amely — néhány paragrafus kivételével — a kihirdetését követő második hónap első napján, azaz 2009. július 1-én lépett hatályba.

Az indítványok szerint az Alkotmány 15. §-ának sérelmét valósítja meg. A benyújtó az azonos neműek kapcsolatát „életet továbbadni nem képes társ kapcsolat”-nak, „népegészségügyileg magas kockázatú, így a családokra, a jövő nemzedékre káros hatással...” levőnek nevezte, amely „megtévesztő alternatívát ígérhet a felnövekvő generációknak”, és „az egyén és társadalom egészségét veszélyeztető életforma” választása irányába hathat – mindez pedig végső soron a házasságéval szinte megegyező joghatásokat tartalmaz, mindez pedig az Alkotmány 67. §-ának sérelméhez vezet.

Az indítványozók feltételezték, hogy a jogalkalmazás során problémák adódnak majd, s emiatt is alkotmányellenesnek tartják a szabályt (illetve ezen keresztül a Békmtv. egészét). A támadott jogszabály azonban nem tekinthető eleve értelmezhetetlennek vagy alkalmazhatatlannak, és az Alkotmánybíróság gyakorlata szerint nem sérti a jogbiztonságot az, ha a jogszabály a jogalkalmazás során értelmezésre szorul. Nem tartozik az Alkotmánybíróság hatáskörébe, és nem is férhet bele, hogy előre elhárítson minden elméleti akadályt a megszülető törvénycikkkel kapcsolatban. Erre szolgál ugyanis a konkrét utólagos normakontroll intézménye – a már bevezetett- alkalmazott törvényt egy pontos ügy során (annak közben) is meg lehet vizsgálatni.

Egyértelműen pozitív azonban az AB érvelése, miszerint a házasság önmagában is értéként való kezelése nem zárja ki, hogy a jogalkotó, elismerve a személyek jogát arra, hogy egyéni boldogságukat az általuk szabadon megválasztott kapcsolati keretben keressék, vagyis más, a házassághoz hasonló funkciójú kapcsolati formákat is védelemben részesítsen. Sőt, kiolvasható a határozatból, hogy a BÉK a házasságnak konkurenciát nem jelentő jogintézmény (9. oldal, alulról második bekezdés).

Az indítványok közös eleme, hogy a benyújtók a magyar állampolgárokat, egy polgári házassági ceremóniát és egy homoszexuális pár bejegyzett élettársi kapcsolatának megkötését megkülönböztetni képtelen személyeknek tekinti. Ez a feltételezés nemcsak nevetséges, hanem alaptalan is egyben. Ez a fajta indoklás ugyanis nem veszi figyelembe, hogy így is található a hetero- illetve a homoszexuális (bármilyen jellegű) párkapcsolatok között differenciálás:

- ✚ megmaradt a klasszikus házasság intézménye, kizárólag heteroszexuálisok részére
- ✚ létrejött a bejegyzett élettársi kapcsolat intézménye, kizárólag a homoszexuálisok részére
- ✚ létrejött a regisztrált élettársi kapcsolat intézménye, kizárólag a heteroszexuálisok részére
- ✚ és természetesen mind a vagyon- és életközösséget alkotó azonos nemű, mind a különböző nemű párok dönthetnek úgy, hogy kapcsolatukat nem teszik hivatalossá.

A meleg párkapcsolatának törvénytelen volta csak 1996-ban szűnt meg, amikor az AB kötelezte az Országgyűlést a PTK módosítására. Azóta a magyar jog az együtt élő meleg párokat is élettársnak tekinti, míg korábban csak a heteroszexuálisokat tekintette annak. 2004-ben hatályba lépett az esélyegyenlőségi törvény, amely kifejezetten tiltja a szexuális orientáció alapján történő hátrányos megkülönböztetést.

Az a vonatkozás, hogy maga az AB utasítja el a határozatokban a házasság megkettőzését és a burkolt alkotmánymódosítást védi a bejegyzett élettársi kapcsolatokat és annak törvényességét.

4.5. Finanszírozás

Hogy a meleg és leszbikus párok gyermekvállalásának ügye mennyibe kerül – nehezen forintosítható. A nehézség abból fakadt, hogy felderíthetetlen annak a költsége, időtávja, mennyisége vagy egysége, amelyben egy jogszabály megalkotása kerül. A szemináriumi foglalkozások alkalmával szóba került egy „idő x képviselői óradíj” számítás, de az időtáv ismeretlensége (illetve túlzó volta miatt – több év alatt, és több lépcsőben született meg a ma ismert BÉK!), illetve túl általános volta miatt kihagytam ebből az elemzésből. Hogy mégis érintőleges, alapvető költségeket említhessek, egy társadalmi költséget és hasznot, illetve egy egyéni költséget és –hasznot definiáltam.

Társadalmi költségek címén a vonatkozó jogszabályok kidolgozásának és végrehajtásának költségeit értem (munkaórában és anyagiakban is). Emellett a társadalmi haszon az a nyereség, amelyet az LMBT párok kínálnak a társadalom egésze számára: azt az elégedettséget, társadalomba tartozás érzését és egy újabb magyar állampolgár nevelését, ami megnyílhat számukra.

Egyéni költségek alatt olyan, a beavatkozásokhoz köthető, egészségügyi kiadások, mint a mesterséges megtermékenyítés költségeit értettem, amelyeket a riportalanyaim is

említettek (ld. később). Az OEP öt sikertelen kezelés után nem finanszíroz mesterséges megtermékenyítési eljárást (ezeket is minimális TB-támogatással), tehát minden ez utáni alkalom után már saját zsebből kell, hogy menjen. További költségelem az egészségügyi személyzet (orvos, nővér) utáni költségeket és kellékeit (gyógyszer, fertőtlenítő szerek, stb.) értem. Mint látható, ezeknek a mennyisége, minősége, ára teljesen szubjektív, így közös minimum nehezen értelmezhető. Úgyszintén nehezen körvonalazódik az esetlegesen felmerülő ügyvédi költség nagysága is. Ebben a tekintetben a meleg párok csak saját magukra számíthatnak. A költségekre csak egy becslést tudok adni, a PRIDE meleg-leszbikus fórum gyermekvállalással kapcsolatos fórumából:

„Mesterséges megtermékenyítés, ami nekem rémlik róla: Igen, csak házaspárok, aztán lehet, hogy élettársi kapcsolatban élők is jelentkezhetnek. A nővérem házasságban él, de nem lehet gyerekük. Kivizsgálások során kellett átesnie. Utána a kötelező 5 inszemináción (befecskendezés), és az ahhoz tartozó hormonkezeléseken. (Egy-egy ilyen kezelés minimális TB támogatást kap, szóval egyéntől függ, hogy mennyit kell fizetni, ők 100.000-res nagyságrendben fizettek egy-egy kezelésért.) Ha ez a formáció sikertelen, akkor jöhet a mesterséges zigóta behelyezés (lombik bábé program). 100 és 100 kivizsgálás, utána 5 beültetésre támogatás a TB-től szintén esetenként 100.000-rekért. Ha sikertelen az 5 kísérlet, ahol max. 3 megtermékenyült petesejtet helyeznek fel, akkor már a TB sem támogatja” – a hozzászólás érkezett: 2005.04.21.

Általánosan tehát van egy primer elem (orvos, nővér, mentő, beavatkozás) amelynek költségei szorosan kapcsolódnak az egészségüghöz. A szekunder elemek között azt az infrastrukturális, és akár jogi környezetet érthetjük, amelyek a beavatkozáshoz szükségesek. Nem elhanyagolható az államot terhelő költségek sem (pl. táppénz). Bár a kapcsolat el nem ismertsége miatt csak a szülő nő részesülhet a gyermekszüléshez kapcsolódó TB-ellátásokban, a prenatális ill. posztnatális költségek jelentkeznek mindkét félnél.

4.6. A jogalkotás szereplői

Végezetül, a Mellékletben láthatóan, idealisztikus körülmények között ábrázoltam egy ilyen társadalmi folyamat létrejöttét. Alapvető szereplők a történetben az érintetteket képviselő civil szervezetek; a Kormány (és vele együtt a Szakminisztériuma) mint jogalkotó; és mint jog-orvoslati szerv, az Alkotmánybíróság

(Alk.). A Parlament, mint a megfogalmazott jogszabályt érvénybe iktató elem szintén fontos szereppel bír.

Az egyik megközelítésben, az érintetteket tömörítő, és az ő érdekében eljáró civil szervezetek kezdeményezik a törvényalkotást a kormánynál. A második ilyen megközelítésben maga a kormány és az illetékes szakminisztériuma (SZMM → NEFMI) kezdi el a jogszabályok kidolgozását. A legkedvezőtlenebb helyzetben jogsérelem esetén az ernyőszervezetek panasszal élnek Alkotmánybíróságnál, amely felszólíthatja a kormányt a rendeletalkotásra. Bármely eset is áll fenn, minden szereplőnek aktív kapcsolatot kell tartania egymással, illetve a véglegesített szöveget – különösen, ha sok embert vagy alapvető társadalmi struktúrát érint – társadalmi vitára kell bocsátania. A megszülető végleges törvényszövegnek kooperáción és társadalmi megértésen, támogatáson kell nyugodnia.

5. Az érintettek véleménye

Szakedolgozatomban, mint az első oldalakon megfogalmaztam, arra kerestem választ a már ismertetett kutatói eszközkészlettel, hogyan érvényesíthetik a meleg (férfi-) és leszbikus (női-) párok gyermekvállalási, -nevelési törekvéseiket a magyar viszonyokban. Hogy minél pontosabban körbejárhassam a témát, ismerőseim tanácsára felkerestem az önmagát legrégebb óta és a legnagyobb látogatottsággal járó LGBT portál, a PRIDE fórumait, és megkezdtem a témám szempontjából releváns fórumot olvasni, hogy választ kapjak kérdéseimre.

A gyermekvállalás témaindító bejegyzés 2005. március 19-én született. Érdekes módon, többször is egy meleg férfi vitte vissza a témát a kiindulópontához. Az alábbiakban közlök néhány jellegzetes és elgondolkodtató vélekedést (a felhasználónevet a személyes adatok védelme érdekében nem jelenítem meg, csak a hozzászólás dátumát és idejét). Az itt közölt hozzászólások révén igyekszem bemutatni a meleg közönség vélekedését erről a kérdéstről. Az idézetek némileg szerkesztettek, a lényegi mondandó tiszteletben tartásával.

5.1. Általános vonások

A jellemző vonás, hogy a párok több éve élnek együtt, továbbá 30-as éveik elején-közepén járnak. A közösen vállalt gyermek a kapcsolatot megerősítő motívumként van jelen. Szintén erről a gondolatmenetről számoltak be a jelenlévők a Labrisz Lazulón.

2010. október 22-én, együttműködve a LABRISZ Szövetséggel, egy pénteki beszélgető esten („Lazuló”) felvetettük a témát a megjelenteknek. Ebben a kontextusban

fontos tudni, hogy bár a LABRSZ leszbikus egyesület, vagy klub, nem biztos, hogy minden jelenlevő nő¹⁴ a saját neméhez vonzódik. A klub nyitottságának alapja, hogy az érdeklődő, nemi orientációjától függetlenül, bárki csatlakozhat – így a hallott vélemények ez alapján szóródtak.

A kiinduló pont a meleg párok lehetőségei, illetve jogfosztott állapota volt. Szóba jött a hetero és meleg párok élettársi kapcsolata közötti különbségek, a jogi keretek közötti ellentmondások. Ami számomra meglepő volt, hogy a résztvevők nagyon ragaszkodnak a melegházasság magyarországi bevezetéséhez. Azzal érveltek, hogy „ebből tudja a faluszéli Géza bácsi is, hogy az LMBT közösségnek is vannak jogaik”. Azonban, amíg a társadalom nem legitimálja ezeket a kapcsolatokat, addig nem sok figyelmet szentelnek a törvénynek, Alkotmánynak sem. A széleskörű antidiszkriminációs törvény ellenére a melegeket (romákat, fogyatékkal élőket, stb.) továbbra is másodrendű állampolgároknak tekintik, amin csak egy alaposan kidolgozott és központilag támogatott felvilágosító program segíthet (mint például a LABRISZ által működtetett Melegség és Megismerés program általános- és középiskolák számára).

Az általános vélekedés szerint a problémakör feloldásához többféle „érettség” szükségeltetik. Az egyik, az illető érettsége egy gyermek ellátásához. A másik ételemszerűen a párkapcsolat érettsége erre a kihívásra. Bármekkora öröm is az – érveltek – hogy két azonos nemű személy egy kapcsolatban eljut idáig, nagy felelősséget jelent a várandós partner gondozása, a gyermek érkezése, napi rendszerű ellátása.

Ehhez társul a szűkebb—tágabb környezet megértése, toleranciája, támogatása. Az Inter Alia riportkönyvében szereplő párok többsége teljes coming out-ban várja a babát, azaz ismeri a helyzetet az egészségügyi személyzettől kezdve, a munkahelyen át, a szűkebb családig, barátokig mindenki, akinek valaha is köze lesz a babához. A LABRISZ-ban megjelent nők nem mennének ilyen messzire: a pontos helyzetet elég csak a közeli családnak, a barátoknak tudnia. Sajnálatos tény, hogy nem bizhatnak az orvosokban, nővérekben, illetve a jogszabályi buktatók a törvény kijátszására kényszerülnek, ha egy ilyen alapvető és természetes igényük támad (a törvény kijátszása alatt nem elsősorban a bérnyaságot értem, ami Magyarországon családon

¹⁴ Az sem egyértelmű, hogy csak nők látogatják a Lazulókat és egyéb programokat. Bár a levelezőlistákra, fórumokra feliratkozott személyek elsöprő többsége nő, néhány férfi és transzszexuális személy is feliratkozott. A számok a nemi orientációról pedig semmit sem árulnak el.

kívülre büntetendő, hanem az egyedülállóként kérvényezett mesterséges megtermékenyítést).

„A párom és én az idén töltjük a harmincat és mi is úgy terveztük, hogy a harmincas éveink elején vállalunk gyereket. Kb. 1 éve már komolyabban foglalkozunk ennek a megvalósítási lehetőségeivel és következményeivel. A megvalósítást illetően egy ál-férj, kamu kapcsolat stb. szóba sem jöhet a számunkra, hiszen elkötelezett kapcsolatban élünk és éppen azért is gondolkodunk gyerekvállaláson, mert megérett erre a házasságunk. A családban, munkahelyen igyekszünk nyíltak és természetesekek lenni a homoszexualitásunkat illetően, hazugságban és titkolózva nem szívesen nevelném fel a gyerekünket. Sajnos még nem tudunk sok mindent a jogi lehetőségekről (a mi kettőnk kapcsolatát természetesen a lehetőségekhez mérten formalizáltuk), a teherbe esés "egészségügyi-technikai" kérdéseit illetően egyenlőre egy értelmes orvost keresünk, akivel közösen elgondolkozhatnánk a legideálisabb megoldáson, ami itt, Magyarországon is kivitelezhető. Szeretnénk, ha a donor és közöttünk vérségi kapcsolat lenne, ez viszont nagyon diplomatikus és őszinte "előkészítést" igényel, ez is beletartozik abba, amit inkább az érzelmi felkészülésnek nevezhetnék és ami a tágabb családjunkat is közelről érinti.”

Egy újabb bejegyzés ennél messzebbmenő jogi formulát alkalmazott a kapcsolatuk megerősítésre:

„Első lépésként kötöttünk egy élettársi szerződést, ami tulajdonképpen egy élettársi vagyonszövetségi szerződés. Második lépésben végrendelkeztünk egymás javára; (harmadik lépésben) egészségügyi döntéshozói nyilatkozatot írtunk alá, ahol kölcsönösen nyilatkoztunk annak érdekében, hogy az egészségi állapotunkat illetően a párunk teljekörű tájékoztatást kapjon, valamint a párunk dönthessen olyan esetben, amikor mi magunk nem vagyunk olyan állapotban (pl. kóma). Ez 2002 végén volt, megtörténhet, hogy azóta történtek bizonyos jogszabályi változások, ezt sajnos nem tudom.”

5.2. A „hogyan” és „miként” módjai

Említettem, hogy mesterséges megtermékenyítés esetén orvosi igazolások szükségesek arról, hogy természetes úton a fogantatás nem megoldható. Egy újabb hozzászóló ezt erősíti meg:

„Szakértő én sem vagyok, de a sikertelenséget nyilván úgy kell "bizonyítani", hogy elmennek a doktor bácsihoz, akinek elmondják, hogy sikertelenek. Ezt követi egy

orvosi kivizsgálási sorozat, ahol is próbálják megállapítani a sikertelenség okát. Amikor megvan ez az ok, akkor bizonyítva is van a sikertelenség. Akiknél nem találnak semmit, azoknak szerintem egy darabig azt mondják, csak próbálkozzanak”.

Erre egy újabb probléma-felvetés következett: ha van kórházi megtermékenyítés, nem lehet sokkal bonyolultabb a házi módszer sem. Mivel véleményem szerint a leszbikus párok csupán egy bizonyos része választja a kórházi beavatkozást (a költségek miatt, illetve hogy elkerüljék a kényelmetlen magyarázkodást), ezért számukra az alábbiakban leírt módszer a legeredményesebb:

„Na most az egy érdekes kérdés, hogy mi van akkor, ha az ember magának csinálja a dolgot. Merthogy elvileg a törvény szerint reprodukcióra irányuló különleges eljárásnak számít, ezért csak meddő heteróknak és csak egészségügyi intézményben végezhető a "házastárs, illetve élettárs ivarsejtjeivel vagy adományozott ivarsejttel végzett mesterséges ondóbevitel". Pedig ez nem egy kifejezetten bonyolult eljárás. Ezek szerint, ha a haver spermáját valaki magának befecskendezi, akkor törvényt sért?”

Persze, a női lelemény erre is talált megoldást:

„Én neten találtam meg az apukajelöltet és most úgy néz ki, pár év múlva jöhetne az első kisbaba, viszont addig meg ki kell találni, hogy oldjuk meg, ami megoldatlan! Az lenne a legjobb mindhármunknak, ha egy fecskendő lenne a főszereplő, és akkor a barátnőm is részese lenne az egésznek, és a férfinak se lenne kellemetlen. Lehet, hogy valaki nem hiszi, de ő azt mondta, neki is kellemetlen lenne, ha csak ezért le kéne feküdni egy nővel aki nem szerelmes bele, pedig ő nem is meleg, inkább bi, de hetero fele hajlik! Szóval azt szeretném megkérdezni, hogy biztos működik a fecskendő megoldás?”

Az ún. házi módszer lényegét az alábbi hozzászólás fejti ki bővebben:

Nekem hagyományos úton fogant a lányom, de a technikai problémákat házilag is meg lehet oldani és kis szerencsével összejön a fogantatás. Ha már megvan az apa jelölt, a másik szobában leveszi a spermát, amit még frissiben egy fecskendő segítségével az anyajelöltbe lehet juttatni. A többit gondolom, ti is tudjátok, hogy lehetőleg nyugis, oldott hangulatot teremteni, a popsit párnákkal alátámasztani, rendszeres hőméréssel és számolással megtudni mikor ovulál a leendő mama stb. Ha nincs más szervi baj, akkor nagyon jó eséllyel indulhattok a gyermekáldás felé.

Előfordultak különleges, mondhatni extrém megnyilvánulások is:

„Én azóta is filozofálok, mi lenne a legegyszerűbb és jövőben a legtisztább megoldás. Hallottam olyan megoldást (ugyan nem tudom, lesbikus-e az illető, vagy csak egyedülálló), hogy kinézett magának egy tetszetős kamionsofőrt, akivel úgymond "felcsináltatta magát" és boldogan él a gyermekével. Ez a jövőre nézve tök jó megoldás, mert legalább látásból ismeri az illetőt és az soha sem fogja megtudni, hogy van egy gyermeke. De nem rizikós-e ilyen esetben, hogy milyen betegségeket kaphat el az ember egy ilyen könnyűvérű férfitől [...]

Aztán van az a variáció, hogy mondjuk egy jó ismerőst megkér az ember, esetleg elmond neki mindent, hogy miért is lenne szükség rá és akkor tiszta az egész, ha belemegy az illető. Persze, itt a jövőre nézve lehetnek problémák, ha közben tényleg rájön, hogy neki kell a gyerek - ahogy írtatok is. Olyan pl. nem lehet csinálni, hogy aláíratunk vele egy papírt, hogy lemond a gyerekről, mert így és így állapotunk meg? Még talán ez lenne az egyik legjobb megoldás szerintem, ha ez így működik.”

A legtöbben mégis a férfi-közreműködő segítségét kérik:

„Két és fél éve élek együtt barátnőmmel és már jó ideje foglalkoztat bennünket a téma, csakúgy, mint a korábban hozzászóló érintettek, mi sem látjuk még a megvalósulás útját, de... Jó lenne egy értelmes, kedves, gyereket akaró férfival ("közreműködésével") összehozni, akivel barátok (is) lehetünk, és nem szeretné kihagyni a "gyerekdolgot" az életéből. Még csak beszélgetünk róla és fiú sincs a képben”

Látható, hogy a lesbikus nők – érthető okokból – vonakodnak érintkezni egy férfival, még akkor is, ha ez az ára a gyermeknek. Ezzel kapcsolatban felmerült egy igen határozott vélemény is:

„Nahát, nehogy azt hidd, hogy nekem szívem-vágya egy férfi nemi szervvel érintkezni, ez kizárólag arra az esetre van tartogatva, ha nincs más lehetőség.”

Eme álláspont tulajdonképpen érthető is. Ez a nő nem azért vonzódik a saját neméhez, hogy férfikkal éljen nemi életet...

Sokak szándéka eltökélt, de vannak történetek, személyes sorsok, amelyekben sok bizonytalanság van, amint itt is olvashatjuk:

„Örülök, hogy rátaláltam erre a fórumra, a kérdés nálunk is már nagyon aktuális. Mi 28-32 évesek vagyunk. Én (28) szeretnék szülni, a párom mindenben boldogan támogat. A fecskendő megoldást szeretnénk mi is. Fiút keresünk, vagy meleg fiút, vagy olyan

heterot, aki csak apa szeretne lenni. Most tartunk ott, hogy egy sráccal találkoztunk, de ő még nagyon bizonytalan abban, hogy mit hogyan szeretne.”

Az alább idézett nő (és párja) is gyermeket szeretne, de nem örökbefogadva:

Mi is beszéltünk már a párommal gyermekvállalásról, de ő még két évet szeretne várni. Nem akar lefeküdni senkivel. Azt szeretném kérdezni, mennyibe kerülne egy ilyen beültetési megtermékenyítés? Valami közelebbit írjatok, ha tudtok segíteni. Én már nagyon szeretném.

5.3. A helyszín – külföldön vagy belföldön?

„Én feltétlenül szeretnék gyereket, egyenlőre külföldben gondolkodom. Van egyfajta tendencia a mesterséges megtermékenyítések engedélyezésével kapcsolatban, itt főként Svédországra gondolok. Mint köztudott, a nyár folyamán immár lesbikus párok számára is minden további nélkül adott ez a lehetőség. Kérdés, hogy ez mennyiben vonatkozik majd az EU többi államában élőkre. A férfitadászatot, ha lehet, én is inkább kihagynám. Mindjárt 25 leszek, számomra harmincas éveimben lenne ideális.”

A külföldi vonalhoz egy friss hozzászólás is érkezett, amely Ausztriára, az ottani lehetőségek bemutatására koncentrál. Figyelemre méltó az osztrák rendszer rugalmassága:

A külföldhöz csak annyit tudok hozzá szólni, hogy Ausztriában senkinek sem engedélyezik a mesterséges megtermékenyítést házasság nélkül. Akkor sem, ha fizetsz érte. [...] Ismerőseink Hollandiában nyolcezer eurót fizettek. A Róbert Károly klinikán spermát is lehet venni. A már említett feltételek okán Ausztriában mindenképp egyedülálló anya leszel, és ennek megfelelően a gyeshöz és a családi pótlékhoz is kapsz egy plusz részt. (Karenzgeld, Familienbeihilfe.) Én Angliában nem játszanék meg semmilyen egyedülálló anyai mizériát, mert ha a másik anya ott hagy, ahol a part szakad, akkor hova mész? [...] A pluszpénzt meg így is, úgy is elkölti az ember. Ausztriát annak ellenére, hogy a párodnak gyerekkel kapcsolatos jogai nincsenek, meleg szívvel ajánlom. Az ember kap önkormányzati lakást melegként is (A Wiener Wohnen már akkor számba vette a meleg kapcsolatokat, amikor Ausztriában még se híre, se hamva nem volt az élettársi szerződésnek.). És ha több baba jön, hamar kapsz egy nagyobbat. Egy embere 20 négyzetméternek kell jutnia, és ha ez egy "hirtelen" babaszaporulat miatt nem teljesül, akkor felpörgetik a dolgokat. Barátnóm (nem a párom) , aki ikreket szült, egy fél év alatt kapott nagyobb lakást. Az állami ovi ingyen van, és jó. És nem hinném, hogy lenne mitől félni. A Tagesmutter, ahova a kétéves

csemetédet hordod egy kicsit rázósabb, de az mindenképp egy személyesebb kapcsolat, úgyhogy gondolom a heterók sem két nap alatt találtak Tagesmuttert. Az iskolakérdésnél a párommal a magániskolára szavazunk. De ennek semmi köze ahhoz, hogy leszbikusok vagyunk. [...] A páromnak a munkahelyén mindenki tudja, és elé is megyek sokszor. Szóval jól érezzük magunkat Ausztriában. Én jelenleg egy pár hónapot Svájcban dolgozom. Nekem nem tetszik Svájc, de ha valaki otthon ülős típus, akkor felíratható receptre. :D Jó levegő, hegyek, sziklák, víz és kert mindenütt. Ideális hely egy gyerkőcnek. Csak Svájcban nincs szabad iskolaválasztás. Szóval oda kell vinned iskolába a gyereket, ami a legközelebb van. [...] érdemes külföldre menni, akkor is, ha az elején nehéz a dolog.

A fórumozó nők nemcsak módszert, hanem mint itt is olvashatóm, helyszínt, sőt pontos szakembert is ajánlanak (vagy nem ajánlanak...) egymásnak:

[...] csak annyit tennék hozzá, hogy inszeminációra meddőségi központba kell menni, több is van Budapesten, államilag támogatott és magánintézmény egyaránt (az említett Nyíró Gyula kórházban nincs meddőségi részleg). Dévai dokiról (Dévai Intézet) az a hír járja (nőgyógyász mondta nekem), hogy köztudottan homofób, így előtte kizárólag az egyedülálló státuszt érdemes vállalni.

Állami intézményben, illetve azokban a magánintézményekben, melyekben végeznek államilag támogatott beavatkozást, 5-6 inszeminációt támogat az OEP. Magánklinikán kb. 50-60 ezer Ft egy inszemináció ára.

Doktor-keresés előtt érdemes eldönteni, hogy mennyire sürgős a dolog, mert magánklinikán általában gyorsabban pörögnek az események, igaz, fizetni is kell érte. És azon is érdemes elgondolkodni, hogy vállalod-e a melegséged (és a párod) a doki előtt, vagy az egyszerűbb utat választod, azaz egyedülállóként jelentkezel. – érkezett: 2011.01.16 23:46 ¹⁵

5.4. Társadalomfilozófia?

Szinte társadalomfilozófiai kérdést vet fel az egyik (férfi) hozzászóló, 2005. április 27-én, 18:54-kor:

„Furcsa ez a világ - egyedülálló nő nem vehet részt meddőségi kezelésben (lombikbébi programban)? A meddő nőknek csak akkor van joga erre ma Magyarországon, ha házasságban, vagy igazolt élettársi kapcsolatban él! Vajon miért

¹⁵ Ehhez a bejegyzéshez vagy hozzászóláshoz az alábbi blog tételtől tételre is kifejti a költségeket (egyedüláll: http://szinglimutti.blog.hu/2011/02/02/a_piszkos_anyagilag)

diszkriminálják az egyedülálló nőket a jogalkotók? Miért csak az a nő számít jogilag megfelelő anyának, aki igazolni tudja, hogy nem egyedülálló? Miért nincs joga szülni bármely nőnek (itt nem csak leszbikus nőkről van szó), aki szülni szeretne és erre a lombikbébi módszerrel lehet esélye?”

Egy másik, nekem nagyon tetsző hozzászólás 2005. március 27-én, 22:38-kor érkezett:

„Az én értékrendem szerint az egyik leginkább pozitív, ha valaki harmonikus kapcsolatban él, és így gyereket vállal. Az ugyanis az egész társadalomnak nagyon jó, ha olyan gyerekek nőnek fel, akik a harmonikus háttér miatt idegileg, pszichikailag, stb. teljesen rendben vannak, akiknek így boldog gyermekkoruk van. Ehhez képest, akik szeretik egymást, és mégsem vállalnak gyereket, azok valami nagyon fontosat kihagynak. De ennél százszor rosszabb, ha olyanok vállalnak gyereket, akik nem szeretik egymást, akik érzelmileg képtelenek a gyereknevelésre. Az előbb említett harmonikus kapcsolatban mindegy, hogy a gyereket nevelő pár férfi-nő, vagy azonos neműek, ha egymást nagyon szeretik és ezt a szeretetet kisugározzák a gyerek felé. Ha ezt vesszük, akkor szerintem nagyon nagy kár kihagyni a gyerekeket, mert akkor nem élhetsz át valami nagyon csodálatos dolgot. Leszbikus pároknál pedig azt is sajnálom, hogy ha esetleg nem vállalnak gyereket, hogy sokak szerint ők nagyon jó szülők, sok tekintetben jobbak, mint a heteró párok, mert mindkettőben megvan az a női türelem, odaadás, gyengédség, érzelmi plusz, ami belőlünk férfiakból sajnos sokszor hiányzik.”

Több ízben utaltam arra a vélekedésre, hogy a gyermek kiegyensúlyozott mentális fejlődéséhez mindenképpen szükség van egy nőre és egy férfira, akiktől a gyermek elsajátíthatja a nemi szerepeket. Ez kisarkítva általában a „sérült gyermeket nevelnek a melegék” vagy „sérültté neveli a gyermekeket az örökbefogadó azonos nemű párok” kijelentésekbe torkollik. Az egyik fórumozó 2010.03.05-én, 14:30-kor kelt hozzászólásában erre reagál:

A homofób rizsa rész, hogy meleg pár alkalmatlan gyereknevelésre, mert nem lesz a családban anya meg apa minta, és milyen lesz így szegény gyerek. Persze a lényege ennek, hogy próbálnak nem homofóbnak tűnni, hanem inkább gyerekvédőnek.

Ehhez hasonló egy korábbi hozzászólás, nagyjából a tartalma is ugyanaz:

Nem gondolnám, hogy a gyerekeim úgy nevelném, hogy apának szólítsanak. És persze, hetero világba illeszkednek be, de szerintem a nemek jobban ki vannak élezve

ott, mint itt. Itt elfogadott, hogy egy férfi mos, főz, vasal és nők dolgoznak vagy fociznak, nem tipikus, de gyakoribb sokkal. Nem azt propagálom, hogy ne legyen férfi—női minta, hanem azt, hogy így IS lehet teljes életet élni, és probléma-mentesen a társadalomba beilleszkedni. Mert a gyerekek igazából és megint ismétlem: biztonság, szeretet, konzekvens nevelés kell elsősorban. – érkezett: 2010.03.03 11:18

A vita, hogy milyen gyermeket nevelnek a homoszexuálisok, sokkal több annál, hogy a nemi életüket kivel, vagy hogyan élik. A szexuális identitás a személyiségnek talán alapvető, de nem kizárólagos összetevője. Az érdeklődési kör, a motivációk, célok, a képességek, a világnézet, az élettapasztalatok alakítják az embert, nem csak a szexuális orientációja.

Nem gondolom, hogy nagyobb lelki teher lenne a gyerekeknek a két anya , két apa, mint az, amikor a szülők alkoholisták, drogosok, elváltak, ütök-verik egymást, és szégyenli a családját!

A kislányunknak és a vele hasonló családban élő gyermekeknek addig nehezebb, amíg meg nem érti, hogy ily módon is szeretheti egymást két ember, és ezt élő példával bebizonyíthatja.

Szeretem a páromat, a kislányomat, és azt gondolom, kevés család él a mai világban úgy, ahogyan mi. Én dolgozom, a párom otthon van, a lassan fél éves picurkával. Kiegyensúlyozott, boldog, szeretetteljes az életünk. Azt gondolom ilyen lelki háttérrel, feltöltöttséggel meg tudja értetni, mutatni a butábbaknak,(homofóboknak), hogy ÍGY KELL ÉLNI! A lényeg: a SZERETET! – érkezett: 2010.02.27 20:54

Egy nő a már klasszikusabb vitát, a két szexuális irányultság között feszülő ellentmondásokat boncolgatja, és az álláspontok közeledését párbeszéddel segítené:

„Nem gondolom, hogy annak, aki homoszexuális, valamilyen gesztust kellene tenni a heteroszexuálisok felé, pl. ha gyereket vállal, akkor már elfogadható és jó ember, vagy ha kijelenti, hogy nem próbálkozik heterókkal, akkor már egy elfogadható és jó ember. Nincs ilyen elvárás, és helytelen is, ha valaki ilyen elvárásokat támaszt, mert akkor közvetve azt mondja, hogy pusztán azért mert ő heteró, már jobb. A gyerekvállalás felvetésének, az arról beszélgetésnek nem az a célja, hogy a leszbikus párok így tegyék kapcsolatukat elfogadhatóbbá a külvilág felé, hanem az, hogy mivel nekik sok nehézséggel kell szembenézniük, ezek a beszélgetések, információcserék valami könnyebbséget jelentsenek.”

Ennek a kérdéskörnek már a felvetése is meghaladja az LMBT témát. Ha folytatjuk a kirekesztő gondolatsort, könnyen oda lyukadunk ki, hogy nemcsak a melegleszbikusok, hanem a meddő nők is értéktelenek a társadalom számára, akikre akkor is ferde szemmel néznek, ha ezer papírral igazolja, hogy betegség miatt és nem „személyes önzésből” nem vállal gyermeket. Újabb férfi hozzászóló a következő problémát, vagy kérdést, kérést fogalmazta meg:

Sziasztok! 27 éves meleg srác vagyok. Sajnos engem duplán is kijutott a rosszból, mert amellett h meleg vagyok, saját gyerekem sem lehet... Próbáltam, próbáltuk de biológiai okokból nem lehet.. De szeretnék gyereket. Így már csak a nevelőszülői megoldás jöhet szóba. Van esetleg olyan lesbikus nő, aki hasonló gondokkal küzd? Ma Magyarországon meleg nem lehetnek nevelőszülők (vagyis maximum az egyik tag lehet az), de egyedülálló férfiaknak nem adnak lehetőséget arra, hogy nevelőszülők legyenek. Ezért keresek egy lesbikus lányt/ nőt, aki segítségemre lenne a törvények valamilyen formában történő megkerülésére, akivel hetero párnak adhatnánk ki magunkat... Minden megoldás érdekel.

Az úr arra utal, amire már én is tettem utalásokat a szövegben: egyedülálló férfiak (biztos, ami biztos alapon??) sem lehetnek nevelőszülők, ehhez olyan nőt vagy párt kell keresnie, akivel úgymond megkerülik a törvényeket.

Olyan lányt vagy párt keresek aki megérti a fiúk másságát, ugyanakkor közeljövőben gondolkodik egy gyermek felnevelésében és szeretne egy apát is hozzá; aki megállapodott, biztonságot nyújt a nevelés rögös útján (nem beleszólva) és megvéd a kirekesztéstől ebben a "szabad országban". – érkezett: 2011.02.13 12:08

Valószínűsíthetően heteroszexuális, de legalábbis maximálisan toleráns nőtől származik a következő hozzászólás:

Sziasztok! Ismerkedni, barátkozni, tapasztalatot cserélni szeretnénk olyan lesbikus, meleg párokkal, akik a kapcsolatukon belül vállaltak gyereket. Nyitottak vagyunk közös játszótérre, állatkertezésre, gyerekprogramokra. Szeretnénk, ha gyermekünk meleg szülőket, családokat ismerne. Várjuk minden kedves szülő levelét. – érkezett: 2010.03.06 11:07

Egy másik, szintén hangzatos, de sem a PRIDE fórumokon, sem a szakmai beszélgetésekben helyt nem kapó vita a meleg örökbefogadásának és a tartós bentlakásos gyermekotthonokban („árvaházakban”) élő gyermekek helyzetének

összefüggései. Ha elfogadjuk azt az állítást, hogy a meleg párok azokat a gyermekeket is hajlandóak örökbe fogadni, akiket mások egyáltalán nem, akkor különösen érthetetlen az örökbeadással foglalkozó szervek tiltakozása, hiszen az állam válláról vennének le igen hangsúlyos terhet, nem mellesleg az LMBT ernyőszervezetek is megnyugodnának. Azonban bármennyire is hiteles az Amerikai Pszichológiai Társaság (APA) empirikus tanulmányosorozata az azonos nemű szülőkről, továbbra is éles vita van a meleg örökbefogadásról.

Talán feltűnt az idézetekből, de megerősítem: a hozzászólók, érdeklődők, illetve a lehetséges igénybevevők többsége, de nem kizárólag nők. A férfiak részéről szinte csak a donor szerep jelenik meg, tehát a feltételezésem – hogy a témám elsősorban a nőket érdekli – igaznak bizonyult. Úgyszintén igaznak látom a dolgozat lapjain fejtegetett heteroszexuális minták leképeződését. A PRIDE portált látogató meleg férfiak döntő többsége számára ez a téma nem mondható jelentősnek, pedig a nők nagy része apát, vagy legalább férfit is szeretne látni a gyermeke mellett (hogy az apamodell pótlására, vagy a társadalmi nyomás vagy gyanakvás enyhítésére, nem tudni), és női szereplőre a férfi-pároknak is igényük van. Jelen esetben tehát egy újszülöttnek rögtön két papája és két mamája lenne, ami duplán megadja neki azt a plusz energiát, ami a korai életszakaszokban nélkülözhetetlen – és döntő erejű. Ahogyan már írtam, a befogadás és az elfogadás kulcstényező ebben a kérdéskörben.

7. Konklúziók, megoldási javaslatok

7.1. Mit tudunk eddig?

Az alábbiakban összefoglalom az eddig leszögezhető megállapításokat, mind elméleti, mind gyakorlati szempontokból. Vagyis: mit tudunk eddig?

SZEXUALITÁS

A tudományos vitákból egyértelműen kiderül, hogy fogalmuk sincs a kutatóknak arról, pontosan honnan származik a homoszexualitás. Vannak evolúció-biológiai magyarázatok, LeVay a hipotalamusz szerkezeti eltéréseit elemezte a homoszexuális férfiak agyában; a legújabb kutatások már genetikai háttérrel beszélnek, ami társadalmi hatások által aktiválódik az egyénben. Az Egyesült Államokban zajló kutatások „cáfolják a szexuális irányultság egyszerűen viselkedéses tanulásra alapozó elméleteit, köztük azt a laikus vélekedést, miszerint úgy lesz a gyerekből homoszexuális, hogy egy azonos nemű „elcsábítja”, vagy úgy, hogy van a közelében egy általa csodált tanár,

szülő [...]” (Atkinson: Pszichológia OSIRIS, 1999). A kutatásokból az is nyilvánvalóvá válik, hogy a szexuális irányultság nem egyszerűen választás kérdése. Csak az a biztos, hogy hormonális, genetikai, és társas viszonyokon keresztül hatások mentén kialakult jelenségről van szó.

Tudjuk azt is, hogy adott egy Magyarországon és világviszonylatban is népes populáció, amelynek megítélése egyéni szinten kedvező-elfogadó, ösztársadalmi szinten viszont nehezen tolerált. Nagy szórás van az országok között a homoszexuálisoknak adományozott (vagy más szemszögből: az általuk kiharcolt!) jogok tekintetében, de a korábban polgárosodott és fejlett demokráciával rendelkező országok széles jogokat adnak; az átmeneti demokráciával bíró országok pedig egyre szélesítik a melegeknek adományozható jogköröket.

A queer-tanulmányokból és az eddig rendelkezésemre álló adatok alapján úgy tűnik, hogy a saját gyermek nevelésére való igény nem függ össze a szexuális orientációval – pontosítva: legyen bár az illető hetero- vagy homoszexuális, a saját gyermekre illetve a maga által definiált családra egyértelmű igénye van (hiszen a család lényegében az, amit az ember annak definiál). Talán feltűnt a 3. fejezetben (és alfejezeteiben), hogy a szociológiai és jogi családtípusok áttekintése után a heteroszexuális családszerkezet változásait elemeztem. Ezt azért tettem, mert maguk a meleg párok is ehhez a mintához kívánnak igazodni. A partnereit sűrűn váltogató jellemzően fiatal (18-30 éves) homoszexuális férfiakat véleményem szerint azért övezi közmegegyezés, mert látványosan NEM követik a diktált utat, de a gyermekvállalást is lehetővé tevő tartós, érzelemgazdag kapcsolatban letükröződni látom a heteroszexuális mintát. Bár a pontos hogyanja eltér, de a bázis, a mag ugyanaz: tartós, monogám, szerelmen-szereteten alapuló meghitt párkapcsolat, és a kapcsolat mélyülésével közös gyermek. Ebből a helyzetből kiindulva érthetetlen a heteroszexuális társadalom viselkedése, hiszen egy heteroszexuális körökben elismert és támogatott „közjót”, „közcélt” valósítanának meg – heteroszexuális forgatókönyv mentén. A csökkenő gyermekszám és a meleg párok felől érkező markáns igény miatt lehetne megengedni azt, hogy ők is kivegyék részüket a társadalmi reprodukcióból, és ezáltal a társadalom hasznos tagjainak érezzék magukat. A többségi társadalom normáihoz való erőteljes igazodás az a törekvés, hogy gyermeket neveljenek, és ezáltal is részt vegyenek a társadalom életében.

Szintén heteroszexuális minta, hogy elsősorban (bár szerencsére nem kizárólagosan) nők figyelmét keltette fel a téma (ld. az érintettek véleményét). Úgy tűnik, mindegy, hogy heteroszexuális vagy homoszexuális férfiról van szó, úgy gondolják, hogy „a

gyerek az asszony dolga” – miközben érthető biológiai különbségek húzódnak ebben a kérdésben: az orvostudomány töretlen fejlődése ellenére, még mindig csak a nőknek van méhük...

Néhány lesbikus feminista író (ld. A. Jagose, 57. és 60. oldal) rámutat a meleg férfiak és lesbikus nők korántsem olyan egyöntetűen jó viszonyára. Frye és Wittig egyaránt azt hangsúlyozza, hogy a meleg férfiak éppúgy a nők elnyomói, mint a heteroszexuális férfiak. Sőt, Frye oda jut ki az elméletében, hogy érthetetlen a heteroszexuális férfiak agressziója és megvetése a melegekkel szemben, mikor ők partnerek a nők kihasználásában, „megalázásában” (Frye-t idézi A. Jagose, 57. oldal)¹⁶. Számomra ebből nyilvánvalóan kiderül, hogy nem kizárólag a szexuális orientáció, hanem a nem is szerepet játszik a gyermekvállalás kérdésében.

NEMZETKÖZI ÉS MAGYAR JOG

Tudjuk azt is, hogy Magyarországot a különböző nemzetközi okmányok ratifikálásával afelé irányították, hogy minél többet tegyen meg a hátrányos helyzetű, kirekesztett, diszkriminált társadalmi csoportok érdekében – többek között ennek a törekvésnek a jegyében született meg az Egyenlő Bánásmód Hatóság. Azonban a látszólag széleskörű és modern, európai léptékkel mérve is fejlett bejegyzett élettársi kapcsolati törvény szinte csak látszatjogokat ad. Ahogyan azt leírtam, a BÉK legalább annyi feszültséget generált, mint amennyit elsimított. Továbbra is emberek vannak megkülönböztetve, azzal a különbséggel, hogy ez a diszkrimináció törvényben szabályozott. Továbbá, a bejegyzett élettársakról szóló törvény visszavonása és újbóli bevezetése egyáltalán nem szolgálja a meleg párok jogbiztonságát. A teljes dolgozattal és a jogi helyzet elemzésével arra kívántam rámutatni, hogy a regisztrált vagy regisztrálatlan homoszexuális-, illetve a heteroszexuális kapcsolatok között tapasztalható különbségek értelmetlenek és szükségtelenek. Az emberi reprodukcióra vonatkozó rendeletek átböngészése után viszont úgy tűnik, hogy a jogi szabályozás inkább a heteroszexuális párokat is bünteti, csak hogy a homoszexuális párok elessenek jogaiktól. Az a kényszerítő állapot pedig, hogy a lesbikus párok a törvény és az egészségügyi rendszer kijátszásához kell, hogy folyamodjanak, egyáltalán nem méltó az emberi joghoz és a polgári demokráciához; a jogállamiságot hatékonyabban képviselné egy olyan szabályozás, amely egyenlő jogokat ad ahelyett, hogy „fű alatti” megoldásra

¹⁶ Ha csak azt nézzük, hogy a meleg férfiak sikeresebbek voltak a szexuális felszabadítási mozgalmakban, ez az állítás igaz. Viszont Bridget Jones naplójában azt olvashatjuk, hogy a homoszexuális férfiak és a harmincas egyedülálló nők egymás természetes támogatói. Helen Fielding: Bridget Jones naplója, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2001.

kényszerítené a párokat, az orvosokat, ügyvédeket. Be kell látnunk, hogy ezen szakértők támogatása is szükséges ahhoz, hogy a leszbikus (és meleg férfi-) párok gyermeket nevelhessenek – a kikommunikálatlan rejtett okok (kifogások) mind a túl- és egyben alulszabályozatlanságban, mind a kiskapuk igénybevételében jelentkezni fognak. És a fű alatti gyakorlat, bár tiltva vagy, tovább él. Csak csendben és óvatosan jegyzem meg, ha a mindenkori kormányzat a szakdolgozat publikálása után tovább szigorítja a szabályozást, azt az LMBT közösség és az ernyőszervezetek nyílt diszkriminációként értelmezik majd. Ha az új jogszabály betömi a kiskapukat (ahelyett, hogy egy demokratikus és igazságos szabályozást alkotna, amelyben embert embertől nem különböztet meg), nemzetközi szinten is felzúdulás várható.

Teljességgel érthetetlen a heteroszexuálisok és a homoszexuálisok élettársi kapcsolatának ilyen erős jogi szétválasztása is. Ha a házasságtól szerették volna elszigetelni a meleg párokat, arra a Családjogi tv. rendelkezései is megfeleltek volna, hiszen abban egyértelműen le is szögezték, hogy házasságot csakis egy férfi és egy nő köthet (II. fejezet, 10. § (1) bek.).

CSALÁDDEFINÍCIÓK

Megmutattam továbbá, hogy a család definíciója korántsem egységes. Ennek hátránya az, hogy nem lehet pontosan tudni, mit (illetve milyen mélységig) véd az Alkotmány 15. §-a („A Magyar Köztársaság védi a házasság és a család intézményét”) Ha egyértelműen kijelenti, hogy a család alatt az egy férfi és egy nő olyan életközösséget érti, amely gyermeknevelésre irányul, akkor az Alkotmány önmagával keveredne ellentmondásba (a **70/A.** paragrafus első bekezdése a bármilyen szempontból hátrányos megkülönböztetést tiltó rendelkezéssel). A mélység alatt pedig azt értem, hogy szociológiai értelmezésekben a családot lehet különböző nemű személyek, vagy azonos nemű személyek kapcsolataként is definiálni – ám kérdés, hogy ez a tág értelmezés belefér-e, beleférhet-e ebbe az egy szóba, vagy bekezdésbe.

A fogalom rugalmassága pedig eleve azt hordozza magában, hogy a család fogalmába igenis, minden kétséget kizáróan egyértelműen az azonos nemű párkapcsolatok is beletartoznak. Ezt a tág értelmezést erősíti meg a Nők és Férfiak Társadalmi Egyenlőségét Elősegítő Nemzeti Stratégia - Irányok és Célok 2010-2021. címet viselő 1004/2010. (I. 21.) Kormányhatározat is, az alábbiakkal: „Sokféle család van. A család olyan társadalmi egység, amely a család létrejöttének módjait, a családhoz tartozó egyének számát, viszonyrendszerét, és alá-fölé vagy mellérendeltségi viszonyait tekintve változatos képet mutat. Ennek megfelelően vannak házasságban, vagy élettársi

kapcsolatban élő, gyerekes, nagycsaládos, vagy gyermektelen, örökbefogadott gyermeket nevelő családok, vannak elvált szülők, egyszülős családok, olyan családok, ahol a különböző házasságokból származó gyerekek együtt nevelkednek, azonos nemű partnerek együttélése, özvegyek, és a gyermekekkel együtt élő és gondozott, vagy egyedül élő, közösségi ápolásban részesülő idős szülők, már külön élő egyedülálló felnőtt gyerekek. Bizonyos családok nukleárisak, tehát anya, apa, gyerekek alkotják azt, mások nagycsaládok, vagyis több generáció és rokonsági szint él együtt”.¹⁷ Ez a modernnek tekinthető dokumentum tehát szabad kezet ad a család önhatalmú definiálásának.

Mint láthattuk, „család” nem-klasszikus értelemben is létrejöhet, ez alapján pedig egy gyermeket nevelő homoszexuális pár is családot alkot, csupán ezt a társadalom nem tekinti annak. Ha viszont a család fogalmat a házassággal kötjük össze (amiből a meleg párok továbbra is ki vannak zárva) szembe megyünk a strasbourgi Emberjogi Bíróság nyilatkozatával, ami Magyarország elmarasztalását vonhatja maga után egy ilyen témájú keresetben.

További furcsaságot a házasság gyermeknemzéshez kötése jelent. Ezen passzus értelmében a házasulni szándékozóknak szándéknyilatkozatot kellene írni arról, bekövetkezik-e gyermek-áldás a házasságot követő kilenc hónapon belül.

A törvény visszavonása és újbóli bevezetése egyáltalán nem szolgálja a meleg párok jogbiztonságát. Ha konzervatív vagyok abból a szempontból, hogy a házasság legyen a heteroszexuális párok tradicionális kiváltsága, akkor lehetek olyan liberális, hogy támogatom a meleg és lesbikus párok kapcsolatának széleskörű társadalmi legitimálását. A (magyar és német) jogrendszer sokat tett az egynemű párok kapcsolatának hivatalossá tételéért, úgy vélem, a jogi formaságok, mindazonáltal az élettársi kapcsolat kétfelé bontása (egy hetero- és egy homoszexuális kategóriára) még nem jelent közelítő álláspontot. Bár az azonos neműek házassága olyan kérdés, amelyre Közel-Kelet-Európa még korántsem áll készen, egy tisztességes jogokkal megtámogatott azonos- és különeműekre vonatkozó együttélési törvény elősegítheti e társadalmi csoportok integrációját.

Steigler Sándor 2010. április 5-én kelt cikkében úgy nyilatkozott, történelmi jelentőségű volt március 31-e, mert ezen a napon fogadta el az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága, 12 fejezetben és 46 pontban az „Ajánlások a szexuális

¹⁷ Forrás: http://www.complex.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A10H1004.KOR Internetről letöltve: 2011. március 23.

irányultság és nemi identitás szerinti hátrányos megkülönböztetés elleni küzdelmet szolgáló intézkedésekről” munkacímét viselő dokumentumot. A cikk azt írja, „az ajánlás 46 pontban fogalmazza meg, hogy a tagállamoknak milyen jogalkotási feladataik vannak, és milyen állami politikákra és programokra van szükség az LMBT emberek által elszenvedett hátrányos megkülönböztetés elleni fellépés érdekében” (Steigler Sándor). Az egyik ilyen kulcskérdés például az LMBT személyek hátrányos megkülönböztetése a gyermek-elhelyezés, az egyéni, illetve a partner gyermekét célzó örökbefogadás és a mesterséges megtermékenyítés során is tilos kell, hogy legyen. A cikkből kiderül, hogy „a Magyar LMBT Szövetség üdvözli e történelmi jelentőségű megállapodás elfogadását” és „felszólítja a magyar kormányt, hogy az érintettek civil szervezeteinek bevonásával készítsen középtávú cselekvési tervet” a dokumentumban vállalt kötelezettségek megvalósítása érdekében (Forrás: <http://www.gay.hu/node/2104>).

7.2. Megoldási pontok

A tapasztalatom az, hogy ez a téma részben „lerágott csont” (hála a bulvármédiának), részben pedig hatalmas tudatlanság, ellenérzés és előítélet van a társadalomban az LMBT személyekkel szemben, amit először nevelési módszerekkel fel kell oldani¹⁸. Erre utal az ORIGO egy, a témában kelt cikke is: toleránsak vagyunk, de nem befogadóak – a két szó között nagy a különbség. Meggyőződésem az, hogy – ahogy Tóth László is írja (Tóth 1994, 85. lap alja) a magyar társadalom még mindig annyira prűd, hogy ilyenekről még csak beszélni sem szabad. Ahogy az INDEX.HU bulvárrovata fogalmaz 2005-ben: a magyarok a leghidegebbek – a TÁRKI felmérése szerint a magyaroknak van a legkevesebb meleg ismerősük (vagy csak nem tudnak róla, hogy lenne...) a négy visegrádi ország közül. 1994-ben Tóth még úgy látta, „hogy míg a szexust társadalmilag szabályozandó területnek minősíti a válaszolók többsége ... viszonylag megértő, korszerű a magyar társadalom a homoszexualitással kapcsolatos ítéletalkotása”. Azonban a Délmagyar c. hetilap online változatában azt olvashatjuk (2005. október 22), hogy csak látszólag fogadják el a meleget. A Népszabadság Online 2007. december 19-én, Szalai Anna tollából született cikkben azt olvashatjuk, hogy a magyar társadalom egyre toleránsabb, de nem igazán elfogadó. Az álszentség

¹⁸ Ez alatt azt értem, hogy a befogadó társadalom alapjainak lerakását nem lehet elég korán elkezdni. A minél korábbi érzékenyítést a Labrisz csoporton belül működő „Melegség és Megismerés - Rendkívüli osztályfőnöki órák” programja jelenthet egy megoldást. Ahogy Kiss Zoltán gyermekpszichológus írja: „tudniillik csak úgy tudja megtanulni egy gyerek, hogyan lehet elfogadni a különbözőségeket, fogyatékosokat, ha például együtt jár óvodába, iskolába velük”. (MÁSOK 2001/12. szám)

szintén jelen van: nem a mellette álló meleg ismerősre vonatkozik, hanem „másokra”. Ezzel egybevág a HÍRSZERZŐ cikke 2008. július 10-éről, a meleg felvonulás körül kirobbant politikai vitáiról: „...csak beszélni ne kelljen róla”.

A feltételezésem, hogy a női párok jellemzőbben szeretnék örökbe fogadni, vagy gyermeket nevelni, több aspektusból is megerősítést nyert, ezért elsősorban rájuk koncentráltam az adatfelvétel (interjúk, beszélgetések) során. A társadalmi változásokra reagáló szociálpolitikai megközelítés még igencsak gyermekcipőben járhat. Meggyőződésem, hogy ha az azonos nemű párok kapcsolatának legitimációja felgyorsul, vagy megerősödik, gombamód fognak szaporodni a kétapukás-kétanyukás családok, akikre a családtámogatási rendszerek nincsenek felkészülve.

Bár a meleg és leszbikus érdekvédő szervezetek (Háttér, Labrisz, TASZ, stb.) erős érdekérvényesítő képességgel rendelkeznek, illetve az Egyenlő Bánásmódról szóló törvény széleskörű védelmet és támogatást nyújt (az előzőekben pedig bemutattam a témához kapcsolódó jogi kereteket is) a heteroszexuális társadalom az, aki úgymond engedélyt (teret) ad ezeknek a jogoknak és lehetőségeknek.

Erős, de nem feloldhatatlan ellentét mutatkozik a nemi orientáció (mint magánügy) és a gyermekvállalás (mint közügy) között. A meleg párok – és gyermekeiknek – a helyzete hosszú távon csakis konszenzusos módon rendezhető. Jelen pillanatban a magyar társadalom feszültségekkel terhes, amelyek rányomják a bélyegét minden, ilyen célú társadalmi kezdeményezésre. A nagytávú társadalompolitikai célok megvalósulását a politika váltógazdaságos, ciklusokban való gondolkodása miatt nehezen körvonalazódik.

Az Inter Alia Alapítvány (a meleg és leszbikus párok gyermekvállalási igényét felkaroló és a jogi képviselőt ellátó szervezet) illetve a Háttér Társaság közös, 2010. november 25-én csütörtökön tartott sajtótájékoztatóján két olyan kötetet mutattak be, amely egyrészt útmutatót jelent (Fehér füzet az LMBT párok jogairól), illetve megismerteti a „szivárványcsaládok” életét a társadalommal (Interjúkötet 9 leszbikus párral és egy pótpapa-párral).

A fehér füzet nagy érdeme, hogy a kormányzat és a döntéshozó szervek részére nem csak összegzik és bemutatják a jelen helyzetet (illetve Dombos Tamás, a Háttér munkatársa, a sajtótájékoztatón pár szóban a nemzetközi helyzetről is beszélt), hanem a hátrányos megkülönböztetés megszüntetése érdekében javaslatokat is tettek. Az

alábbiakban az Inter Alia és a magam vélekedését olvashatják a helyzet megoldására vonatkozólag.

A legelső lépcsőfok a toleranciára való nevelés elkezdése minél korábbi életszakaszban. Ez nemcsak a társadalom diszkriminált társadalmi csoportjainak megismerését jelenti, hanem központi kormányzati felvilágosító-oktató programokat, projekteket is. Az Inter Alia fontosnak véli a család definíciójának kiterjesztését a tankönyvekben, kézikönyvekben és a képzések anyagaiban.

Általános vonatkozásban meg kell szüntetni az azonos nemű párok—szülők és gyermekeik hátrányos megkülönböztetését törvényi szinten, a jogi irányelvekben és a gyakorlatban is. Én ezt úgy pontosítanám, hogy el kell tüntetni az azonos- és különemű élettársakra vonatkozó különbségeket. Semmilyen törvény ne korlátozza a szülők jogait, kötelességeit és felelősségét a párok neme vagy nemi orientációja alapján. Ebben a vonatkozásban a gyermeknevelésre vonatkozó családi támogatások rendszerét kell úgy átszervezni, hogy annak előnyeiből a meleg párok is részesülhessenek. Mint a társadalom dolgozó, járulékfizető és gyermeknevelő tagjai, őket is megilleti egy ilyen támogatórendszer.

Az örökbefogadás kapcsán ne az illető nemi orientációját, hanem az örökbefogadásra való alkalmasságát, illetve a gyermek szükségleteit kell előtérbe helyezni. Ugyanúgy el kell kerülni azt, hogy a mesterséges megtermékenyítő eljáráshoz való hozzáférésben korlátozzák a leszbikus nőket, a leszbikus párokat.

A Labrisz-esten felvetődött a melegházasságok bevezetése. Ha ez (véleményem szerint az általa generált társadalmi feszültségek miatt) nem is vezethető be, a bejegyzett élettársi kapcsolat fenntartandó és megerősítendő jogi intézmény! Eltávolítása a magyar jogrendből súlyosan kirekesztő lépés lenne, főleg ebben a környezetben, amikor az érintettek magukat „mint a Magyar Köztársaság sérelmet szenvedő teljes jogú állampolgárai”-ként definiálták magukat.

Az Alkotmánybíróság egy határozatában elismeri az állampolgárok jogát arra, hogy egyéni boldogságukat az általuk szabadon megválasztott kapcsolati keretben keressék, vagyis az Alkotmány más, a házassághoz hasonló funkciójú kapcsolati formákat is védelemben részesítsen. Sőt, kiolvasható a határozatból, hogy a BÉK a házasságnak konkurenciát nem jelentő jogintézmény. Maga az AB utasítja el a határozatokban a házasság megkettőzésére és a burkolt alkotmánymódosításra utaló vádakot, vagyis kimondatlanul védi a bejegyzett élettársi kapcsolatokat és annak törvényességét.

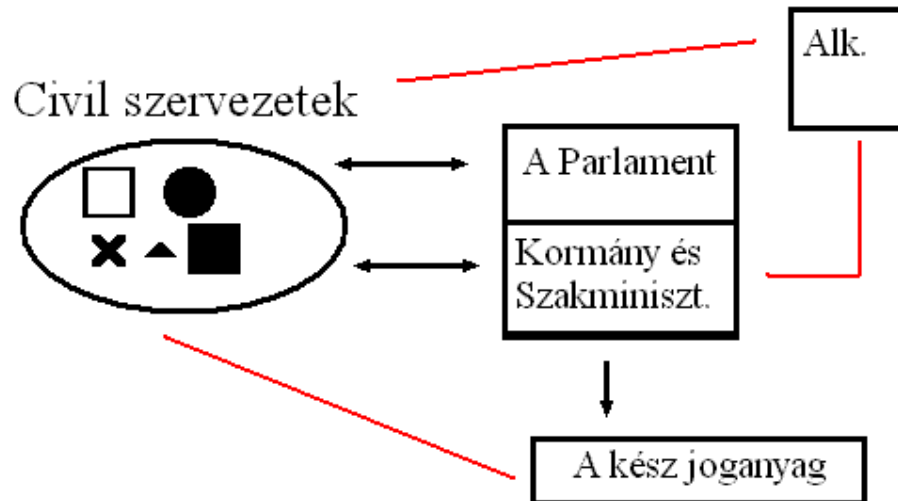
Különösen érdekes a gyermekvállalás, a bejegyzett élettársi kapcsolat és a meglegházasságok kérdése egy polgári-konzervatív, jobboldali politikai berendezkedés mellett. Mint ismeretes, a parlamenti és önkormányzati választásokon is elsőprő többséggel tarolt FIDESZ-KDNP tömörülés az Alkotmányt is át kívánja írni, oly mértékben, hogy abban kifejezetten egy nő és egy férfi kapcsolata szerepelhessen, mint házasság – ez pedig a meleg párok egyértelmű kizárását jelentené ebből a kapcsolati formából. Több internetes fórumon és közösségi oldalon is, tiltakozó bejegyzések jelentek meg (az Alkotmánybíróság jogkörének csorbítása, az Alkotmány átszabása ellen), amelyben hangsúlyozták, hogy az alkotmánytervezet sugallta kép szerint Magyarország új alaptörvénye igencsak homofób lesz. Pozitívnak ítélem viszont azt a fordulatot, amely szerint a jelenlegi kormány szerint a BÉK intézménye kellőképpen szabályozott, ahhoz hozzányúlni nem szükséges (a Kodifikációs Főbizottságot idézi: Kovács Áron: Újrakezdődött az új PTK előkészítése, in: ORIGÓ, 2010. december 08.), vagyis nem következett be a meleg közösség jogainak korlátozása, amelytől tartottak a szakértők is, és az érintettek is.

Az általános melegjogok csorbítása ellen való tiltakozásként jelent meg a világhálón és az LMBT civil szektorban, a szórakozóhelyeken, baráti társaságokban a Petíció az egyenjogúságért munkacímű viselő dokumentum. A nyilatkozat megfogalmazói és aláírói a nemzetközi és hazai emberi jogi és törvényi háttérre hivatkozva, többek között azt kérik a törvényhozástól, hogy „olyan módon határozzák meg a család fogalmát és szabályozzák a házasság intézményét, hogy az minden olyan magyar állampolgárt megillethessen, akik kölcsönös szereteten és tiszteleten alapuló tartós közösségbe szeretnék helyezni életüket” (részlet a Nyilatkozatból).

A téma Magyarországon, és Kelet-Európa többi államában még mindig vitákat generál. Egyelőre abszurd az az ötlet, hogy a meleg párokat is családnak ismerje el a társadalom, de véleményem szerint erre a BÉK kiváló kezdőlépést biztosít. Mint már említettem, ebben a forrongó, átalakuló, közegben a meglegházasságokat még nem javaslom bevezetésre. A jogszabályi környezet minimális átalakításával könnyedén összevonható a heteroszexuális és a homoszexuális hivatalos élettársi kapcsolatok, így az együttélő párok, szexuális orientációjukra való tekintet nélkül, azonos jogokat és garanciákat élveznének.

8. Mellékletek

8.1. Jogszabályok létrehozásának elvi vázlata

5. ábra - Törvényalkotás elvi vázlata (saját szerk.)

9. Felhasznált irodalom

9.1. Joganyagok

1. 14/1995. (III. 13.) AB határozat
2. 20/1999. (VI. 25.) AB határozat
3. 154/2008. (XII. 17.) AB határozat
4. 1952. évi IV. törvény a házasságról, a családról és a gyámságról
5. 1998. évi LXXXIV. törvény a családok támogatásáról
6. 2007. évi CLXXXIV. törvény a bejegyzett élettársi kapcsolatról
7. 2009. évi XXIX. törvény a bejegyzett élettársi kapcsolatról, az ezzel összefüggő, valamint az élettársi viszony igazolásának megkönnyítéséhez szükséges egyes törvények módosításáról
8. 1997. évi CLIV. törvény az egészségügyről
9. 1949. évi XX. törvény – a Magyar Köztársaság Alkotmánya
10. 223/1998. (XII. 30.) Kormányrendelet a családok támogatásáról szóló 1998. évi LXXXIV. törvény végrehajtásáról
11. 2009. évi CXX. törvény a Polgári Törvénykönyvről
12. 2003. évi CXXV. törvény az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról
13. 1004/2010. (I. 21.) Kormányhatározat a Nők és Férfiak Társadalmi Egyenlőségét Elősegítő Nemzeti Stratégia - Irányok és Célok 2010-2021.
14. Szociális és Munkaügyi Minisztérium: Esélyegyenlőség: LMBT esélyegyenlőség. Forrás: <http://www.szmm.gov.hu/main.php?folderID=21369> Internetről letöltve: 2011. január 16. Az oldal a www.nefmi.hu oldalról is elérhető.

9.2. Könyvek, újságok, szakirodalmak

15. Andorka Rudolf: Bevezetés a szociológiába. OSIRIS Kiadó, Budapest, 2006.
16. Annamarie Jagose: Bevezetés a queer-elméletbe. Új Mandátum Kiadó, Budapest, 2003. Fordította: Sándor Bea, ellenőrizte: Dombos Tamás.
17. Anthony Giddens: Szociológia. OSIRIS Kiadó, Budapest, 2008.
18. Forrás: Atkinson, R.L. – Atkinson, R.C. – Smith, E.E. – Bem, D.J. – Nolen-Hoeksema, S.: Pszichológia. Második, javított kiadás, Budapest, Osiris, 1999., 313–317. o.

19. Atkinson – Hilgard: Pszichológia. Osiris kiadó, Budapest, 2005
20. Baranyai Klára – Komáromi Zsuzsa: Szexuális kisebbségek in: Pászka Imre–Szűcs Norbert (szerk.) Kisebbségpszichológia 1990-2002. Budapest
21. Cole, Michael – Cole, Sheila R.: Fejlődéslélektan. Budapest, Osiris Kiadó, 1997, 654–655. o.
22. Dr. Buda Béla: Homoszexualitás. In.: Buda Béla: Szexuális viselkedés: Jelenségek és zavarok – társadalmi és orvosi dilemmák, Animula Kiadó, Budapest, 1994.
23. Dr. Urbán Róbert: Rengeteg átmenet ismert – Pszichológus a homoszexualitásról, in: Magyar Narancs, 2001. augusztus 23. Internetről letöltve: 2009. december 03.
24. Fehér füzet az azonos nemű szülőkről és gyermekeikről. Inter Alia Alapítvány, 2010. A sajtótájékoztatón bemutatott kötet.
25. Gyuris Petra: Homoszexuális férfiak családi és párkapcsolati problémái. Családterápiás Hírmondó, 2006/1-2: 13-24.
26. Kun Péter László: A német és magyar házasság, illetve együttélés kérdései (szemináriumi dolgozat Dr. Juhász Gábor: A szociálpolitika alkotmányos alapjai c. kurzusára) 2009. december 15.
27. Mi vagyunk a család, a biztonság, az otthon – Inter Alia Alapítvány, 2010. Budapest. A sajtótájékoztatón bemutatott kötet.
28. Michel Foucault: A szexualitás története. Atlantisz Kiadó, Budapest, 2000.
29. Pető Andrea: Női esélyegyenlőség Európában. Balassi Kiadó, Budapest 2003.
30. Takács Judit: A férfi homoszexualitásról az AIDS kapcsán, in: Szilágyi Erzsébet (szerk.): Az AIDS egészségügyi, prevenciós, kulturális és társadalomtudományi megközelítése. Budapest, 1996, BGGyF-NEVI. pp. 127-140.
31. Takács Judit: Az egyenlő bánásmód gyakorlatai, Új Mandátum Kiadó, Budapest, 2007.
32. Takács Judit: Bevezetés a homoszexualizálás tudományába: Replika, 1998. december: 203–212. o.
33. Takács Judit: Homoszexualitás és társadalom, Új Mandátum Kiadó, Budapest, 2004.
34. Takács Judit: Kertbeny Károly és a magánélet szabadsága in: HOLMI, 2008/12. 20 (12): 1613-1626. oldal

35. Tóth László: A homoszexualitásról T-Twins Kiadó, Budapest, 1994.

9.3. Internetről származó irodalmak, újságcikkek

36. A melegjogok tiszteletben tartására szólította fel a világ országait az ENSZ-főtitkár. A Háttér Társaság Kiadványa. Forrás: <http://www.hatter.hu/hirszolgalat/a-melegjogok-tiszteletben-tartasara-szolitotta-fel-a-vilag-orszagait-az-ensz-fotitkar> Internetről letöltve: 2011. február 20.
37. A szivárvány és a hozzá kapcsolódó szimbólumok – a „Háttér Társaság a melegéért” cikke. Forrás: <http://hatter.hu/szimbolumok> - Internetről letöltve: 2010. szeptember 17. péntek, 12:01
38. Az azonos nemű párok is jó szülők – INDEX Tudomány rovat, 2010. január 22., péntek 10:21, Internetről letöltve: 2010. március 21.
39. Bejegyzett élettársi kapcsolat: útmutató meleg és leszbikus párok részére. A Háttér Társaság kiadványa. Forrás: <http://www.hatter.hu/kiadvanyaink/bejegyzett-elettarsi-kapcsolat-utmutato-meleg-es-leszbikus-parok-reszere> Internetről letöltve: 2011. február 11.
40. Féltjük-e a melegektől a házasságot? Metazin, 2009. szeptember 14. Forrás: <http://www.metazin.hu/node/1878>, Internetről letöltve: 2009. október 10.
41. Ferecz Gábor: Együttélés csak próbaházasságként – Népszabadság Online, 2008. december 20. Forrás: <http://www.nol.hu/belfold/lap-20081220-20081220-50> Internetről letöltve: 2011. január 16.
42. Kéri Barnabás: Továbbra sem házasodhatnak a melegek. RTL Klub Híradó, 2007. november 6. Forrás: <http://www.rtlklub.hu/hirek/belfold/cikk/5445>
43. Kovács Áron: Újrakezdődött az új PTK előkészítése, in: ORIGO, 2010. december 08. Internetről letöltve: 2010. január 02.
44. Lévai Katalin társadalmi vitát szeretne a melegházasságról, de a KDNP máris hárít (2007. január 8. Forrás: <http://www.hatter.hu/archivum/?q=node/2931> Internetről letöltve: 2009. november 20.
45. Magyar LMBT-kronológia. Forrás: http://hu.wikipedia.org/wiki/Magyar_LMBT-kronologia Internetről letöltve: 2011. január 23.
46. Makki Marie-Rose: Meleg pároknak nem adnának babát in: HETEK online, megjelent: 2009. szeptember 06. (XIII/45. szám) Forrás:

www.hetek.hu/belfold/200911/meleg_paroknak_nem_adnanak_babat

Internetről letöltve: 2010. december 1.

47. Meleg és lesbikus párok regisztrált élettársi kapcsolata: Útmutató az anyakönyvvezetők részére. A Háttér Társaság kiadványa. Forrás: <http://www.hatter.hu/kiadvanyaink/meleg-es-leszbikus-parok-bejegyzett-elettarsi-kapcsolata-utmutato-anyakonyvvezetok-resz> Internetről letöltve: 2011. február 10.
48. Melegjogi kronológia. Forrás: http://hu.wikipedia.org/wiki/Melegjogi_kronologia Internetről letöltve: 2011. január 23.
49. Mihancsik Zsófia (vitavezető): Kétfajta szerelem: Kerekasztal-beszélgetés a homoszexualitásról in: Filmvilág, 37. évf., 1994/2. sz., 28–34. o.
50. Nálunk nem házasodhat, aki meleg. Forrás: Forrás: <http://www.nana.hu/u18/azonossag/nalunk-nem-hazasodhat-aki-meleg-106572.html> Internetről letöltve: 2011. március 23.
51. Nemzetközi tanulmány: az azonos nemű párok ugyanolyan jó szülők, Háttér Archívum, 2010, január 23 - 08:48. Internetről letöltve: 2010. március 21.
52. Népszabadság – Kun J. Viktória: Diszkriminatív a lombikbébi program (Forrás: <http://www.nol.hu/archivum/archiv-361345>, 2005. május 6. Internetről letöltve: 2010. október 15.)
53. Női Lapozó – Lesbikus párok Forrás: <http://www.noilapozo.hu/20091008/a-leszbikus-parok-gyerekvallalasanak-jogi-feltetelei-es-tarsadalmi-megitelese> Internetről letöltve: 2009. október 10.
54. Nyilatkozat az Egyenjogúságról. Forrás: <http://www.labrisz.hu/nyilatkozat-az-egyenjog-s-gr-l> Internetről letöltve: 2011. március 10.
55. Steigler Sándor: 47 európai ország a melegjogok mellett. Forrás: <http://www.gay.hu/node/2104> Internetről letöltve: 2011. február 10.
56. Szegő Péter: Vállalhatnak-e meleg párok gyereket? HVG.HU, 2010. november 26., (forrás: http://hvg.hu/itthon/20101126_melegek_gyerekneveles_adoptalas Letöltve: 2010. november 28)
57. Takács Judit – Mocsanaki László – P. Tóth Tamás: A lesbikus, meleg, biszexuális és transznemű (LMBT) emberek társadalmi kirekesztettsége Magyarországon, ESÉLY 2008/3.

58. Takács Judit: Azonos neműek házassága: a holland kapu, in: Magyar Narancs XII. évf. 39. szám, megjelent: 2000. szeptember 21. Internetről letöltve: 2010. március 01.
<http://www.manacs.hu/index.php?gcPage=/public/hirek/hir.php&id=5317>
59. Tizenkét százalékkal csökkent az esküvők száma. Pécsi Néplap Online, http://www.pecsinaplal.hu/cikk/12_szazalekkal_csokkent_az_eskuvok_sza/46180 Internetről letöltve: 2011. március 28.
60. Toldi Judit: Az élettársi kapcsolat értékelése a német alkotmányban in: Jogelméleti Szemle (online újság), 2005/3. szám

9.4. Nemzetközi irodalmak

61. American Psychological Association (APA): Sexual Orientation, Parents, & Children. Research Summary. 2004. július 28-30. Forrás: <http://www.apa.org/about/governance/council/policy/parenting.aspx> Internetről letöltve: 2011. január 30.
62. Andrew Rettman: Finnish woman reveals sad state of EU rights for same-sex families. EUOBSERVER, 2010. október 28. Forrás: www.euobserver.com/finnish_woman Internetről letöltve: 2010. december 01.
63. Charlotte J. Patterson: Children of Lesbian & Gay Parents. Az Amerikai Pszichológiai Társaság szakirodalmi áttekintése. Forrás: Wikipedia.hu.
64. Sue Botcherby - Chris Creegen: Moving forward: putting sexual orientation in the public domain. Az Equalityand Human Rights Commission és a(z) The National Centre for Social Research kiadványa. A Háttér Társaság és Dombos Tamás szíves jóvoltából. Eredeti forrás: www.equalityhumanrights.com
65. Sweden legalises gay adoption – BBC NEWS, Europe, 2002. június 6. Internetről letöltve: 2010. október 5.
66. Theodore Joloza – Joanne Evans – Racher O’Brien: Measuring Sexual Identity: An Evaluation Report (2010. szeptember) A Háttér Társaság és Dombos Tamás szíves jóvoltából. Eredeti forrás: www.opsi.gov.uk/click-use/index.htm